

Dieter BURSENS
Carrol TANGE
Eric MAES

**Op zoek naar determinanten van de
toepassing en de duur van de voorlopige
hechtenis**

**À la recherche de déterminants du recours
à la détention préventive et de sa durée**

Promotor - promoteur:
Eric MAES

NICCC
INCC

Operationele directie criminologie

Nationaal Instituut voor criminalistiek en criminologie

Direction opérationnelle de criminologie

Institut National de criminalistique et de criminologie

Inhoudstafel - Table des matières

Aanleiding	3
I. Achterliggende context van het onderzoek	5
A. De wet op de voorlopige hechtenis van 20 juli 1990, ... en later: een korte situering	5
B. Effect op het aantal beklaagden in onze gevangenissen?	7
C. Gevangenispopulatie in relatie tot -capaciteit	10
D. Penitentiare inflatie en overbevolking als voedingsbron van wetenschappelijk onderzoek	11
1. Metingen van de mogelijke impact van beleidsmaatregelen	12
2. Onderzoek naar de besluitvormingspraktijk over voorlopige hechtenis	15
3. Een boeiende terugblik, en een nieuwsgierige blik vooruit	18
II. Méthodologie de la recherche	21
A. Recueil et synthèse de la littérature consacrée à l'instruction et à la détention préventive	21
B. Prise de connaissances et inventaire des possibilités et limites des données publiées concernant l'instruction et la détention préventive	22
C. Organisation d'un séminaire de réflexion sur la détention préventive et ses alternatives et d'une analyse en groupe avec des acteurs clés de l'instruction	22
D. Examen de dossiers judiciaires mis à l'instruction	23
1. Echantillon de dossiers : des dossiers ouverts avant et après l'informatisation des arrondissements judiciaires	24
2. Repérage des dossiers : caractère disparate des registres	25
3. L'obtention des dossiers et le dépouillement en pratique : un parcours parfois semé d'embûches	28
4. Grille et variables de dépouillement	30
5. Encodage : encore et toujours des points de vue à harmoniser	34
E. Analyse	34
Resultaten	36
III. De beslissing om al dan niet onder aanhoudingsmandaat te plaatsen	37
A. Kenmerken van de onderzoekspopulatie en kansen op aanhouding naargelang achtergrondvariabelen	37
1. Beschrijving van de steekproef (zonder het jaar 1988)	37
2. Achtergrondkenmerken en kans op aanhouding (door onderzoeksrechter)	41
B. Logistische regressie	45
C. Wijzigende profiel- en dossierkenmerken doorheen de tijd?	57
IV. La durée de la détention préventive	59

A.	Caractéristiques de la population étudiée et variations de la durée (moyenne) de la détention préventive selon les variables contextuelles	60
1.	Description de l'échantillon (excl. 1988)	60
2.	Analyse bi-variée des caractéristiques croisées avec la durée moyenne de détention préventive	66
B.	Régression (linéaire) multiple	71
C.	Différence de durée selon l'année d'ouverture du dossier	79
D.	En guise de courte conclusion de l'analyse de la durée : l'importance des types de dossiers ?.....	87
	Conclusions / Conclusies	89
V.	Table des figures et des tableaux	97
VI.	Referenties/Références.....	101

Aanleiding

Op 10 juni 2010 organiseert de Operationele Directie Criminologie van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie een seminarie waar onderzoekers en rechtspractici op basis van concrete onderzoeksresultaten met elkaar in debat gaan over de voorlopige hechtenis en haar alternatieven.¹

Dit is meteen het startschot voor een nieuw onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis, met goedkeuring van toenmalig minister van Justitie Stefaan De Clerck.

Over dat onderzoek wordt in dit rapport verslag gedaan.

Uiteraard kon dit onderzoek niet tot een goed einde worden gebracht zonder de steun en bereidwillige medewerking van diverse belangrijke actoren binnen de FOD Justitie en daarbuiten.

De onderzoeksploeg wenst hiervoor in het bijzonder graag het College van Procureurs-generaal te bedanken voor het verlenen van toelating tot inzage van gerechtelijke dossiers, alsook volgende personen van parketten en rechtbanken voor hun advies en logistieke hulp bij de uitvoering van het onderzoek: Olivier Gijs, Valérie April, Sandra Heyvaert, Martine Dooremont, Marc Backaert, Jeroen Burm, Dominique Tuypens, Melissa Van Goethem, Ronny Goethals, Herman Dams, Adrien Mollenvanger, Gerda Hermans, Hilde Van Gijsel, Maria De Sagher, Patrick Verschueren, Carl Cornelis, Dominique Reyniers, Gilles Malpas, Jonathan Renson, Micheline Ruzinowski, ... en, meer in het algemeen, de griffiers en dienstboden van de correctionele griffies van de rechtbanken van eerste aanleg en griffies van hoven van beroep te Brussel, Luik en Antwerpen.

Verder ook een woord van dank aan Philip Daeninck voor deskundig advies, en aan al wie, naast de onderzoekers zelf, meehielp bij de data-inzameling of -codering: Melissa Van Lint, Valérie Titeux, Dorien De Turck, Silvia Orellana,

daarvan³. In de aankondiging van een rondetafel in de Kamer wordt onverbloemd volgend objectief naar voren geschoven: “*sortir de l’escalade que connaît la mise en détention préventive*”.

³ Zie in dit verband o.m.: de rondetafel ‘*Pour la sécurité de notre société: la détention préventive, une solution ou un problème ?*’ van de fractie ECOLO-Groen! en Etopia in de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 30 april 2010; het persbericht van 26 september 2010 ‘*Nederlandse Orde van Advocaten Brussel klaagt misbruiken voorlopige hechtenis aan*’; het al vermelde NICC-seminarie ‘*De voorlopige hechtenis en haar alternatieven*’ van 10 juni 2010; de studiedag ‘*Détention préventive: 20 ans après*’ van 14 december 2010, georganiseerd door de *Conférence du jeune barreau de Bruxelles*; en het boek ‘*La détention préventive*’ van de hand van O. Michiels, D. Chichoyan & P. Thevissen, uitgegeven bij Anthemis.

I. Achterliggende context van het onderzoek

Niet alleen vandaag, maar ook in het verleden heeft de voorlopige hechtenis meermaals, en bijna voortdurend, aanleiding gegeven tot discussie tussen professionals, parlementair debat, aansluitende wetswijzigingen, etc. Het debat met betrekking tot de voorlopige hechtenis en, bij uitbreiding, de alternatieven ervoor heeft overigens niet alleen te maken met de problematiek van de overbevolking van de Belgische gevangenissen die zich nu, al sinds meerdere decennia, in alle hevigheid stelt. Met de voorlopige hechtenis zijn ook de fundamenteën van de democratische rechtsstaat in het geding.

De voorlopige hechtenis kunnen we in feite omschrijven als ‘een maatregel van voorlopige vrijheidsberoving ten aanzien van personen die ervan verdacht worden een misdrijf van een zekere ernstgraad gepleegd te hebben’. Deze maatregel wordt vaak voorgesteld als een ‘noodzakelijk kwaad’ omdat individuele belangen hier ook zeer nadrukkelijk botsen met het overheidsbelang (maatschappelijk belang). Het komt er namelijk op aan om een voldoende evenwicht te vinden tussen: enerzijds het recht op persoonlijke vrijheid – gewaarborgd door de Grondwet (art. 12 GW) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (art. 5 EVRM) – en het vermoeden van onschuld dat in deze fase van de procedure geldt (art. 6, §2 EVRM), en anderzijds het belang van de overheid om een efficiënte rechtsbedeling te organiseren en snel in te grijpen om tegemoet te komen aan de verstoring van de maatschappelijke orde.

De doelstellingen van de voorlopige hechtenis zijn dus tweeledig. Aan de ene kant gaat het er om het verloop van het gerechtelijk onderzoek en het verdere procesverloop te vrijwaren (de bewijsgaring verzekeren en eventuele onttrekking aan de procesgang vermijden). Aan de andere kant speelt hier ook een objectief om het plegen van nieuwe misdrijven te voorkomen.

Deze doelstellingen zien we in zekere zin vertaald in de wettelijk vastgelegde criteria die de voorlopige hechtenis kunnen rechtvaardigen. De wens om het uitzonderingskarakter van de voorlopige hechtenis te beklemtonen is voortdurend aanwezig geweest. In de geschiedenis van dit instituut zijn er verschillende momenten geweest waarbij werd getracht om de criteria voor het opleggen van voorlopige hechtenis te verstrengen.

A. *De wet op de voorlopige hechtenis van 20 juli 1990, ... en later: een korte situering*

Aan welke criteria moet *anno* 2010 (start van het onderzoek) voldaan zijn om een aanhoudingsbevel te kunnen uitvaardigen?

Ten eerste moet er sprake zijn van zogenaamde ‘volstreekte noodzakelijkheid voor de openbare veiligheid’. Er moeten ernstige aanwijzingen van schuld bestaan in hoofde van de persoon die ervan verdacht wordt de strafbare feiten te hebben gepleegd. En het moet gaan om een misdrijf dat strafbaar is met een correctionele hoofdgevangenisstraf van één jaar of een zwaardere straf. Indien de feiten strafbaar zijn met opsluiting van 15 jaar of minder, moet bovendien bijkomend gemotiveerd worden dat de aanhouding noodzakelijk is om het gevaar op collusie, verduistering van bewijzen, recidive of ontvluchting te vermijden. (cf. art. 16 Voorlopige Hechteniswet)

Dit zijn de criteria die door de wet van 20 juli 1990 zijn voorzien. Deze wet uit 1990, die de vroegere wet van 20 april 1874 vervangt (zelf voor het laatst gewijzigd door de wet van 13 maart 1973), voert verschillende belangrijke innovaties in, nl.:

- De strafdrempel, of toelaatbaarheidsdrempel voor voorlopige hechtenis, wordt opgetrokken van drie maanden of meer tot één jaar of meer.
- Er wordt voorzien in meer stringente grondvoorwaarden (geen onderscheid meer naargelang de verdachte al dan niet zijn verblijfplaats heeft in België; het criterium van 'volstreekte noodzakelijkheid'; en, de vereiste van een bijkomende motivering indien de feiten strafbaar zijn met maximaal 15 jaar opsluiting);
- De autonomie van de onderzoeksrechter wordt uitgebreid (geen rechtsmiddel tegen de strijdige beslissing van de onderzoeksrechter; mogelijkheid tot opheffing van het aanhoudingsbevel binnen de vijf dagen zonder mogelijkheid tot verzet door het parket; enkel cassatieberoep voor de verdachte);
- De rechtspositie van de verdachte wordt gevoelig versterkt (invoering van bepaalde elementen van rechtspleging op tegenspraak; strengere eisen voor verwijzing onder aanhoudingsbevel naar de correctionele rechtbank en voor de onmiddellijke aanhouding na veroordeling; verbetering van de procedure voor voorziening in cassatie);
- En, met de vrijheid/invrijheidstelling onder voorwaarden wordt – naast de al bestaande 'borgsom' – een bijkomend alternatief voor de voorlopige hechtenis ingevoerd.⁴

Uit de voorbereidende werken van de Voorlopige Hechteniswet van 1990 blijkt duidelijk dat het de bedoeling is om met deze wet het gebruik van de voorlopige hechtenis te beperken.

In 2005⁵, zijn opnieuw een aantal betekenisvolle aanpassingen doorgevoerd, zoals:

- de invoering van een driemaandelijks controle in geval van niet-correctionaliseerbare misdaden (i.p.v. een maandelijks controle; art. 22, lid 2 en 22bis Voorlopige Hechteniswet);
- de verlenging van de geldingsduur van arresten van de kamer van inbeschuldigingstelling (één of drie maanden i.p.v. 15 dagen; art. 30, § 4 Voorlopige Hechteniswet);
- de afschaffing van de verzetsmogelijkheid van de procureur des Konings (volledige afschaffing i.p.v. mogelijkheid tot verzet na eerste bevestiging door de raadkamer; art. 25, § 2 Voorlopige Hechteniswet);
- de versterking van het toezicht op langdurige onderzoeken (via de invoering van een automatische, doch éénmalige controle, door de kamer van inbeschuldigingstelling, behalve bij niet-correctionaliseerbare misdaden: in dit geval enkel op verzoekschrift van de verdachte; art. 136ter Sv.);
- de wijziging van de regeling van de rechtspleging (art. 127 Sv.);
- en, enkele andere aanvullingen (vrijheid onder voorwaarden te verlengen binnen de termijn waarvoor ze werd opgelegd; invrijheidstelling bij niet-naleving van bepaalde vormvoorwaarden).⁶

Meer recent is de Voorlopige Hechteniswet nogmaals grondig door elkaar geschud. Enerzijds naar aanleiding van het zgn. Salduz-arrest waardoor verdachten nu recht hebben op bijstand door een advocaat bij het eerste verhoor (bij de onderzoeksrechter, maar ook bij bepaalde

⁴ Zie hierover meer uitgebreid Declercq & Verstraeten (1991), Dejemppe (1992) en Dejemppe & Merckx (2000).

⁵ Wet 31 mei 2005 tot wijziging van de wet van 13 maart 1973 betreffende de vergoeding voor de onwerkzame hechtenis, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van sommige bepalingen van het Wetboek van strafvordering, B.S., 16 juni 2005.

⁶ Zie voor een aantal eerste commentaren op deze wet: Chomé (2005), Daeninck (2006), Delbrouck & Daeninck (2005), Vandermeersch (2005) en Vandromme (2005-2006).

politieverhoren; wet van 13 augustus 2011⁷). Anderzijds met de invoering van de ‘hechtenis onder elektronisch toezicht’ als executiemodaliteit van voorlopige hechtenis (wet 27 december 2012⁸).

Deze laatste wetswijzigingen vallen echter buiten het bestek van onze studie: daarin is uitgegaan van de stand van de wetgeving in 2010.

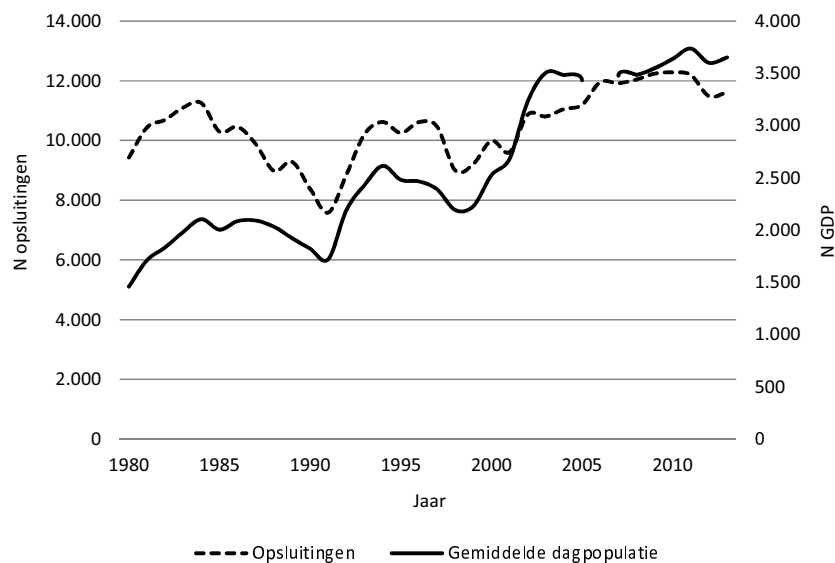
B. Effect op het aantal beklagden in onze gevangenissen?

Welke effecten heeft de Voorlopige Hechteniswet uit 1990 nu gehad op de praktische toepassing van de voorlopige hechtenis, en met name op de omvang van de populatie beklagden in onze gevangenissen?

Als het de bedoeling was om met de wet van 1990 het gebruik van de voorlopige hechtenis aan banden te leggen – en dat lijkt inderdaad zo te zijn –, dan laat de praktijk zien dat deze wet haar doel niet bereikt.

Sinds de wet van 1990 is de gevangenispopulatie beklagden (en daarmee gelijkgestelden) bijna voortdurend toegenomen. Tussen 1980 en 2010 kan meer dan een verdubbeling van deze populatie worden geobserveerd, van bijna 1.500 gedetineerden in voorlopige hechtenis in 1980 tot iets meer dan 3.600 in 2010 (zie ook Maes 2010: 52-53). In 2013 – het voorlopig laatste jaar waarover het DG EPI officiële cijfers publiceerde – verbleven er in onze gevangenissen op dagbasis ongeveer evenveel beklagden (3.651,9) als in 2010: zij maken dan 31,4% uit van de totale bevolking (DG EPI 2014: 70).

Figuur I-I. Evolutie van het aantal opsluitingen als beklagde (of gelijkgestelde) en de gemiddelde jaarlijkse dagpopulatie beklagden (1980-2013)

Zoals uit figuur I-I eveneens kan worden afgeleid, is er wel een zeker reducerend effect (daling van de populatie beklagden) tijdens het eerste jaar na de wet van 1990, in 1991 dus. Maar: die dalende lijn is al ingezet vóór 1990. Bovendien gaat de curve nadien – in het begin van de jaren '90 en in het begin van de jaren 2000 – opnieuw in stijgende lijn, en zelfs zeer sterk.

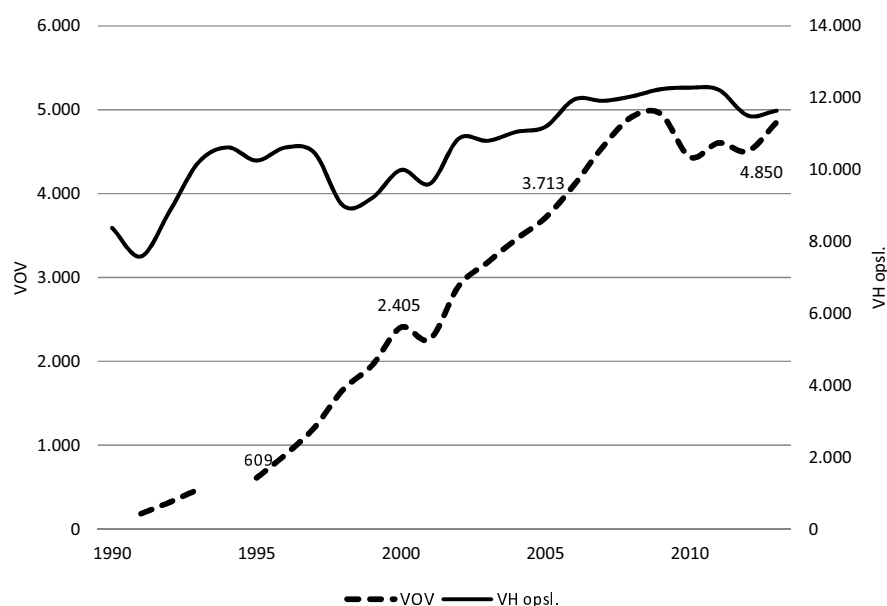
⁷ B.S. 5 september 2011, inwerkingtreding op 1 januari 2012.

⁸ B.S. 31 januari 2013, inwerkingtreding 1 januari 2014. Zie voor een bespreking o.m. Maes (2013) en Liégeois & Mennes (2013).

In de jaren 2003-2008 is er een zekere stabilisering van deze populatie. Het cijfer schommelt rond de 3.500 beklaagden of net daaronder, en dit ondanks een toename van het aantal opsluitingen. Dit zou betekenen dat in die periode de duur van de voorlopige hechtenis teruggelopen is (zie ook Maes 2010: 73; *Justitie in cijfers* 2009: 50 e.v.).⁹

Tegelijkertijd kan – naast de globale stijging van het aantal beklaagden tijdens de laatste decennia – ook een gevoelige stijging worden waargenomen van de alternatieven voor de voorlopige hechtenis, hier in het bijzonder de vrijheid/invrijheidstelling onder voorwaarden. In het jaar 1999 worden bij de justitiehuzen bijna 2.000 (n=1.952) nieuwe VOV-begeleidingsmandaten geteld, in 2010 is dit al opgelopen tot iets meer dan 4.400 mandaten (n=4.436) (*Justitie in cijfers* 2011: 61).

Figuur I-2. Evolutie van het aantal opsluitingen als beklaagde (of gelijkgestelde) en het aantal nieuwe begeleidingsmandaten in het kader van de vrijheid onder voorwaarden (1990-2013)

Globaal genomen mag dus worden gesteld dat het aantal personen dat onder justitiële controle staat in deze fase van het strafproces, de eerste twee decennia na de nieuwe wet substantieel is toegenomen.

Op internationaal vlak scoort België vrij hoog wanneer het gaat om burgers die in afwachting van een definitieve uitspraak in de gevangenis verblijven.

Vooreerst laten cijfers van de Raad van Europa – de zgn. SPACE I statistieken – zien dat België zich op het vlak van de globale detentiegraad (*prison population rate*; d.i. alle categorieën gedetineerden samen) situeert in het middelste peloton, zelfs onder het Europese gemiddelde en de mediaanwaarde. Op 1 september 2010 telt ons land 93,5 gedetineerden per 100.000 inwoners (excl. elektronisch toezicht; tegenover een Europese mediaan van 110,5) (Aebi & Delgrande 2012: 52)¹⁰. Deze situatie wordt bevestigd door meer recente cijfers (Aebi & Delgrande 2014: 57)¹¹.

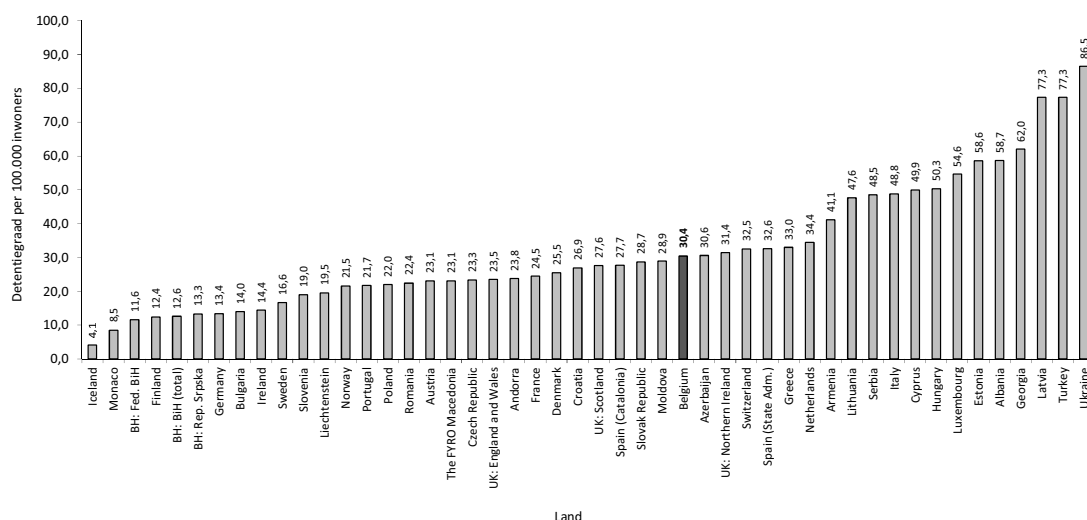
⁹ Let wel: de populatiegegevens in de brochure *Justitie in cijfers* hebben betrekking op 1 maart van elk jaar, en dus niet op de gemiddelde jaarlijkse dagpopulatie.

¹⁰ Om de diverse landen zo optimaal mogelijk met elkaar te kunnen vergelijken, worden hier de aangepaste cijfers (*adjusted figures*) vermeld. Het gebruik van de niet gecorrigeerde cijfers (*unadjusted figures*) kan immers

Andere landen, zoals de Oost-Europese landen, maar bijvoorbeeld ook Griekenland (97,6), Italië (110,5), Engeland en Wales (149,1), Turkije (152,3) en Spanje (157,2) laten in 2010 een (veel) hogere detentiegraad optekenen. Daartegenover staat dat de detentiegraad behoorlijk lager uitvalt in voornamelijk de Scandinavische landen; trouwens ook in Nederland (69,0) en Duitsland (78,2) zijn dan verhoudingsgewijs minder mensen gedetineerd.

Wat het aantal personen in voorlopige hechtenis betreft (*rate of prisoners not serving a final sentence*)¹², scoort ons land echter vrij hoog. Per 100.000 inwoners tellen we 30,4 gedetineerden in afwachting van een definitief vonnis (situatie op 1 september 2010)¹³. Dit cijfer ligt iets onder het Europese gemiddelde (32,1), maar boven de respectievelijke mediaanwaarde (27,3). Opvallend is hier overigens ook de positie van Nederland: Nederland heeft wel een lagere globale detentiegraad (alle categorieën samen), maar staat op dat ogenblik op een nog hoger niveau dan België wanneer het over voorhechtenis gaat (34,4 gedetineerden per 100.000 inwoners). Op dit vlak scoren niet alleen Frankrijk (24,5), maar vooral Duitsland dan weer veel lager (13,4) dan ons land.

Figuur I-3. Aantal opgesloten personen in afwachting van een definitief vonnis per 100.000 inwoners (SPACE I, Raad van Europa, toestand op 1 september 2010)

tot verkeerde interpretaties leiden: voor sommige landen worden bepaalde categorieën niet meegerekend in het totaalcijfer, in andere landen gebeurt dat juist wel. Voor België geldt bijvoorbeeld dat personen onder elektronisch toezicht (in het kader van de strafuitvoering), hoewel ze fysiek niet in de gevangenis verblijven, in de *unadjusted* SPACE-cijfers toch worden geteld als gedetineerden.

¹¹ Op 1 september 2012 telt ons land 99,6 gedetineerden per 100.000 inwoners (*adjusted figure*). De Europese mediaan bedraagt op dat ogenblik 120,9. Op 1 september 2013 gaat het om 99,9 gedetineerden tegenover een Europese mediaan van 120,2 (Aebi & Delgrande 2015: 61).

¹² Omwille van de vergelijkbaarheid tussen de diverse landen zijn zgn. 'other cases' in deze cijfers niet mee opgenomen. Het gaat bijvoorbeeld om illegale vreemdelingen die in de gevangenissen zijn opgesloten, personen die op grond van burgerlijke procedures in de gevangenis verblijven, etc. Met andere woorden om gedetineerden die strikt genomen niet opgesloten zijn in afwachting van een definitieve uitspraak in hun strafproces (zie Aebi & Delgrande, 2012: 84-85).

¹³ Op 1 september 2012 gaat het om 30,5 gedetineerden per 100.000 inwoners. Het Europese gemiddelde bedraagt 32,1; de mediaanwaarde 25,8 (Aebi & Delgrande 2014: 88). Op 1 september 2013 bedragen de cijfers respectievelijk 29,8, 31,0 en 27,4 (Aebi & Delgrande 2015: 99).

C. Gevangenispopulatie in relatie tot -capaciteit

Het toegenomen gebruik van de voorlopige hechtenis in België gedurende de afgelopen decennia, onder invloed van een groter aantal opsluitingen en/of een toename van de duur van de hechtenis – de invloed van deze factoren varieert doorheen de tijd –, heeft uiteraard ook belangrijke implicaties voor wat de bezetting van de penitentiaire capaciteit betreft. In het bijzonder omdat de gevangenscapaciteit niet in dezelfde mate is aangegroeid als de populatie die er in ondergebracht wordt.

Bedraagt de capaciteit in 1996 6.642 plaatsen (tegenover 7.782 gedetineerden op 12 april 1996), dan is deze toegenomen tot 8.529 plaatsen begin 2010 (tegenover – dan een absoluut hoogtepunt van – 10.519 gedetineerden op 15 juni 2009; De Clerck 2010: 21). Dit betekent dat de capaciteit in de bewuste periode stijgt met 28,4% tegenover een aangroei van de gedetineerdenpopulatie met 35,2%.

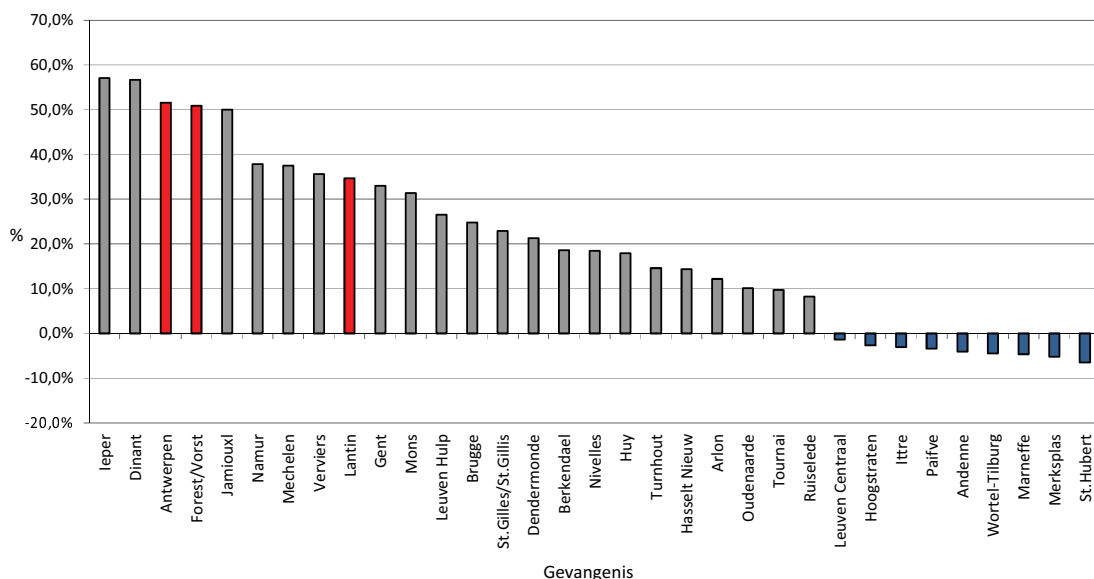
Volgens cijfers van het Directoraat-generaal Penitentiaire inrichtingen worden er in 2010 voor een totale gemiddelde capaciteit van ongeveer 9.000 (8.949,5) plaatsen meer dan 10.500 (10.535,7) gedetineerden geteld (alle categorieën samen). Wat neerkomt op een gemiddelde overbezettingsgraad van 17,7% (DG EPI 2011: 157).

Die overbevolkingsproblematiek komt bovendien het sterkst tot uiting in de zgn. ‘arresthuizen’.

De analyse van de situatie in de grote inrichtingen (arresthuizen) zoals Vorst, Antwerpen, en Lantin, geeft voor 2010 volgend beeld: in Vorst telt men in 2010 gemiddeld 611 gedetineerden voor een capaciteit van 405 plaatsen (overbezetting: 50,9%), in Antwerpen 665,5 gedetineerden voor 439 plaatsen (overbezetting: 51,6%), in Lantin 934,4 gedetineerden voor 694 plaatsen (overbezetting: 34,6%) (DG EPI 2011: 157).

Er zijn inrichtingen met een nog hogere overbezettingsgraad. Meestal gaat het hier om kleinere arresthuizen (Ieper: 57,0%; Dinant: 56,7%). Maar daarnaast zijn er ook inrichtingen met een lagere bezettingsgraad (strafhuizen), waarvan er sommige een soort van ‘*numerus clausus*’ hanteren, zoals de Centrale Gevangenis te Leuven (-1,4%) en het Penitentiair Schoolcentrum te Hoogstraten (-2,7%).

Figuur I-4. Overbezettingsgraad van de Belgische gevangenissen (jaar 2010)

Het hoeft niet te verwonderen dat overbevolkte gevangenissen in de praktijk heel wat nefaste gevolgen met zich meebrengen op het vlak van de levensomstandigheden in de gevangenissen, zoals: demotivering van penitentiair bewakingspersoneel, veiligheidsproblemen, problemen op het vlak van hygiëne en comfort, gedwongen samenleven van gedetineerden met meerdere personen op één cel, gebrekkige arbeids- en voedselvoorziening, en inkrimping van bijvoorbeeld bestaande mogelijkheden om bezoek te ontvangen (zie voor een nadere uitwerking, Beyens, Snacken & Eliaerts 1993: 170-181).

Dergelijke vaak als ‘mensonterend’ omschreven detentieomstandigheden zijn strijdig met de basisprincipes die worden vooropgesteld met betrekking tot het detentieregime van verdachten/beklaagden. Al van oudsher is de stelling ingenomen dat het gevangenisregime van verdachten in beginsel niet strenger mag zijn dan dat van de veroordeelden.

Artikel 165 van het *Règlement général van de maisons de sûreté et d'arrêt* (secundaire gevangenissen) van 6 november 1855 bepaalt zo bijvoorbeeld al dat: “[t]outes les communications et les autres adoucissements compatibles avec le bon ordre et la sécurité de la prison, sont accordés aux prévenus et aux accusés dans les limites du règlement.”¹⁴ En in de meer recente Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden (wet 12 januari 2005) wordt eenzelfde principe gehuldigd (zie art. 13, § 2 Basiswet)¹⁵. Vooral het criterium van het vermoeden van onschuld blijkt hier het beginsel tot beperking van detentieschade – een principe dat de gehele Basiswet dooradert – te rechtvaardigen (zie in dit verband meer uitvoerig, Maes 2009: 993 e.v., in het bijzonder p. 996 en 1031-1032).

Het lijkt in die zin dan ook erg paradoxaal dat beklaagden in de praktijk, door de band genomen, onder slechtere detentiecondities in de gevangenissen zijn opgesloten dan de veroordeelden.

D. Penitentiaire inflatie en overbevolking als voedingsbron van wetenschappelijk onderzoek

Deze context van aanhoudende groei in het gebruik van de voorhechtenis en van chronische overbevolking hebben de laatste jaren aanleiding gegeven tot het nodige criminologisch wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de voorlopige hechtenis en de alternatieven daarvoor. Binnen het Belgische onderzoek dat sinds de Voorlopige Hechteniswet uit 1990 tot stand is gekomen, kunnen – los van beschrijvingen van de evolutie van de gevangenisbevolking en meer specifiek de beklagdenpopulatie, en van de toepassing van alternatieven – grofweg twee grote sporen worden onderscheiden.¹⁶

Enerzijds zijn er studies die zich enten op een aantal beleidsvoornemens of -maatregelen die gaandeweg zijn gelanceerd om het toenemend of veelvuldig gebruik van de voorlopige hechtenis een halt toe te roepen. Anderzijds bestaat er een aantal onderzoeken waarin is nagegaan welke factoren precies de al dan niet plaatsing onder aanhoudingsmandaat en/of de duur van de voorlopige hechtenis beïnvloeden. In dit laatste geval gaat het om een retrospectieve terugblik op de concrete toepassings- en besluitvormingspraktijk, in het eerste om een prospectieve evaluatie van de mogelijke impact van bepaalde beleidsmaatregelen.

¹⁴ *Recueil des circulaires, instructions et autres actes émanés du Ministère de la Justice ou relatifs à ce département, 1855-57*, 177 e.v.

¹⁵ Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, B.S. 1 februari 2005.

¹⁶ Het hier beschreven literatuuroverzicht is bijgewerkt tot medio 2014.

I. Metingen van de mogelijke impact van beleidsmaatregelen

Vanuit kabinetten van verschillende opeenvolgende ministers van Justitie zijn de laatste legislaturen meermaals een aantal concrete beleidsmaatregelen, onder meer te realiseren via wettelijk ingrijpen, naar voren geschoven, waarvan er sommige intussen ook effectief zijn doorgevoerd. Het valt op dat er op politiek vlak een zekere continuïteit blijkt te bestaan in de aandacht en zorg om oplossingen te zoeken voor de problematiek van de voorlopige hechtenis en de overbevolking van de gevangenissen.

Voorstellen en ideeën die de afgelopen tijd zijn geopperd om de toepassing van de voorlopige hechtenis in te dijken, hebben onder meer betrekking op:

- de verlenging van de arrestatietermijn (van 24 uur naar 48 uur);
- de optrekking van de toelaatbaarheidsdrempel voor voorlopige hechtenis, die momenteel één jaar bedraagt (pro memorie: vóór 1990: drie maanden), tot bijvoorbeeld drie jaar;
- de beperking van de duur van de voorlopige hechtenis, die momenteel aan geen enkele wettelijke maximumtermijn gebonden is;
- de opstelling van een lijst van misdrijven die wel of die niet meer in aanmerking zouden kunnen komen voor voorlopige hechtenis (een zgn. 'positieve' resp. 'negatieve' misdrijvenlijst);
- en, van nog meer recente datum, de invoering van een bijkomend alternatief voor de voorlopige hechtenis, nl. de 'hechtenis onder elektronisch toezicht'.

Verschillende van deze en nog andere voorstellen hebben het voorwerp uitgemaakt van wetenschappelijk onderzoek. Zo wordt aan de VUB in 1999-2000 een kwalitatief onderzoek uitgevoerd waarbij – naast een literatuurstudie – ook empirisch materiaal wordt verzameld aan de hand van 23 semi-gestructureerde interviews met onderzoeksrechters (Snacken & Raes 2001). Onderzoeksrechters geven daarin hun mening over potentiële initiatieven gericht op het beperken van de toepassing van de voorlopige hechtenis, en initiatieven gericht op het ondersteunen van de vrijheid onder voorwaarden en het vergroten van de toepassing ervan. Initiatieven die ter discussie worden aangeboden ter inperking van de voorlopige hechtenis zijn onder meer de rechterlijke machtiging¹⁷, bepaalde wettelijke maatregelen zoals het herzien van de voorwaarden voor voorlopige hechtenis, richtlijnen op basis van beschikbare gevangenis capaciteit en de regionale quoterings¹⁸. Daarnaast komen mogelijke initiatieven aan bod ter ondersteuning van de vrijheid onder voorwaarden als alternatief voor voorlopige hechtenis, waaronder het gebruik van elektronisch toezicht, een permanentie van justitieassistenten, of de verlenging van de maximale arrestatieduur.

Op vraag van minister van Justitie Marc Verwilghen analyseert het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie in 2001 wat de impact zou kunnen zijn van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van: a) de toegang tot het gebruik van de voorlopige hechtenis (met name een verhoging van de toelaatbaarheidsdrempel voor voorlopige hechtenis tot drie jaar), en b) de duur van de voorlopige hechtenis. De aanvankelijk summiere metingen worden gebundeld in een eerste rapport (Deltenre & Maes 2001) en maken het voorwerp uit van navolgende publicaties (Deltenre & Maes 2002a, 2002b, 2004).

¹⁷ Bij de rechterlijke machtiging behoudt de onderzoeksrechter de beslissingsbevoegdheid om een voorlopige hechtenis op te leggen, maar is het de administratie (het openbaar ministerie of de gevangenisadministratie) die bepaalt of de voorlopige hechtenis effectief ten uitvoer wordt gelegd.

¹⁸ Bij regionale quoterings (of contingentering) stelt men een bepaald aantal cellen ter beschikking aan het openbaar ministerie en de rechters van een regio. Wanneer alle cellen vol zijn, kunnen geen nieuwe personen worden opgesloten tenzij anderen worden vrijgelaten. Het openbaar ministerie of de onderzoeksrechters kunnen als coördinerende beleidsinstantie optreden.

In 2004-2005 wordt hierop verder gebouwd, op vraag van minister van Justitie Laurette Onkelinx (zie Daeninck, Deltenre, Jonckheere, Maes & Vanneste, 2005; Maes, Daeninck, Deltenre & Jonckheere 2007). Een piste die bijkomend wordt bestudeerd, betreft de invoering van een lijst van misdrijven die niet voor voorlopige hechtenis in aanmerking komen (negatieve misdrijvenlijst) of, omgekeerd, een lijst van misdrijven die daarvoor juist wél in aanmerking komen (positieve misdrijvenlijst) (Daeninck, Deltenre, Jonckheere, Maes & Vanneste, 2005; Jonckheere, Deltenre, Daeninck & Maes 2007; Maes, Daeninck, Deltenre & Jonckheere 2007). Deze verschillende pistes worden in een eerste deel van het uitgebrachte onderzoeksrapport besproken aan de hand van een literatuurstudie. Daarbij wordt ook voorbij de nationale grenzen gekeken: de toepassing van voorlopige hechtenis of gelijkaardige instituten binnen Europa wordt in kaart gebracht, met bijzondere aandacht voor de landen Finland, Frankrijk, Nederland en Zwitserland. In een daaropvolgend empirisch luik, bestaande uit simulatie-oefeningen, wordt geprobeerd met kwantitatieve analyses in te schatten wat de mogelijke impact is van de voorgestelde hervormingen op de penitentiaire bevolking. Deze analyses worden uitgevoerd op gegevens uit de penitentiaire databank SIDIS-Griffie¹⁹, en dit met betrekking tot de jaren 1999 tot en met 2003.

Nog later, in 2009, wordt op verzoek van minister Jo Vandeuren (opgevolgd door Stefaan De Clerck) in een nieuw NICC-onderzoek specifiek het vraagstuk van het elektronisch toezicht als alternatief voor de voorlopige hechtenis aangesneden (De Man, Maes, Mine & Van Brakel 2009; Maes & Mine 2010; Maes, Mine, De Man & Van Brakel 2011; Maes 2012; Maes, Mine, De Man & Van Brakel 2012; Maes & Mine 2013). Onderzocht wordt welk toepassingsbereik het elektronisch toezicht zou kunnen krijgen, mocht het als bijkomend alternatief voorhanden zijn; in welke concrete gevallen (naar misdrijfomschrijvingen toe en/of afhankelijk van het profiel van de beklaagdenpopulatie) elektronisch toezicht toegepast zou worden; welk model of welke vorm van elektronisch toezicht daarbij de voorkeur zou genieten; welke tegenindicaties opgeworpen worden om uiteindelijk van het gebruik van elektronisch toezicht af te zien; en, hoe aan het elektronisch toezicht in voorkomend geval juridisch vorm gegeven moet worden en hoe één en ander praktisch georganiseerd dient te worden. Het onderzoek omvat drie grote luiken, elk benaderd vanuit een specifieke vraagstelling en invalshoek en refererend aan een daartoe geëigende onderzoeksmethodologie. In eerste instantie wordt een literatuurstudie ondernomen en worden plaatsbezoeken afgelegd: bijzondere aandacht gaat uit naar de situatie in Nederland, Frankrijk, en Engeland en Wales. Verder wordt een bevragsingsronde georganiseerd bij een aantal actoren uit het werkveld die inzake de toepassing van alternatieven voor de voorlopige hechtenis kunnen beslissen, daartoe een vordering kunnen instellen of daartoe een verzoek kunnen indienen. Naast rondetafelgesprekken met relevante actoren, wordt in een latere fase een groter staal aan gerechtelijke dossiers – via registratiefiches – geanalyseerd naar mogelijke toepasbaarheid van elektronisch toezicht. En tot slot wordt, op basis van data uit de penitentiaire gegevensbank SIDIS-Griffie, een beeld opgehangen van de toepassing van de voorlopige hechtenis in 2008, het profiel van de populatie die in hechtenis wordt genomen, en van de duur van de voorlopige hechtenis. Deze gegevens werden, aan de hand van gegevens uit de databank SIPAR van het Directoraat-generaal Justitiehuisen, ook in verband gebracht met overeenkomstige cijfers met betrekking tot de populatie die in hetzelfde referentiejaar onder voorwaarden in vrijheid is gelaten of gesteld (VOV) (Jonckheere & Maes 2010).

De kwantitatieve resultaten van deze NICC-onderzoeken zijn, zoals hoger reeds aangegeven, in juni 2010 voorgesteld aan een divers publiek van justitiële actoren (zie Jonckheere & Maes 2011; Maes & Jonckheere 2011), om daarna ook kwalitatieve inzichten te verwerven aan de hand van twee rondetafelgesprekken. In dat kader zijn de bevindingen van de onderzoekers getoetst aan de ervaringen uit de justitiële praktijk (zie Burssens 2011; Tange 2011).

¹⁹ SIDIS staat voor 'Système Informatique de Détention/Detentie Informatie Systeem'.

Wat leren al deze onderzoeken ons nu over mogelijke praktische of wettelijke ingrepen om de voorlopige hechtenis (verder) terug te dringen?

Van elektronisch toezicht als bijkomend alternatief of als executiemodaliteit van voorlopige hechtenis wordt een eerder beperkte impact verwacht. Enerzijds zal men er wel in slagen een aantal personen uit de gevangenis te halen via elektronisch toezicht, maar anderzijds zal één en ander, via een verscherpt en verbeterd toezicht, ook kunnen leiden tot meer herroepingen, met nieuwe (en wellicht langere) opsluitingen tot gevolg. Bovendien valt niet uit te sluiten dat het elektronisch toezicht toegepast zal worden voor wie anders ook niet in de gevangenis terecht gekomen zou zijn, of als een bijkomende controletechniek voor wie vroeger onder voorwaarden zou zijn vrijgekomen (*net-widening*).

Met bepaalde maatregelen zou een meer uitgesproken effect bereikt kunnen worden (cf. voorstellen tot beperking van de duur, optrekking van de toelaatbaarheidsdrempel). Maar dan enkel op voorwaarde dat een en ander op zéér radicale wijze wordt geoperationaliseerd. Eén van de cruciale vragen in deze context is dan of het hier gaat om opties die politiek en maatschappelijk wenselijk en haalbaar zijn.

Sommige pistes zijn trouwens ook niet zo eenvoudig juridisch te vertalen. Wanneer het bijvoorbeeld gaat om een beperking van de duur van de voorlopige hechtenis, wordt een abstracte, algemene regel ingesteld die geldt voor een zeer brede variëteit aan concrete gevallen. Hoe dan ook zullen er bepaalde uitzonderingen op de algemene regel(s) moeten worden voorzien – wat trouwens in regelgeving in tal van andere Europese landen is ingeschreven (zie van Kalmthout, Knapen & Morgenstern 2009: 81-84) –, met het risico dat uiteindelijk de gepretendeerde uitzondering in de feiten de regel zal worden.

Daarbovenop komt nog dat men ook niet zal kunnen vermijden dat er soms een aantal ongewenste neveneffecten kunnen optreden. Bij wijze van voorbeeld kan hier worden gewezen op het feit dat een beperking van de duur van de voorlopige hechtenis kan leiden tot een tendens tot volledige benutting van de maximumduur. In geval van optrekking van de toelaatbaarheidsdrempel voor voorlopige hechtenis bestaat dan weer het risico op een verhoging van de wettelijk voorziene strafmaten, om er op die manier voor te zorgen dat sommige misdrijven toch opnieuw binnen het toepassingsgebied terechtkomen.

In het licht van deze beschouwingen rijzen verschillende vragen met betrekking tot het debat over (het gebruik van) de voorlopige hechtenis.

Ten eerste stelt zich de vraag in welke mate nog wel verder wetgevend ingegrepen kan worden om het gebruik van de voorlopige hechtenis te beperken: welke nieuwe wetgevende ingrepen kunnen overwogen worden, zijn ze wenselijk en haalbaar, en in welke mate kunnen ze ook daadwerkelijk effectief zijn?

Eerder hebben ook onderzoeksrechters al de nodige twijfels geuit over de impact van wettelijke sturing op de bestaande praktijk. Indien zij een voorlopige hechtenis nodig achten, trachten ze dit aan de hand van een gepaste juridische argumentatie steeds in te passen in het bestaande wettelijk kader (Snacken & Raes 2001). En in eerder onderzoek gaven parketmagistraten en onderzoeksrechters ook al aan dat de wettelijk voorziene motivatieplicht, eveneens bedoeld om minder vaak tot voorlopige hechtenis over te gaan, niet tot een daling van het aantal aanhoudingen heeft geleid. Men vervalt snel in stereotiep gebruik van motiveringen en op een beperkt aantal “*passe-partout-formules*” die voor diverse criminaliteitssituaties bruikbaar zijn (Christiaensen, Claes & Dupont 1991). Sommige auteurs stellen zich dan ook de vraag of voor het terugdringen van de voorlopige hechtenis niet beter werk kan worden gemaakt van de achterliggende *penale cultuur* van onderzoeksrechters, of breder nog, de

“globale” cultuur van onze samenleving die steeds meer doordrongen lijkt te zijn van een risico- en veiligheidsdenken (Snacken & Raes 2001).

Een andere vraag is echter ook hoe de evolutie van de voorlopige hechtenis concreet moet worden begrepen.

Is er inderdaad sprake van een “lichtzinnig” of “oneigenlijk” gebruik van de voorlopige hechtenis of van een repressievere invulling ervan, zoals nogal eens wordt geopperd? Of heeft de evolutie van de voorlopige hechtenis eerder te maken met (andere) externe factoren?

In dat verband kan – het parlementaire debat ten tijde van de wetgevende hervorming uit 2005²⁰ eveneens indachtig – onder meer worden verwezen naar (andersoortige) mogelijks determinerende factoren, zoals:

- ontwikkelingen van de criminaliteit (in omvang en/of ernst) of evoluties met betrekking tot de ophelderingsgraad van misdrijven;
- de invloed van de duur van het deskundigenonderzoek in strafzaken op de (duur van de) voorlopige hechtenis;
- eventuele wijzigingen in het profiel van verdachten (cf. internationale mobiliteit, psychiatrische problematiek, ...), en
- sociaal-economische en demografische ontwikkelingen (cf. armoedeproblematiek, evolutie van de algemene bevolkingscijfers, migratiestromen, ...), etc.

2. Onderzoek naar de besluitvormingspraktijk over voorlopige hechtenis

Deze laatste vraag brengt ons bij het andere type van onderzoek dat in ons land naar de problematiek van de voorlopige hechtenis is gevoerd, nl. onderzoek naar factoren die determineren of iemand al dan niet onder aanhoudingsmandaat wordt geplaatst (persoons- of dossierkenmerken, contextuele en organisatorische aspecten) en hoe lang een voorlopige hechtenis duurt.

Een eerste belangrijke studie in dit verband is – hoewel hij verwijst naar de toepassing van voorlopige hechtenis vóór de wetwijziging in 1990 – het empirisch onderzoek van de Coninck van Noyen en De Nauw uit 1989. Dit onderzoek blijft uitermate relevant omwille van de gehanteerde vraagstelling. De auteurs onderzoeken meer bepaald in welke mate een aantal weerkerende kritieken over een te vaak toegepaste voorlopige hechtenis – de geschiedenis lijkt zich dus te herhalen – zich ook empirisch laten funderen, en of de (toen van kracht zijnde) wet van 13 maart 1973 daar een antwoord heeft op geboden. Een gelijkaardige vraag zal, zoals verder nog zal blijken, ook in een aantal latere onderzoeken aan bod komen. In het kader van hun eigen onderzoek verrichten de Coninck van Noyen en De Nauw (1989) een analyse op strafdossiers in de arrondissementen Gent, Antwerpen, Charleroi en Brussel. Het gaat om 244 dossiers die werden geopend in de maanden mei en november van de jaren 1972, 1974 en 1982, en die betrekking hebben op zware diefstal. Het onderzoek bespreekt elementen die invloed hebben op de beslissing tot aanhouding, hoe de procedure in de praktijk loopt, de duur van de voorlopige hechtenis, en de impact ervan op de uitspraak ten gronde.

Niet lang daarna, in 1991, verschijnt een lijvig onderzoeksrapport met betrekking tot het strafrechtelijk vooronderzoek en de voorlopige hechtenis (Christiaensen, Claes & Dupont 1991). Dit onderzoek beoogt aan de hand van open interviews met 41 parketmagistraten en 14 onderzoeksrechters “*uitingen van onvrede met betrekking tot het strafrechtelijk vooronderzoek, inclusief de voorlopige hechtenis*” empirisch te verkennen. In de loop van het project wordt de tussenvoeging

²⁰ Parl. St., Kamer, 2003-2004, nr. 51 1317/005, p. 66-68 (uitlegging dhr. Y. Liégeois).

“inclusief de voorlopige hechtenis” echter geschrapt, omdat het veldonderzoek wordt doorkruist en achterhaald door de op dat moment lopende voorbereidende wetgevende werkzaamheden en uiteindelijk door de nieuwe wet op de voorlopige hechtenis. Toch bevat het rapport, naast de talrijke bevindingen met betrekking tot verschillende aspecten van het strafrechtelijk vooronderzoek, ook een uitgebreid hoofdstuk waarin de opvattingen van de respondenten over voorlopige hechtenis worden weergegeven.

Wél specifiek gericht op de praktijk onder het regime van de nieuwe Voorlopige Hechteniswet uit 1990 zijn twee opeenvolgende VUB-NICC-rapporten over voorlopige hechtenis en vrijheid onder voorwaarden die in de tweede helft van de jaren '90 verschijnen. Het tweeluik vat aan met een kwantitatief onderzoek dat bestaat uit een analyse van gerechtelijke dossiers in de gerechtelijke arrondissementen Brussel en Antwerpen (Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe 1997). In totaal gaat het om 403 dossiers van personen die veroordeeld zijn voor drugsmisdriven of drugsgerelateerde misdrijven in de maanden mei of november van het jaar 1996 (Brussel) of de maanden mei, september, november van het jaar 1996 en januari en februari van het jaar 1997 (Antwerpen). Het onderzoek geeft een beschrijving van de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden, onder meer qua duur van de maatregel, profiel van beklaagden, beslissingen van de relevante onderzoeksinstanties, enzovoort.

In hun tweede onderzoeksrapport trachten de onderzoekers de eerder gevonden kwantitatieve onderzoeksresultaten te interpreteren (Snacken, Raes, Deltenre, Vanneste & Verhaeghe 1999). Er wordt dan gekozen voor een kwalitatief onderzoeksdesign dat steunt op participerende observatie en interviews. In totaal zijn 247 voorleidingen geobserveerd bij 16 onderzoeksrechters uit Brussel en Antwerpen. Daarnaast werden 56 personen bevraagd die werken bij instanties die betrokken zijn bij de uitvoering van de vrijheid onder voorwaarden. Deze bevraging gebeurt aan de hand van open interviews of *focus group* interviews. De respondenten zijn medewerkers van de dienst MAM²¹ van het parket van Brussel, justitieassistenten en medewerkers van betrokken hulpverleningsinstanties.

Specifieke informatie over de toepassing van de voorlopige hechtenis, het profiel van gedetineerde verdachten, de duur van de voorlopige hechtenis, en variaties naar achtergrondkenmerken van de dader of het dossier is ook terug te vinden in enkele NICC-onderzoeksverslagen uit de jaren 2000. Respectievelijk wordt daarin de toepassingspraktijk in de jaren 2003 en 2008 in kaart gebracht (Daeninck, Deltenre, Jonckheere, Maes & Vanneste 2005; De Man, Maes, Mine & Van Brakel 2009).

Bijzonder interessant - hoewel in eerste instantie niet uitsluitend gericht op de voorlopige hechtenis (en alternatieven), maar ook op de straftoemingspraktijk – is eveneens het empirisch onderzoek van De Pauw (2009) waarin niet minder dan 21.000 vonnissen worden geanalyseerd. Het gaat hier om alle vonnissen met betrekking tot drugsmisdriven, al dan niet gerelateerd aan andere misdrijven, in Brussel, en dit voor de jaren 1976, 1979, 1981 en vervolgens van 1 januari 1988 tot 31 december 2003. De Pauw onderzoekt daarbij vooral de impact van de (Marokkaanse) nationaliteit op de gerechtelijke reactie en focust daarbij in belangrijke mate ook op de voorlopige hechtenis.

Welke factoren bepalen volgens deze onderzoeken nu of een onderzoeksrechter beslist tot aanhouding en hoe lang de aanhouding duurt?

In de eerste plaats blijken daarin misdrijf-, dader- of andere dossierkenmerken een rol te spelen. Maar daarnaast zijn er ook contextgegevens van structurele of organisatorische aard die van belang

²¹ MAM staat voor ‘Mesures Alternatives/Alternatieve Maatregelen’.

zijn. Ten slotte is ook de rol van het openbaar ministerie bij de vordering tot een gerechtelijk onderzoek onmiskenbaar van invloed.

Bij de analyse van strafdossiers inzake zware diefstal (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989) blijken verdachten met een strafrechtelijk verleden, die ouder zijn dan 21 jaar, of die geen inkomen uit arbeid halen vaker in aanmerking te komen voor voorlopige hechtenis. Ook personen zonder vaste verblijfplaats in België worden frequenter teruggevonden onder de gehechten. Daarnaast spelen ook misdrijfkenmerken – zoals de waarde van de gestolen goederen – mee in de beslissing van de onderzoeksrechter.

Een aantal van deze elementen wordt ook bij de dossieranalyse van drugs(gerelateerde) misdrijven teruggevonden (Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe 1997). Daar vindt men in de eerste plaats dat de onderzoeksrechters in Brussel zich laten leiden door misdrijfkenmerken, en in mindere mate door het al dan niet beschikken over een vaste verblijfplaats van de verdachte. In Antwerpen wordt naast de impact van misdrijfkenmerken een belangrijke invloed vastgesteld van de achtergrondkenmerken van de verdachte. Een beklaagde met financiële problemen, die geen Belg of geen Nederlander is, of die eerder tot een gevangenisstraf van meer dan zes maanden is veroordeeld, ziet de kans op voorlopige hechtenis toenemen. En in dit laatste arrondissement wordt ook een impact vastgesteld van de persoon van de onderzoeksrechter. Niet iedere onderzoeksrechter kiest namelijk in dezelfde mate voor voorlopige hechtenis.

Deze bevindingen worden grotendeels bevestigd in het onderzoek inzake drugs(gerelateerde) misdrijven van De Pauw (2009). Daarin komen misdrijfkenmerken naar voor als belangrijkste indicatoren voor voorlopige hechtenis, meer bepaald indien het drugsmisdrijf import, export of verkoop van drugs omvat. Als daderkenmerken verhogen het ontbreken van een vaste verblijfplaats, allochtoon (en dan vooral Marokkaan) zijn, en tot het mannelijk geslacht behoren de kans op voorlopige hechtenis. En ook hier wordt een invloed van de persoon van de onderzoeksrechter gevonden.

Binnen het onderzoek van Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe (1997) worden de motiveringen geregistreerd zoals zij in het aanhoudingsbevel worden genoteerd. De meest voorkomende zijn het gevaar op herhaling (resp. 86% en 91% in Brussel en Antwerpen) en de ernst van de feiten (resp. 88% en 51%). In het Brussels gerechtelijk arrondissement verwijst men bovendien ook vaak naar het feit dat de verdachte druggebruiker is (43%), het gevaar voor de openbare veiligheid (41%) en het gevaar voor de openbare gezondheid (40%), terwijl in Antwerpen vooral nog het vluchtgevaar (39%) regelmatig wordt genoemd als motiveringsgrond. Eerder vond men in het onderzoek op dossiers inzake zware diefstal (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989) dat het gevaar voor herhaling en het belang van het onderzoek het vaakst worden aangehaald als motiveringsgrond bij de aanhouding. Bij de beschikkingen van de raadkamer wordt het belang van het onderzoek in veel mindere mate genoemd, maar heeft men het – naast het gevaar voor herhaling – vooral over de gevaarlijke geestesgesteldheid van de verdachte en over de ernst van de feiten.

De observatie van onderzoeksrechters levert bijkomende informatie met betrekking tot de achterliggende logica en denkwijze bij het nemen van beslissingen over de voorlopige hechtenis (Snacken, Raes, Deltenre, Vanneste & Verhaeghe 1999). Daaruit blijkt toch een sterke nadruk op het voorkomen van recidive als motivering voor vrijheidsberoving. Wie geen werk heeft, of gebrek aan familiale banden wordt daarbij als risicovoller beschouwd. En wanneer een verdachte gerelateerd wordt aan een geweldsdelict lijkt voorlopige hechtenis zelfs de regel. Bij mensen met een vreemde nationaliteit wordt wél vaak het vluchtgevaar als motiveringsgrond genoemd. In het bijzonder wanneer er geen vaste verblijfplaats gekend is, kiest men voor vrijheidsberoving opdat de verdachte zich niet zou onttrekken aan justitie.

Maar de mate waarin voor voorlopige hechtenis wordt geopteerd, hangt niet enkel af van de kenmerken van het te beoordelen dossier. Ook structurele en organisatorische factoren werken soms de keuze voor voorlopige hechtenis in de hand. Een knelpunt dat regelmatig opnieuw wordt aangekaart betreft de maximale arrestatieduur van 24 uur. Een aantal parketmagistraten en onderzoeksrechters vinden deze termijn prima, omdat het een goed evenwicht behoudt tussen de belangen van het individu en de belangen van de maatschappij. Maar een meerderheid onder hen verwacht dat deze korte termijn leidt tot meer aanhoudingen (Christiaensen, Claes & Dupont 1991). Onderzoeksrechters beschikken vaak nog over te weinig (resterende) tijd om de opportuniteit van de aanhouding voldoende te overwegen. In dat geval is men sterker geneigd om ter vermindering van alle risico te opteren voor de aanhouding. Het (te) korte tijdsbestek dat de onderzoeksrechter nog rest om zijn beslissing te nemen zou echter niet louter met de voorziene termijn te maken hebben, maar wordt ook gewijd aan een niet-optimale benutting van de tijd door de voorafgaande diensten, zoals onder meer regelmatig laattijdige verwittigingen van politiediensten (Christiaensen, Claes & Dupont 1991; Snacken, Raes, Deltenre, Vanneste & Verhaeghe 1999). Een opvallende vaststelling bij de dossieranalyse met betrekking tot zware diefstal is dat bij 19 op 161 aanhoudingsbevelen de maximale arrestatietermijn van 24 uur niet is gerespecteerd (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989).

De uiteindelijke beslissing tot aanhouding ligt uiteraard bij de onderzoeksrechter. Maar ook het openbaar ministerie speelt zijn rol en lijkt daarbij in niet onbelangrijke mate aan te sturen op voorlopige hechtenis bij het vorderen van een gerechtelijk onderzoek. In het onderzoek inzake drugs(gerelateerde) misdrijven (Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe 1997) vraagt de procureur des Konings de aanhouding bij meer dan negen op tien vorderingen tot gerechtelijk onderzoek (resp. 94% en 92% van de beklaagden in Brussel en Antwerpen). De onderzoeksrechter zal bij dergelijke misdrijven in iets meer dan de helft van de gevallen daadwerkelijk tot voorlopige hechtenis overgaan (resp. 52% en 69% in Brussel en Antwerpen). De vraag tot aanhouding van de parketmagistraten wordt dus in vele gevallen niet gevolgd. Uit de dossieranalyses met betrekking tot zware diefstal bleek dat dergelijke strijdige beschikkingen in de onderzoeksjaren 1972 en 1974 zeer beperkt, maar in 1982 al erg vaak voorkwamen (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989).

Dat parketmagistraten zo vaak de aanhouding vorderen zou volgens een aantal parketmagistraten en onderzoeksrechters te maken hebben met (vaak jonge) parketmagistraten die liever het zekere voor het onzekere nemen, en die daarom de verantwoordelijkheid voor deze beslissing bij voorkeur aan de onderzoeksrechter laten. Maar bij vele parketmagistraten vallen de strijdige beschikkingen niet in goede aarde. Een belangrijk aandeel onder hen toont zich voorstander van een herinvoering van de mogelijkheid om in dergelijke gevallen in hoger beroep te gaan (Christiaensen, Claes & Dupont 1991).

De lange duur van voorlopige hechtenis ten slotte wordt volgens parketmagistraten en onderzoeksrechters veroorzaakt door de hoge werklast bij onderzoeksrechters en het trage verloop van gerechtelijke onderzoeksdaden (Christiaensen, Claes & Dupont 1991). Eerder onderzoek toonde al aan dat de voorlopige hechtenis merklijk langer duurt wanneer er drie of meer verdachten betrokken zijn, of wanneer de verdachten eerder al werden veroordeeld tot effectieve gevangenisstraffen (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989). Ook misdrijfkenmerken en aanwijzingen voor herhalingsgevaar beïnvloeden de duur van de voorlopige hechtenis (Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe 1997).

3. Een boeiende terugblik, en een nieuwsgierige blik vooruit

Zoals uit bovenstaand beknopt overzicht duidelijk mag worden, blijkt de voorlopige hechtenis in de afgelopen decennia een gewaardeerd onderwerp te zijn voor wetenschappelijk onderzoek.

Meerdere grote en kleinere onderzoeksprojecten werpen hun blik op het fenomeen, en dit met een variatie aan gehanteerde onderzoeksmethodes. Met zowel kwantificerende designs op data uit bestaande databanken of op basis van dossieranalyses, als kwalitatieve designs met onder meer interviews, observaties en focusgroepgesprekken wordt de voorlopige hechtenis grondig onder de loep gelegd.

Opvallend is de centrale problematiek die telkens opnieuw aandacht krijgt bij bijna alle onderzoeksprojecten, hetzij als primaire onderzoeksvraag, hetzij als thema in de zijlijn. Het gaat dan om de problematisering van de (te) grote mate waarin voorlopige hechtenis wordt toegepast, de vastgestelde toename van voorlopige hechtenis sinds eind vorige eeuw en de zoektocht naar manieren waarop de voorlopige hechtenis kan worden teruggedrongen. De geleverde (delen) van antwoorden op deze problematiek zijn erg interessant, maar het onderzoeksverhaal toont nog een cruciale leemte.

Geweten is dat het aantal opsluitingen van beklaagden en/of de duur van de voorlopige hechtenis (sterk) is gestegen, maar nog te weinig is gekend hoe dat komt. Het NICC-onderzoek dat in voorliggend rapport wordt voorgesteld, wil door een uitgebreide analyse op dossiers overheen de periode 1988 tot 2008 begrijpen wát precies de stijging van de beklaagdenpopulatie in onze gevangenissen kan helpen verklaren en hoopt op die manier nog enkele belangrijke bouwstenen voor het lopende debat aan te reiken.

II. Méthodologie de la recherche

Afin de capitaliser sur les recherches déjà menées en matière de recours à, et de durée de la détention préventive et ses alternatives, d'en poursuivre l'étude et de disposer enfin de plus d'éléments permettant d'expliquer leur évolution, le présent projet, approuvé officiellement le 10 juin 2010 et disposant de deux chercheurs à mi-temps, a déployé l'approche suivante.

Le jour même de son approbation officielle, le projet a été lancé par l'organisation d'un séminaire de restitution de résultats de recherches antérieures de l'INCC sur le thème de la mise en œuvre et des évolutions du recours à la détention préventive et ses alternatives, et ce auprès d'un large panel d'acteurs de terrain de l'ensemble du pays dont les réactions et pistes de réflexion exprimées dans le cadre de panels ont été collectées et publiées (Jonckheere & Maes, 2011).

Dans la foulée ont été réalisés le recueil et l'analyse de la littérature scientifique consacrée à l'étude de l'instruction et de la détention préventive et ses alternatives (Burssens 2012), dont les lignes de force viennent d'être rappelées.

Diverses données déjà disponibles en matière de mise en œuvre de la détention préventive et de ses alternatives ont par ailleurs été examinées afin de disposer d'une vue générale des possibilités et limites (finalement importantes) qu'elles présentent pour l'étude de la détention préventive.

Enfin, afin d'alimenter en questions pertinentes la phase empirique de la recherche envisagée, de mieux la contextualiser, voire de suggérer de futures études sur l'instruction, a été réalisée une analyse en groupe destinée à dégager les enjeux actuels entourant l'instruction en général (Tange 2013).

Ces initiatives exploratoires ont permis d'affiner un certain nombre de questions concernant les facteurs susceptibles d'expliquer les *modalités du recours* à et des *durées* de la détention préventive. Elles ont ainsi alimenté l'élaboration d'une grille (testée fin juillet 2011) destinée à cadrer le dépouillement d'un échantillon de dossiers mis à l'instruction durant la période de référence allant de 1988 à 2008.

Au terme d'un parcours parfois difficile, la phase de dépouillement à proprement parler s'est clôturée en mai 2013. L'encodage des fiches s'est quant à lui terminé en septembre 2013, ouvrant sur une phase de nettoyage de la base de données produite, permettant la réalisation des premières analyses.

Nous allons à présent détailler quelque peu ces diverses phases de l'investigation empirique et des analyses subséquentes réalisées.

A. Recueil et synthèse de la littérature consacrée à l'instruction et à la détention préventive

A côté du suivi et du recueil de la littérature consacrée à l'instruction en général, il a été décidé de se focaliser en particulier sur les études empiriques belges de ces 20 dernières années et portant sur la problématique de la détention préventive. L'idée était de disposer à plus long terme d'une base de données élargie de la littérature consacrée à l'instruction. Ce travail a notamment débouché sur la publication d'un article de synthèse sur ce champ de recherche (voy. Burssens 2012).

Dans ce cadre, les études empiriques ont été inventoriées et rassemblées, en particulier les hypothèses et variables susceptibles d'être reprises dans le dispositif de recherche en voie d'élaboration.

B. Prise de connaissance et inventaire des possibilités et limites des données publiées concernant l'instruction et la détention préventive

Durant une phase initiale d'orientation de la recherche, les données publiées par le SPF Justice sur les activités des juridictions d'instruction (plus spécifiquement les juges d'instruction) ont été examinées. Des contacts ont été pris afin d'examiner les possibilités de recours à des bases de données telles que JIOR, REA-TPI, SIPAR ou SIDIS-GREFFE.

Il est apparu d'un examen de la base de données issue de l'application des juges d'instruction (JIOR) que ses usages ne pouvaient que se limiter à des analyses en termes de rapports d'activités, par ailleurs elles-mêmes fragilisées par la diversité des politiques d'encodage de chacun des nombreux cabinets concernés.

D'une concertation avec les analystes du collège des procureurs généraux à propos des données produites par les parquets via l'application REA-TPI, il est ensuite apparu que l'essentiel des données mobilisables étaient d'ores et déjà publiées²², n'offraient que peu d'éclairages sur les décisions prises par les juges d'instruction, voire même sur la durée des détentions préventives, et en principe rien concernant ses alternatives. En matière de tirage d'échantillons, l'application offrait toutefois d'intéressantes possibilités, qui seront d'ailleurs exploitées par les parquets contactés afin de répondre à nos demandes de constitution d'échantillons de dossiers (cf. infra).

Il est enfin apparu que l'apport des applications SIPAR (maisons de justice) et SIDIS-GREFFE (greffes des prisons) se limitait à permettre l'identification de qui avait effectivement été mis en détention préventive ou avait été libéré sous condition, mais pas de qui avait été impliqué dans une instruction sans forcément avoir été soumis à de telles mesures. Par rapport aux questions envisagées dans ce projet, elles ne pouvaient donc qu'alimenter des analyses globales du recours à la détention préventive, et surtout à ses alternatives, ainsi que de leurs durées ; des analyses de statistiques officielles pour une grande part déjà réalisées dans le cadre d'autres recherches de l'INCC, motivant précisément cette recherche (cf. *supra*, contextualisation).

C. Organisation d'un séminaire de réflexion sur la détention préventive et ses alternatives et d'une analyse en groupe avec des acteurs clés de l'instruction

L'état des lieux lançant le processus de recherche ne s'est évidemment pas limité à examiner le potentiel des bases de données existantes. En parallèle, diverses démarches ont alimenté la réflexion et la formulation d'hypothèses précisant le questionnement.

Comme cela a été rappelé plus haut, le coup d'envoi du présent projet avait été donné par un séminaire organisé par la DO Criminologie sur le thème de « La détention préventive et ses alternatives », à l'occasion duquel les réactions de diverses figures clés des mondes de la police et de la justice aux résultats de recherches antérieures de l'INCC avaient déjà constitué d'importantes sources de réflexions alimentant notre travail²³.

De manière plus générale, s'inscrivant dans la thématique plus large de l'instruction et dans une optique encore exploratoire, une analyse en groupe a été organisée. Elle réunissait des acteurs de la police, des magistrats du parquet et des juges d'instruction (bruxellois et s'exprimant en français). Les résultats de cette analyse ont également été publiés (Tange 2013).

²² L'état des lieux du potentiel éventuellement caché de la base de données a notamment été réalisé à l'occasion d'une réunion de concertation avec les analystes stratégiques du collège des procureurs généraux.

²³ Les réflexions issues de ce séminaire ont été publiées (Jonckheere & Maes 2011 ; Maes & Jonckheere 2011).

L'une comme l'autre, ces initiatives ont contribué à l'identification de facteurs susceptibles d'être significatifs dans l'explication des modalités du recours à la détention préventive.

A ce stade, les étapes évoquées avaient non seulement contribué à la décision de recourir à une analyse approfondie de dossiers judiciaires mis à l'instruction, mais à l'élaboration d'une grille de dépouillement de ceux-ci, sur base d'hypothèses à tester. Plus spécifiquement, les pistes identifiées comme pouvant expliquer les évolutions du recours à la détention préventive et à ses alternatives ont été traduites en un ensemble de facteurs ou variables, à leur tour traduits en divers items réunis dans cette grille structurant l'examen des dossiers.

D. Examen de dossiers judiciaires mis à l'instruction

En raison des questions posées sur la mise en œuvre de la détention préventive et des limites des données disponibles en la matière, surtout si l'on souhaitait aborder l'évolution dans le temps du recours à la détention préventive, il a en effet été décidé que le centre de gravité de cette recherche serait constitué par l'analyse d'un échantillon considérable de dossiers judiciaires mis à l'instruction durant 5 années de référence couvrant une période allant de 1988 à 2008.

La période et les jalons retenus (1988, 1993, 1998, 2003, 2008) ont été choisis afin de prendre en compte d'éventuels impacts significatifs de l'environnement politique, institutionnel, voire médiatique, sur la détention préventive. Et ce, dans trois arrondissements judiciaires importants (Bruxelles, Anvers et Liège). Ces arrondissements judiciaires fournissent environ la moitié de l'ensemble des mandats d'arrêt délivrés au niveau national (voy. not. Daeninck, Jonckheere, Deltenre, Maes & Vanneste 2005 ; De Man, Maes, Mine & Van Brakel 2009).

Pour chaque année, deux mois de référence ont été choisis : mai et novembre, et ce afin d'éviter des périodes de l'année trop creuses dans l'activité judiciaire. Il s'agit par ailleurs de mois qui, pour ces mêmes raisons, ont été par le passé sélectionnés dans d'autres recherches (de Coninck van Noyen & De Nauw 1989 ; Beyens, Snacken & Eliaerts 1993 ; Snacken, Raes, De Buck, D'Haenens & Verhaeghe 1997)²⁴.

Pour chaque mois de référence, il s'agissait de garantir la taille minimale des échantillons pour chaque année de référence, et ce dans l'optique d'analyses de régression portant tant sur le recours à, que la durée de la détention préventive. De telles analyses visant à articuler ces décisions et durées à un minimum de variables potentiellement explicatives et disponibles dans les dossiers, il a été déterminé que 35 dossiers devaient être récoltés pour chaque mois de référence, et ce en principe dans l'ordre de leur ouverture au parquet (cf. infra). Ce faisant, l'on garantissait la constitution d'échantillons de minimum 70 personnes par année et par arrondissement de référence (correspondant à l'hypothèse minimaliste où l'ensemble des dossiers ne contiendrait en tout et pour tout qu'un suspect). A raison de 70 dossiers par année de référence et pour chaque arrondissement, l'échantillon envisagé était donc de 350 dossiers par arrondissement, de 210 par année de référence, pour un total de 1.050 dossiers à dépouiller. De tels échantillons permettaient d'envisager la réalisation d'analyses de régression tant logistique (des décisions en matière de détention préventive) que linéaire (des durées de détention préventive observées) (cf. infra).

²⁴ De recherches antérieures, où la répartition des enfermements sous mandat d'arrêt ou mises en œuvre de mandats d'arrêt au fil de l'année avait été analysée (pour les années 2003 et 2008), aucun schéma évident n'avait été déduit, hormis que le nombre de mandats d'arrêt durant les mois de vacances juillet et août est sensiblement plus bas que durant d'autres mois (Daeninck, Jonckheere, Deltenre, Maes & Vanneste 2005: 240; De Man, Maes, Mine & Van Brakel 2009: 211).

Sur base d'une première élaboration méthodologique de l'outil d'enregistrement, un premier contact fut établi avec le parquet de Bruxelles afin de discuter des possibilités de tirage d'échantillon. Divers entretiens préparatoires furent également réalisés avec les parquets et parfois des juges d'instruction des autres arrondissements choisis.

Une fois les premiers dossiers obtenus à Bruxelles, la grille d'enregistrement de données fut testée et adaptée un certain nombre de fois à mesure que plus de dossiers étaient dépouillés (voy. infra, la version définitive reproduite en annexe). Tenant compte d'une importante stabilisation de la grille et des disponibilités des chercheurs également impliqués dans d'autres projets, voire d'étudiants jobistes engagés ponctuellement, le dépouillement de dossiers à Bruxelles s'est bientôt accompagné de la constitution et du dépouillement d'échantillons similaires à Anvers et Liège.

Revenons à présent plus en détail sur les modalités concrètes de constitution des échantillons, la grille de dépouillement des dossiers et les modalités pratiques de ce dépouillement dans les divers arrondissements retenus.

I. Echantillon de dossiers : des dossiers ouverts avant et après l'informatisation des arrondissements judiciaires

La constitution même des échantillons pour certaines années les plus anciennes a parfois été délicate selon le moment (variable) où les arrondissements se sont informatisés. Il a dès lors fallu parfois se rabattre sur des registres papier divers, plus ou moins faciles à trouver, que ce soit au niveau du parquet ou des cabinets d'instruction. Et tout cela sans parler encore des conditions matérielles d'entreposage de ces fameux dossiers, ne garantissant pas toujours que l'on puisse les retrouver (cf. infra).

L'année de référence 1988 n'aura finalement pas pu faire l'objet d'un dépouillement dans deux arrondissements, les dossiers ayant été détruits ou archivés selon des principes pas toujours clairs et ne permettant en tout cas pas de prendre en compte de manière large les dossiers mis à l'instruction, qu'ils aboutissent ou non à la délivrance d'un mandat d'arrêt. Notre échantillon global se limitait ainsi théoriquement à 910 dossiers, devenus finalement 915 au terme d'un processus de repérage et de dépouillement parfois complexe que nous allons à présent détailler.

Pour chaque mois de référence il a été décidé de prendre dans l'ordre chronologique de leur ouverture au parquet 35 dossiers mis à l'instruction. Bon nombre de dossiers regroupant plusieurs suspects, et dans la mesure où chaque personne reprise dans un dossier doit faire l'objet d'une fiche spécifique à encoder ensuite, cela signifie concrètement que l'on aura eu à produire bien plus de fiches de dépouillement, en l'occurrence près de 1.500, alors même que 1988 est demeurée très partiellement dépouillée.

Dans le processus de constitution de l'échantillon au moyen d'une consultation de l'application REA-TPI par le parquet, diverses situations ont d'emblée été exclues au moyen d'une syntaxe, que ce soit en raison d'un code « prévention » les identifiant comme relevant de la circulation routière, ou d'un code de « section » les identifiant comme des dossiers relevant du tribunal de police, du tribunal ou de la cour du travail, de la jeunesse, du parquet fédéral, de la section roulage ou du bureau d'exécution des peines. Etaient évidemment exclues les situations de plainte contre des personnes morales et contre « x » (plus précisément, celles où l'auteur est et reste inconnu jusqu'au classement sans suites du dossier), ainsi que les dossiers dont le code d'« état » les signalait comme des dossiers classés sans suites ou restés à l'information. Etaient enfin également écartés les dossiers avec un code « subst » les référant à des sections du parquet comme « Schengen », « jeunesse » ou à nouveau « roulage ». En cours de dépouillement ont également émergé des cas de figure de dossiers mis à l'instruction de manière purement administrative, en particulier ceux concernant des demandes de

régularisation de situation de séjour illégal. Ceux-ci ont été exclus des échantillons pour leur caractère purement formel, n'impliquant en réalité aucune démarche d'un juge d'instruction. On relèvera encore la présence de quelques dossiers témoignant d'une pratique de mise à l'instruction dite « pour rapport », le juge d'instruction faisant à tout le moins rapport devant la chambre du conseil une fois l'enquête clôturée au niveau du parquet²⁵.

2. Repérage des dossiers : caractère disparate des registres

Idéalement, le parquet dispose de références informatisées aux dossiers, depuis leur ouverture jusqu'au dernier jugement intervenu, permettant de localiser immédiatement le dossier à dépouiller.

Dans cette configuration idéale, un temps considérable est économisé. Ce temps est d'autant plus appréciable que cette situation n'a pas toujours été rencontrée, le travail « à l'ancienne » imposant alors un important investissement en énergie et en temps.

Ainsi, l'informatisation ayant débuté à des moments divers selon l'arrondissement judiciaire, il n'a pas été possible de disposer de données informatisées pour l'identification des dossiers ouverts en 1988 à Bruxelles, en 1993 à Liège et à Anvers (1988 n'ayant tout simplement pas pu y être retenu en raison des politiques d'archivage).

Il a alors fallu travailler avec du papier.

Au moyen des registres papier disponibles, il a même fallu adapter les critères d'échantillonnage. Faute de disposer comme à Anvers de registres mentionnant la date d'ouverture des dossiers au parquet ainsi que leur mise à l'instruction, il a fallu se rabattre à Bruxelles (pour 1988) et à Liège (pour 1993) sur des registres ne reprenant que celle de leur mise à l'instruction.

A Bruxelles, il a été possible de travailler à partir d'un registre unique des mises à l'instruction, conservé au service du casier judiciaire. Structuré par cabinet de juge d'instruction, y figurent le numéro de notice, les noms des prévenus²⁶, la date de mise à l'instruction et les principaux jalons de la procédure dans le cadre de l'instruction, ainsi que la mention d'une détention et/ou de dates de renvois divers vers le tribunal de police ou le tribunal correctionnel, décisions d'internement, redistribution vers un autre juge d'instruction, non-lieu, etc. Il a fallu ensuite recourir à divers registres tenus par le greffe correctionnel.

Dans des registres très administratifs des décisions prises au niveau du tribunal de première instance (chambre correctionnelle ou du conseil) sont reprises les décisions :

- De non-lieu : enregistrées dans un répertoire purement chronologique.
- Au fond, mais également celles émaillant la phase préparatoire : enregistrées dans un répertoire tenu de manière alphabétique, mais se limitant à l'initiale des noms, ceux-ci étant ensuite inscrits de manière chronologique (ce qui impose de passer en revue l'ensemble des noms partageant cette initiale, éventuellement en partant de la date de RC ou de NL mentionnée dans le précédent registre²⁷). Dans ce registre figure une référence de jugement,

²⁵ Un entretien avec Patrick Mandoux (professeur de procédure pénale à l'ULB, ancien juge d'instruction et conseiller à la cour d'appel, à la chambre des mises en accusation de Bruxelles) et une vérification auprès des parquets concernés, a permis de clarifier le statut de tels dossiers.

²⁶ Contrairement aux dossiers identifiés via le parquet, les plaintes contre « x » ont dû être exclues d'emblée. Ce faisant ont vraisemblablement été écartés quelques dossiers qui ont abouti à l'identification d'une personne.

²⁷ La consultation de tels registres impose alors de développer des stratégies afin de lutter contre l'endormissement. Par exemple parcourir les listes de noms en regardant plutôt les prénoms pour introduire

permettant ensuite d'aller dans les lieux de stockage des dossiers en espérant y trouver le dossier²⁸.

Les décisions les plus récentes sont également reprises dans un registre plus complet, celui du rôle des chambres, reprenant diverses informations concernant la décision prise (siégeant en tant que chambre du conseil ou au fond), le cas échéant un extrait du jugement, mentionnant immédiatement le type de décision et si, par exemple, il y a eu appel de celle-ci et la référence du jugement en appel. Sinon il faut suivre le parcours du dossier au gré des diverses décisions et des recours émaillant le dossier en première instance, au moyen des références dans les registres et les fardes normalement laissées dans les étagères de classement des dossiers. Et ce, jusqu'à trouver le dossier lui-même ou une éventuellement mention d'un appel, en principe avec la référence du greffe d'appel. On notera que pour l'appel, les choses peuvent être plus complexes encore lorsque l'appel interjeté émane d'une partie civile, conditionnant alors la référence enregistrée par le greffe de la cour d'appel et sans laquelle on ne peut retrouver le dossier.

A Liège, faute de retrouver un registre des ouvertures de dossier au niveau du parquet, ou même des mises à l'instruction, il a fallu visiter les divers cabinets des juges d'instruction. Ceux-ci conservaient heureusement chacun un registre propre des mises à l'instruction, à peu près similaire à celui retrouvé à Bruxelles²⁹.

La suite fut toutefois plus compliquée, dans la mesure où n'existait à Liège qu'un registre, dit des « articles 600 », reprenant en synthèse les décisions prises par le tribunal de première instance et leur référence, organisées alphabétiquement. Cependant, dès 2000 ce registre n'est lui-même plus imprimé, et se limite à l'enregistrement manuel et purement chronologique des décisions. Qui plus est, le registre ne reprend pas les décisions de non-lieu, et le greffe de la chambre du conseil, au sein du greffe de l'instruction, ne garde pas de trace de ces décisions dans un registre spécifique. N'ayant pas prévu ce problème, une deuxième visite des cabinets d'instruction s'est avérée nécessaire et a permis de le solutionner, les non-lieux étant fort heureusement indiqués dans leurs registres. Par ailleurs, faute de pouvoir trouver un carton dans les paquets de dossiers reliés par date et chambre d'audience, indiquant le cas échéant une opposition ou un appel prolongeant le parcours du dossier, et donc la localisation à une nouvelle date de décision³⁰, il a fallu consulter plus fréquemment un ultime registre. Celui-ci, déjà évoqué comme registre du rôle à Bruxelles, reprenait également à Liège les minutes des décisions identifiées. On partait dès lors de l'hypothèse optimiste, et donc sans certitude d'aboutir, que les dossiers absents l'étaient en raison de leur parcours³¹ et non de leur éventuel égarement.

un peu de contraste et ne pas devenir distrait. Parfois le nom apparaît rapidement, parfois il faut consulter de multiples années avant d'y arriver (ou pas). Parfois l'initiale du nom est très populaire (d ou v, par exemple), avec 10 à 20 fois plus de noms que pour d'autres initiales comprenant des noms moins courants (notamment b, q ou z).

²⁸ Notons que l'absence du numéro de notice dans les registres « simples » du greffe correctionnel a eu pour conséquence qu'il était toujours possible de trouver une référence à un jugement concernant certes la bonne personne, mais portant en définitive sur d'autres faits, évoqués dans une autre notice. Il fallait alors poursuivre la recherche d'une nouvelle référence à la même personne, en espérant tomber enfin sur le dossier contenant la bonne notice.

²⁹ Sans l'extrême bonne volonté du greffe de l'instruction ou de la doyenne des juges d'instruction, cette visite de l'ensemble des cabinets, accomplie à deux reprises, n'aurait d'ailleurs pas été possible.

³⁰ Ce qui était souvent le cas à Bruxelles.

³¹ Pour les dossiers jugés durant les années 90 en particulier, voire ceux remontant au début des années 2000, on en arrivait ainsi à ne trouver qu'un dossier sur 3 ou 4.

Pour en finir avec les aléas du repérage des dossiers de l'échantillon, on notera qu'à toutes ces péripéties peuvent s'ajouter d'éventuelles jonctions et disjonctions de dossiers, découvertes souvent seulement en accédant aux dossiers entreposés.

A priori, une fois une série de critères d'exclusion appliqués dans la sélection des dossiers (cf. *supra*, le point A. *Echantillon de dossiers*), le critère justifiant positivement la sélection d'un dossier et de personnes qui y sont suspectées semble assez clair : sont dépouillées les *affaires qui durant la période ciblée (seulement mai et novembre des années 1988, 1993, 1998, 2003 et 2008) ont fait l'objet d'une notice au parquet, pour laquelle une instruction a été entamée et une décision prise à titre définitif (par une juridiction d'instruction ou de jugement), avec la condition supplémentaire qu'il y ait au moins un suspect identifié*. Le suspect est ainsi supposé être une personne mise en cause dans le cadre de l'instruction de faits à l'égard desquels la chambre du conseil a pris une décision définitive portant sur leur orientation.

En pratique, les jonctions ou disjonctions évoquées ont parfois compliqué la localisation du dossier contenant l'ensemble du parcours des suspects d'une notice jointe à d'autres (et pas forcément comme notice principale, c'est-à-dire celle référencée dans les registres papier). La notice initialement sélectionnée était ainsi susceptible d'en avoir rejoint d'autres, qu'elles aient été ouvertes antérieurement et/ou postérieurement, voire d'avoir connu (en outre) par la suite une disjonction de certains faits et personnes mises en cause. On aboutissait de la sorte à des décisions finales distinctes, voire prises à divers niveaux de la procédure, et donc reprises matériellement dans des dossiers eux-mêmes distincts.

Plus fondamentalement encore, ces jonctions et disjonctions ont imposé de s'interroger sur les limites à donner au dépouillement, une fois le (ou les) dossier(s) trouvé(s). Afin de compléter le principe général de ne prendre en compte un suspect que pour autant qu'une décision de la chambre du conseil soit intervenue à son égard lors du règlement définitif de la procédure³², nous avons décidé de ne créer de fiche individuelle que pour les personnes et les faits repris dans l'instruction découlant de la notice de référence. Par ailleurs, les actes d'enquête et d'expertise n'ont été pris en compte et détaillés que lorsqu'ils intervenaient après la saisine du juge d'instruction dans le cadre de la notice de référence et avaient été réalisés à l'initiative du juge d'instruction saisi de ces faits ; ces actes devant présenter un caractère « spécifique »³³. *D'éventuelles notices jointes, seuls les éléments permettant de mieux décrire les personnes et les caractéristiques des faits suspectés dans la notice de référence ont été inclus dans le travail de dépouillement. De la même manière, si l'existence de décisions de placement sous mandat d'arrêt antérieures à cette notice de référence a été prise en compte, seules celles intervenues à la suite de celle-ci ont été véritablement détaillées.*

³² Ou, à défaut d'en trouver le PV, l'existence d'une décision d'une juridiction de jugement.

³³ Etant donné que nous nous intéressons notamment à l'impact éventuel du nombre, de la nature et de la durée d'actes d'enquête et d'expertise sur la durée des détentions préventives, il est apparu indispensable d'encoder toute expertise demandée par le juge d'instruction, mais plus utile, et plus réaliste, de ne répertorier que les devoirs d'enquête soit dont l'exécution impose spécifiquement une réquisition par un juge d'instruction, soit qui présentent un degré minimum de complexité, quand bien même ils pourraient légalement être requis par le parquet, voire réalisés d'office par la police. En définitive, ont été encodés ce faisant les actes d'enquête en général associés à des délais de réalisation plus importants par les services de police. Ont ainsi par exemple été exclus du dépouillement des actes tels que le contrôle d'identité, l'audition, la fouille, la confiscation, ou le retrait de permis de conduire. Voy. le formulaire de dépouillement des dossiers en annexe.

3. L'obtention des dossiers et le dépouillement en pratique : un parcours parfois semé d'embûches

Si constituer les échantillons de dossiers n'a pas toujours été une tâche aisée, mettre la main dessus a parfois pris un temps tout aussi considérable. Outre les questions de constitution des échantillons et de localisation des dossiers, d'autres facteurs sont intervenus, tels la disponibilité des greffes des juridictions de première instance et d'appel et les modalités d'entreposage de ces dossiers.

Comme on l'a déjà suggéré, diverses limites d'accès sont propres aux conditions dans lesquelles ces dossiers sont archivés dans chaque arrondissement judiciaire depuis la fin des années 80. Des conditions à la fois administratives et matérielles.

S'agissant d'années récentes à l'échelle de l'archivage, les dossiers n'ont pas été à consulter dans des réserves relevant clairement de la compétence des archives générales du Royaume. D'autant que chaque arrondissement judiciaire semble encore à ce jour largement livré à lui-même dans l'application des principes d'archivage (et de destruction) des dossiers clôturés. Il a ainsi été impossible de consulter une année entière de l'échantillon dans deux arrondissements. Les dossiers jugés avant 1991 dans un arrondissement, 1992-93 dans l'autre, y avaient en effet été archivés, c'est-à-dire pour la plupart détruits sauf certains conservés, nous a-t-on parfois expliqué, en raison de la gravité des faits, de leur taille, voire de leur caractère médiatisé et susceptible d'intéresser un jour un historien. Cette période correspondait à celle durant laquelle la majorité des dossiers mis à l'instruction en 1988 se seraient retrouvés. Dans un seul arrondissement il a été possible de constituer un échantillon de dossiers respectant nos critères de sélection, l'archivage y ayant fort heureusement (pour nous) pris un retard considérable.

a) Un accès direct ou indirect au dossier

On vient de le dire, repérer un dossier n'est pas forcément équivalent à y accéder. Cet accès est en principe indirect, moyennant l'intervention du service des messagers, chargé en temps normal de procurer les dossiers à ceux habilités à les consulter. Ce fut généralement le cas des dossiers consultés à Anvers.

Par rapport à leur activité quotidienne, même en période de demandes accrues, une demande telle que celle de chercheurs consultant des dizaines de dossiers n'est pas aisément absorbée. Et le temps passant, la charge de travail imposée dans un premier temps aux messagers par la masse de dossiers à consulter s'est transformée en celle découlant d'allers et retours imposés par les critères de l'échantillonnage et la difficulté de trouver tous les dossiers demandés, imposant d'en sélectionner d'autres. Cette charge est d'autant plus problématique qu'elle s'ajoute à un travail quotidien déjà souvent perturbé par des problèmes d'effectifs (à Bruxelles et surtout à Liège). La bonne volonté et en réalité surtout la disponibilité des messagers est ainsi susceptible de s'émousser face à des demandes apparemment sans fin de la part des chercheurs, les vagues de demandes regroupées initialement par année finissant en outre par se disperser au fil du temps en raison de l'ajustement nécessaire des divers échantillons. Sans compter qu'en fonction des dates auxquelles les jugements sont intervenus, les dossiers demandés sont susceptibles d'être physiquement dispersés entre de multiples lieux de stockage (en particulier à Bruxelles).

Le choix est finalement devenu assez simple : soit attendre à chaque fois d'avoir assez de dossiers à demander et espérer que le suivi des demandes soit rapide ; soit proposer aux greffiers ou aux messagers d'aller directement dans les lieux de stockage chercher des dossiers, et si possible les y dépouiller.

Si à Bruxelles les lieux de stockage étaient plus dispersés, ils l'étaient au sein même du palais. A Liège cette dispersion était moindre mais imposait de se rendre en outre en deux endroits hors du nouveau palais de justice (l'un étant l'ancien palais, l'autre un entrepôt assez éloigné des palais). Ne pouvant les consulter sur place, lorsque les messagers n'étaient pas disponibles ils ont été ramenés à l'aide de la voiture de l'une des étudiantes jobistes engagées afin d'accélérer le dépouillement des dossiers à Liège.

Passer à une logique d'accès direct aux dossiers a en outre imposé de rapidement comprendre les logiques de classement des dossiers, susceptibles d'avoir évolué selon l'arrondissement et au fil des années.

b) Entre repérage et accès : un cycle parfois infernal

On aura compris qu'entre des impératifs méthodologiques de constitution de l'échantillon et les réalités de l'organisation, de l'entreposage et de l'archivage des dossiers, s'est parfois mis en place une sorte de cycle infernal fait d'ajustements constants de l'échantillon au fur et à mesure des culs de sac rencontrés dans la recherche des dossiers retenus.

L'importance accordée au fait de dépouiller des dossiers arrivés en bout de course, les décisions prises ayant été coulées en force de chose jugée, donc éventuellement en degré d'appel, imposaient de d'abord savoir si un dossier serait dépouillable en appel. A Bruxelles, à nouveau pour des raisons d'effectifs incomplets, il a fallu fréquemment attendre longtemps avant de savoir tout simplement si un dossier était disponible ou pas, celui-ci « monopolisant » en quelque sorte une place dans un échantillon. Une fois avérée l'impossibilité d'avoir accès à un dossier, nous pouvions alors le remplacer par le suivant sur la liste chronologique des dossiers ouverts au parquet (et mis à l'instruction), ou parfois sur celle de leur mise à l'instruction (faute de mieux pour 1988 à Bruxelles et 1993 à Liège)³⁴.

Evidemment chaque nouvelle référence ajoutée à la liste de l'échantillon était susceptible d'amener au même parcours jusqu'en appel, aux mêmes délais et aux mêmes culs de sac. Et même en travaillant à partir de listes obtenues grâce au parquet, l'on s'est retrouvé parfois dans la situation d'avoir épuisé la réserve de dossiers (50 pour chaque mois de référence, tout de même). Il a alors fallu redemander un nouveau tirage de dossiers au parquet, s'accompagnant d'un nouveau délai. Ou alors il a fallu tirer nous-mêmes de nouveaux dossiers à partir des registres papier.

En définitive, les difficultés rencontrées, nous imposant notamment d'attendre d'avoir des nouvelles des dossiers demandés au greffe d'appel, ont accentué la tendance à dépouiller plus de dossiers par sécurité. Il a ainsi finalement été possible de s'assurer du dépouillement d'environ 70 dossiers par année de référence.

³⁴ Anvers n'a pas présenté ce problème : en dépit de l'absence d'informatisation pour l'échantillon de 1993, un registre papier reprenant chronologiquement l'ouverture des dossiers parquet, puis leur éventuelle mise à l'instruction, était disponible.

Tableau II-1. Echantillons de dossiers et personnes par année et arrondissement

Arrondissement		Année					Total
		1988	1993	1998	2003	2008	
Bruxelles	dossiers	68	66	72	70	76	352
	personnes	103					
Anvers	dossiers	0	71	71	69	69	280
	personnes	0					
Liège	dossiers	0	69	75	70	69	283
	personnes	0					
Total	dossiers	68	206	218	209	214	915
	personnes	103					

4. Grille et variables de dépouillement

Pour chaque personne impliquée dans un dossier, une fiche a été remplie en vertu de la grille de dépouillement élaborée (cf. annexes). Comme on l'a exposé plus haut, le critère décidant d'une implication suffisamment significative dans un dossier pour faire l'objet d'une fiche était celui d'avoir fait l'objet d'une décision au moment du règlement définitif de la procédure. Certaines personnes apparaissant dans les registres d'ouverture de dossier au parquet pouvaient dès lors finalement ne pas faire l'objet d'un dépouillement, ou au contraire d'autres apparaître seulement au moment du dépouillement. On notera en passant qu'un certain nombre de personnes mentionnées au moment du règlement de la procédure étaient pour ainsi dire absentes du dossier dépouillé, ne permettant pas de réunir un minimum d'informations les concernant, vraisemblablement encore en raison de disjonctions intervenues cette fois dans la suite de la procédure au fond. 67 personnes mentionnées comme impliquées dans des dossiers de l'échantillon, sur un total de 1.557, n'ont ainsi pas fait l'objet d'une fiche personnelle. 1.497 fiches ont ainsi été remplies. Finalement, après vérification, 7 fiches ont encore été écartées, amenant la population à 1.490 personnes.

a) Des facteurs explicatifs à anticiper

Avant de poursuivre la présentation des modalités du dépouillement des dossiers de l'échantillon, revenons brièvement sur la grille mise en œuvre dans les fiches utilisées.

On a souligné plus haut que diverses hypothèses peuvent être avancées concernant l'augmentation de la détention préventive. On s'est efforcé d'inclure des items permettant de les tester à chaque fois que possible dans le cadre limité de la présente recherche. Ces items concernent soit :

- L'augmentation de la population en détention préventive, qui pourrait être expliquée par :
 - L'augmentation du recours à la détention préventive, et ce en raison de :
 - L'augmentation des formes les plus lourdes de criminalité ;
 - l'accroissement du recours à la détention préventive comme palliatif à la non application des peines de courte durée, mais aussi de la pression de la police afin d'opter pour la privation de liberté ;
 - l'accroissement du recours à la détention préventive comme mesure de protection de la sécurité publique (en lien avec le développement de la justice actuarielle), ainsi qu'une pression croissante de l'opinion publique afin de ne prendre aucun risque, ou encore l'augmentation de la charge de travail et la diminution du temps disponible dans la prise de décision, qui poussent à choisir l'option de moindre prise de risque (notamment la durée limitée dont dispose le

juge d'instruction pour prendre une décision une fois qu'une personne est arrêtée par la police).

- *La durée croissante de la détention préventive*, qui pourrait quant à elle trouver son explication dans :
 - L'augmentation du nombre des devoirs d'enquête ;
 - l'augmentation de la durée des expertises ;
 - la diminution du nombre de remises en liberté prononcées par les juges d'instruction et les juridictions d'instruction ;
 - l'augmentation de la durée entre règlement de la procédure et jugement.
- L'échec des alternatives à réduire le recours à la détention préventive, explicable par :
 - Un recours aux alternatives qui se limite à d'« autres » affaires qui n'auraient de toute façon pas fait l'objet d'une détention préventive (*net widening*).

Près de 170 items correspondant directement ou indirectement aux variables évoquées dans ces hypothèses de travail ont ainsi été repris dans la grille de dépouillement mise en œuvre, testée et corrigée à de multiples reprises. La grille a toutefois été conçue pour rester suffisamment ouvertes à l'émergence possible d'autres facteurs explicatifs, pour autant qu'ils soient présents dans les dossiers dépouillés.

Concrètement, celle-ci permet :

- L'identification du dossier et des acteurs impliqués dans sa mise à l'instruction (numéro de notice, date d'ouverture du dossier au parquet, date de mise à l'instruction du dossier, référence du dossier au greffe, etc.) ;
- la description des devoirs d'enquête et expertises (type et durée) accomplis à la demande du juge d'instruction dans ce dossier, et si des devoirs complémentaires ont été demandés par un suspect ou une partie civile (expertises/devoirs réalisés à la demande du juge d'instruction, date de la demande, date de la réception par le juge d'instruction, présence de demande de devoirs complémentaires et par qui, etc.) ;
- l'identification et les caractéristiques socio-économiques et judiciaires disponibles dans le dossier à propos du suspect pour lequel la fiche est remplie (genre du suspect, date de naissance, nationalité, pays de naissance, situation de vie, enfants à charge, formation, emploi, revenus, mention d'une problématique sociale ou autre, casier, etc.) ;
- la description de la nature et des circonstances des faits (code de qualification de l'infraction, infractions présentes dans cette affaire, montant du préjudice si infraction contre les biens, relation avec la ou au moins une des victimes, présence de plusieurs suspects dans le dossier, etc.) ;
- la mise en évidence de la motivation de la mise à l'instruction, de la décision prise lors de l'éventuelle première présentation devant le juge d'instruction et des éventuelles situations de détention et de libération de la personne considérée et d'autres personnes impliquées comme suspects dans le dossier (motif énoncé dans le réquisitoire de mise à l'instruction, date du réquisitoire concernant une éventuelle privation de liberté, date de la première présentation devant le juge d'instruction, nature de la première décision du juge d'instruction, etc.) ;
- la description de l'évolution de la situation de la personne au stade du règlement de la procédure et du jugement (date du règlement définitif de la procédure, orientation donnée au dossier au moment du règlement, suspect toujours en détention préventive détention préventive à ce moment ?, comparution comme détenu devant le juge du

fond ?, date du jugement en première instance, décision prise en première instance, etc.) ;

- la description, le cas échéant, les motivations et modalités de la mise en détention préventive, de son déroulement et de la clôture de celle-ci (motivations données par le juge d'instruction dans le premier mandat d'arrêt, prison de la première détention préventive, modalité de fin de la première détention préventive, instance ayant pris la décision, etc.).

b) Comment bien dépouiller à plusieurs des dossiers complexes selon une grille complexe

Une telle diversité d'items a rapidement mis en évidence la nécessité d'être particulièrement attentif à la coordination durant la longue période de dépouillement de dossiers sur divers sites : travailler à plusieurs (les 2 chercheurs ayant été aidés par 4 jobistes durant la phase dépouillement) risque de multiplier les interprétations sur la manière d'enregistrer certaines données, que ce soit entre collègues, voire pour une même personne encodant à divers moments parfois éloignés dans le temps, notamment en raison d'impératifs d'organisation des divers projets de recherche en cours ou de temps nécessaire à l'obtention de certains dossiers. Enfin, peuvent encore se poser certaines questions liées tout simplement à la taille et à la structuration des dossiers.

Car si certains dossiers se limitent à une simple farde, d'autres nécessitent un ou plusieurs cartons (deux panneaux de carton épais et rigide réunis par des cordes), voire de nombreux cartons (parfois des dizaines).

Un dossier est ainsi une masse (très) variable de documents, en principe complets et organisés en vertu d'une certaine logique. Et c'est parmi cette masse de documents qu'il faut parfois littéralement partir à la recherche des variables pertinentes pour l'examen d'une question de recherche (une information pouvant parfois être retrouvée en divers endroits du dossier). Cette tâche doit tenir compte des habitudes de structuration des dossiers, notamment en fardes de couleurs. Couleurs et principes de mise en ordre peuvent varier selon les arrondissements, voire les cabinets d'instruction, sans parler des aléas de la (non) mise en ordre des dossiers une fois ceux-ci clôturés.

Cette diversité d'habitudes est toutefois relative et l'on peut s'attendre dans tout dossier à retrouver ce type de structure :

- Une *couverture* sur laquelle sont inscrites au fil du parcours du dossier et du prévenu toute une série d'informations relevant de l'administration du dossier ;
- le *jugement* éventuellement prononcé ;
- le *règlement de la procédure* et le *réquisitoire du parquet* ;
- un *inventaire général* du contenu du dossier (réparti sur un ou plusieurs cartons selon la taille du dossier, la jonction éventuelle de faits et de prévenus, etc.) ;
- une farde « *requêtes partie civile* », comprenant le cas échéant divers documents concernant les constitutions de partie civile, demandes de devoirs complémentaires, ...) ;
- une farde « *instruction générale* » (précédée d'un inventaire) reprenant tous les actes posés par le juge d'instruction et les enquêteurs depuis la mise à l'instruction (le plus souvent allant du réquisitoire de mise à l'instruction, lui-même parfois placé dans une farde spécifique, à l'ordonnance de soit communiqué, en passant par l'interrogatoire du suspect par le juge d'instruction, d'éventuelles ordonnances contraires refusant la

délivrance d'un mandat d'arrêt ou encore des réquisitions complémentaires du parquet) ;

- une ou plusieurs fardes de *notices* du parquet, contenant les actes d'information posés concernant un ou plusieurs faits impliquant une ou plusieurs personnes identifiées ou non (à partir du PV initial de la police) ;
- une farde contenant les diverses *expertises* requises par le parquet ou le juge d'instruction ;
- (le cas échéant) une farde « *dossier jeunesse* » ;
- une farde reprenant les *pièces à conviction* ;
- une farde « *détention préventive* » pour chaque prévenu concerné par cette mesure (contenant les documents spécifiques à cette procédure, du mandat d'arrêt délivré à son éventuelle mise en liberté en passant par les diverses décisions concernant le maintien ou non en détention préventive) ;
- une farde « *identité et antécédents* » (reprenant le plus souvent un extrait du casier judiciaire, parfois certaines enquêtes de moralité) ;
- une farde reprenant les *pièces de forme* ;
- une farde reprenant les *frais de justice* ;
- une farde reprenant les *personnes préjudiciées* ;
- une farde reprenant les questions d'*incompatibilités* et les éventuelles redistributions de dossiers entre juges d'instruction.

Ainsi, une fois une première familiarisation avec la structure typique des dossiers réalisée, le dépouillement s'accélère quelque peu, mais l'on peut toujours tomber sur un dossier plus complexe, plus volumineux, moins bien tenu ou présentant des particularités (notamment liées à la nature des faits) compliquant le dépouillement.

En définitive, pour le regard du chercheur accompagné de sa grille uniforme de dépouillement, un dossier n'est pas un autre en termes d'accès aux données devant alimenter la grille.

Certains dossiers sont relativement simples : une personne, un fait, peu d'investigations et une procédure souvent assez rapide. Mais d'autres le sont moins et peuvent même constituer un véritable labyrinthe : de nombreuses personnes impliquées (et donc autant de fiches à remplir), de nombreux faits (parfois eux-mêmes complexes et étendus), s'accompagnant alors souvent de nombreux devoirs d'enquête et expertises (plus ou moins lourds et chronophages).

Simple ou complexes, les dossiers peuvent par ailleurs connaître des procédures à vitesses multiples selon les faits et leurs liens avec certains suspects, et bien sûr selon les options du parquet en matière de jonction ou de disjonction de certains faits, ou de l'attitude de certains prévenus, par exemple comparissant ou non aux actes de la procédure. Ces procédures aboutissent éventuellement à des décisions étalées diversement dans le temps, tant au plan de la phase préparatoire que de jugement.

Comme on l'a relevé plus haut, outre des questions de repérage, de tels dossiers amènent fréquemment le chercheur à s'interroger sur la manière de dépouiller le dossier: que prendre en compte, que laisser ? Comment prendre en compte certaines informations à propos d'une personne, qui influencent celles recueillies à propos d'une autre dans le dossier ? Voire tout simplement comment organiser au mieux les allers et retours entre la grille et le dossier afin de gagner du temps ?

5. Encodage : encore et toujours des points de vue à harmoniser

L'encodage a suivi les principes d'organisation du dépouillement, exposés plus haut. Les actes de recherche sont en effet considérés comme ayant un impact sur l'ensemble d'un dossier et sont encodés en référence à celui-ci et non au seul individu qui en a éventuellement été l'objet principal. Le temps nécessaire à l'accomplissement d'un devoir d'enquête ou d'une expertise a par exemple été envisagé comme ayant des conséquences sur l'ensemble de la dynamique du dossier en termes de durée de l'instruction.

Il a donc fallu prévoir une base de données reprenant toutes les variables associées à la personne, et une seconde reprenant les devoirs d'enquête et expertises associés au dossier, cette dernière étant articulée à la première au moyen d'un identifiant unique de dossier.

La phase d'encodage a encore été l'occasion de discuter d'un certain nombre d'interprétations possibles des situations à traduire dans certaines variables. Diverses questions d'interprétation avaient en effet parfois été laissées en suspens via des notes et remarques formulées dans un certain nombre de fiches. De telles divergences dans la compréhension des variables découlent inévitablement de la collaboration de plusieurs chercheurs, sans parler de jobistes et stagiaires mobilisés durant le dépouillement et l'encodage. Les dernières furent tranchées par les chercheurs au moment de l'encodage, afin de s'efforcer d'éliminer tout impact individuel sur les données recueillies, une vérification de l'impact éventuel de l'encodeur intervenant encore au moment de l'analyse³⁵.

E. Analyse

Au terme de la phase de dépouillement des dossiers retenus dans notre échantillon, la préparation de l'analyse s'est traduite pour commencer par un travail de nettoyage de la base de données, et par la création et le recodage de nombreuses variables³⁶.

Au terme de ce travail, les 170 items présents dans la grille de dépouillement ont permis de créer, selon les besoins de l'analyse, un grand nombre de variables susceptibles d'éclairer l'évolution des principales variables dépendantes de la recherche : la décision de mise sous mandat d'arrêt et la durée de la détention préventive³⁷.

L'objectif était avant tout de réaliser des analyses plutôt explicatives, s'appuyant sur des méthodes de régression (logistique ou linéaire, selon la nature de la variable à expliquer). Celles-ci, détaillées dans la présentation des résultats, cherchent à établir des corrélations entre les principales variables dépendantes (décision et durée de détention préventive) et un ensemble de variables susceptibles de prédire leurs variations. Ces analyses de régression multi-variées s'imposaient de par le grand nombre de variables susceptibles d'être corrélées à ces variables dépendantes.

Si la recherche d'explications est centrale, la présentation des résultats passe également par celle de tableaux de fréquence et de tableaux croisés, plus descriptifs. Ils permettent de décrire certaines caractéristiques générales de la population étudiée.

³⁵ Si un travail de test et de coordination des personnes intervenant dans la phase de dépouillement a été réalisé, il a encore été vérifié si d'éventuelles manières d'encoder intervenaient statistiquement comme variable significative par rapport aux variables étudiées.

³⁶ Le rapport technique de la préparation des données est disponible sur demande auprès des chercheurs.

³⁷ D'autres variables intéressant l'étude de l'instruction, telles les durées totales des instructions, ou encore celles observables entre le règlement définitif de la procédure et le premier jugement au fond, sont disponibles dans la base de données constituée et pourraient faire l'objet de nouvelles analyses.

Les résultats se présentent donc principalement sous la forme de modèles mettant en évidence un certain nombre de variables significativement corrélées aux décisions et durées de détention préventive. Ces modèles, qui permettent de mieux expliquer l'évolution de ces variables centrales, sont complétés par divers tableaux de fréquence et croisés permettant pour leur part de mieux les contextualiser.

In fine, l'objectif était d'apporter un éclairage sur la validité respective et relative des hypothèses motivant la réalisation de cette recherche, voire le cas échéant d'en élaborer de nouvelles lorsque l'on se trouvait face aux limites du potentiel descriptif et explicatif des variables étudiées dans la recherche.

Resultaten

De analyses die op de door ons geconstrueerde dataset werden uitgevoerd, hebben betrekking op twee uitkomstvariabelen, nl.: enerzijds de beslissing om al dan niet aan te houden, anderzijds de duur van de periode(s) van voorlopige hechtenis. De belangrijkste resultaten van de doorgevoerde analyses worden in wat volgt beknopt uiteengezet.

III. De beslissing om al dan niet onder aanhoudingsmandaat te plaatsen

In verband met de beslissing om al dan niet aan te houden, presenteren we in deze paragraaf achtereenvolgens 1) de kenmerken van de onderzoekspopulatie en bi-variate verbanden tussen de beslissing om aan te houden en achterliggende persoons- of dossierkenmerken, 2) de resultaten van een logistische regressie, waarin de onafhankelijke invloed van al deze variabelen op de beslissing wordt geanalyseerd, en 3) gaan we tot slot kort in op de evolutie van bepaalde (al dan niet verklarende) profielkenmerken doorheen de tijd.

A. Kenmerken van de onderzoekspopulatie en kansen op aanhouding naargelang achtergrondvariabelen

De kenmerken van onze onderzoekspopulatie zijn samengevat weergegeven in een reeks tabellen die verder nog worden toegelicht. In totaal bestaat de oorspronkelijke steekproef, zoals hoger ook al aangehaald, uit 915 gerechtelijke dossiers uit de gerechtelijke arrondissementen Brussel, Antwerpen en Luik, gespreid over de jaren 1988, 1993, 1998, 2003 en 2008 (in beginsel jaar van aanmelding van de zaak bij het parket van de rechtbank van eerste aanleg). Deze dossiers hebben betrekking op een groep van 1.490 personen die in een gerechtelijk onderzoek waren betrokken en ten aanzien van wie de Raadkamer in het kader van de regeling van de rechtspleging een beslissing heeft genomen (doorverwijzing naar de rechtbank, buitenvervolginstelling, internering, opschorting, ...; cf. *supra*: *Méthodologie de la recherche*).

Aangezien voor het jaar 1988 om al eerder vermelde redenen geen dossiers konden worden bijeengebracht in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen en Luik, zijn de dossiers voor het jaar 1988 uit het gerechtelijk arrondissement Brussel uiteindelijk geweerd uit de verdere analyses: deze dossiers hebben betrekking op een totaal van 103 personen. Dit betekent dat de hier verder besproken analyses werden doorgevoerd op een totale steekproef van 1.387 personen.

Zoals eerder al toegelicht, is er naar gestreefd om voor elk jaar en elk geselecteerd gerechtelijk arrondissement een steekproef van gelijke omvang samen te stellen (70 dossiers per jaar per arrondissement). Sommige dossiers hebben betrekking op slechts één verdachte, andere dossiers op meerdere. Dat maakt ook dat de verdeling van de hier weerhouden steekproef naar analyse-eenheden toe (verdachte) niet gelijk verdeeld is, noch over de verschillende jaren, noch over de verschillende arrondissementen.

I. Beschrijving van de steekproef (zonder het jaar 1988)

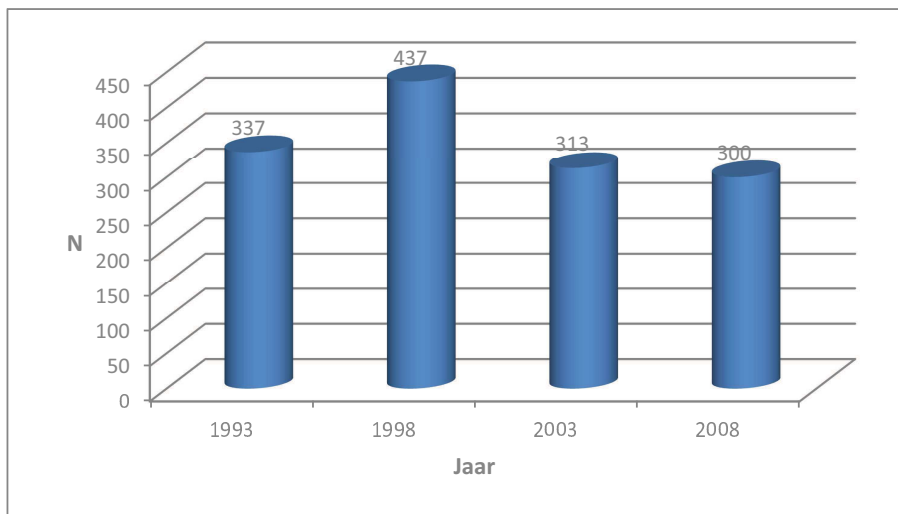
Van de 1.387 personen van wie de situatie hier verder is onderzocht, is in 32,8% van de gevallen het dossier geopend vanuit het arrondissement Antwerpen (n=455), in 35,6% vanuit Luik (n=494), en in 31,6% vanuit Brussel (n=438). In een overgroot deel van de dossiers uit Brussel (meer dan 80%) gaat het om Franstalige dossiers.

Tabel III-I. Aantal verdachten in de steekproef per gerechtelijk arrondissement

Gerechtelijk arrondissement	N	%
Brussel NL	83	6,0
Brussel FR	355	25,6
Antwerpen	455	32,8
Luik	494	35,6
<i>Totaal</i>	<i>1387</i>	<i>100,0</i>

Het jaar 1998 telt meer verdachten in de geselecteerde dossiers in vergelijking met de andere jaren. Er werd geen directe aanleiding gevonden voor dit verschil. Het berust naar alle waarschijnlijkheid op een louter toevallige selectie van meer dossiers met een groter aantal verdachten.

Figuur III-I. Aantal verdachten in de steekproef per jaar van aanmelding van de zaak bij het parket

Het gaat in onze steekproef voornamelijk om *mannelijke* verdachten: slechts iets meer dan 1 op de tien verdachten is vrouw. Veelal betreft het eerder *jonge* personen: de leeftijdsgroep tot 35 jaar is veruit de sterkst vertegenwoordigde groep (66,7%).³⁸ Iets meer dan de helft van de verdachten is *in België geboren* (52,3%), iets meer dan twee op de tien buiten Europa. Een gelijkaardige verhouding wordt vastgesteld wanneer we kijken naar de *nationaliteit*.

³⁸ De percentages die in deze sectie, alsook in deze met betrekking tot bivariate analyses, worden gepresenteerd, mogen niet zomaar geëxtrapoleerd worden naar de totale populatie 'in gerechtelijk onderzoek betrokken verdachten', op nationaal niveau. Niet alleen spreken we hier enkel over de gerechtelijke arrondissementen Brussel, Antwerpen en Luik – weliswaar de arrondissementen die op jaarbasis de meeste aanhoudingsmandaten opleveren. Maar ook is er in ons onderzoek sprake van een disproportioneel gestratificeerde steekproef (op vlak van gerechtelijk arrondissement). Om de invloed van een arrondissement te kunnen nagaan met betrekking tot het aandeel afgeleverde aanhoudingsmandaten (én de duur van voorlopige hechtenis), was het namelijk noodzakelijk om uit de hier bestudeerde arrondissementen een qua omvang gelijkaardig aantal dossiers te selecteren. Dit betekent dat sommige arrondissementen (Luik, Antwerpen, in vergelijking met Brussel) binnen onze steekproef sterker vertegenwoordigd zijn dan het respectieve aandeel dat zij innemen binnen de totale populatie verdachten betrokken in gerechtelijk onderzoek voor deze drie arrondissementen samen. In dit onderzoek gaat het er echter om (voor de betrokken arrondissementen) betekenisvolle predictoren te vinden voor al dan niet aanhouding en duur van voorlopige hechtenis. In verdere multivariate analyses is ter verklaring dan ook zowel rekening gehouden met het specifieke arrondissement als met mogelijke andere verschillen op achterliggende kenmerken (daarbij controlerend voor arrondissement).

Hoewel de meeste verdachten *gedomicilieerd* zijn in België, is een niet onbelangrijke groep ofwel gedomicilieerd in het buitenland of beschikt ze niet over een vast (Belgisch) domicilie-adres. In ongeveer een kwart van de gevallen wordt gewag gemaakt van een sociale, psychische of drugsproblematiek.

Tabel III-2. Verdeling naar achterliggende profielkenmerken (I)

Over een aantal belangrijke kenmerken waarvan uit de literatuur blijkt dat zij een belangrijke rol (kunnen) spelen bij de beslissing tot al dan niet aanhouding, valt uit de gerechtelijke dossiers zelf soms weinig informatie te halen.

Opvallend is bijvoorbeeld dat in het dossier vaak weinig of niets wordt vermeld over de *leefsituatie* (woonsituatie) van de verdachte (ontbrekende informatie voor 419 cases!), de *inkomenssituatie*, de *burgerlijke staat*, en het feit of men al dan niet (financiële) zorg draagt voor kinderen. Bekijken we de dossiers waarin dergelijke informatie wel gekend/bevraagd is, dan blijkt dat slechts een kleine groep verdachten gehuwd is (25,9%) en zorg draagt voor één of meerdere kinderen (24,4%). De meesten leven in een klassieke woonsituatie (alleen- of samenwonend mét of zonder kinderen, inwonend bij ouders), bijna twee op de tien in een 'alternatieve' situatie (in residentiële instelling, in een gevangenis, bij vrienden, bij andere familieleden, thuisloos). Nog niet eens de helft van de verdachten beschikt over een inkomen uit werk: maar liefst vier op de tien verdachten hebben geen (officiële) inkomsten³⁹, een kleinere groep leeft van een vervangingsinkomen.

³⁹ Verdere analyses wijzen uit dat twee registrators de categorie 'geen (officiële) inkomsten' van de inkomensvariabele mogelijks anders geïnterpreteerd hebben, in de zin dat afwezigheid van informatie hieromtrent in het dossier werd gecodeerd als 'geen (officiële) inkomsten' in plaats van *missing value*. Wanneer we de cases van deze registrators uit de analyse weglaten, komen we uit op 30,7 % verdachten met 'geen (officiële) inkomsten' (n=222 op 722; 45,0% inkomen uit werk). Hiercoderen we voor alle registrators de cases

Tabel III-3. Verdeling naar enkele achterliggende profielkenmerken (II)

Wat strafrechtelijke en misdrijfgerelateerde indicatoren betreft zien we dat veelal geen duidelijke informatie uit het dossier is af te leiden over de *relatie tussen verdachte en slachtoffer*. Daar waar dit wel het geval is, is in ongeveer één-derde van de gevallen het slachtoffer een 'bekende' van de dader. Bijna één op de drie verdachten is al eerder tot *gevangenisstraf* (al dan niet met uitstel) veroordeeld. In de meeste dossiers is er sprake van *meer dan één verdachte*: voor zes op de tien verdachten uit onze steekproef geldt dat zij niet de enige verdachte zijn.

Tabel III-4. Verdeling naar strafrechtelijke en misdrijfgerelateerde kenmerken

met ontbrekende waarden naar 'geen (officiële) inkomsten', dan bedraagt het respectievelijke percentage 'geen (officiële) inkomsten' 53,3 (n=739 op 1387; 33,5% inkomen uit werk). Binnen alle scenario's vinden we een positief statistisch significant verband tussen inkomenssituatie en al dan niet aanhouding (zie ook *infra*): wie geen inkomen heeft uit werk loopt systematisch een hoger risico op aanhouding.

De *misdrifven* waarvan men verdacht wordt zijn zeer variabel, sommige komen relatief vaak voor, andere zijn eerder uitzonderlijk aanwezig. Uitgezonderd de categorie 'andere' waarin we alle misdrijven hebben ondergebracht die niet ressorteren binnen tien door ons geconstrueerde misdrijfgroepen, zijn de sterkst gerepresenteerde misdrijfgroepen (> 10%) binnen onze steekproef - in afnemende volgorde van kwantitatief belang - de volgende: ernstige misdrijven tegen goederen (32,7%), druggerelateerde misdrijven (21,4%), bedrogmisdrijven tegen eigendom (21,1%), opzettelijke misdrijven tegen de persoon (16,2%) en niet-ernstige misdrijven tegen goederen (13,7%)⁴⁰.

2. Achtergrondkenmerken en kans op aanhouding (door onderzoeksrechter)

Wat de kans op aanhouding betreft, stellen we in onze steekproef vooreerst vast dat de proportie aanhoudingen doorheen de tijd gestaag toeneemt. Werd in de dossiers uit het jaar 1993 39,3% van de in het gerechtelijk onderzoek betrokken personen aangehouden, dan was dit in 2008 opgelopen tot 48,6%. Aanhouding is hier in die zin geoperationaliseerd dat het gaat om plaatsing onder aanhoudingsmandaat bij een eerste (gebeurlijke) voorleiding voor de onderzoeksrechter; de groep niet-aangehouden omvat dan zowel personen die niet werden voorgeleid als personen die wél werden voorgeleid, maar bij deze eerste of enige voorleiding uiteindelijk niet werden aangehouden. In 13 gevallen vinden we geen informatie met betrekking tot de beslissing van de onderzoeksrechter en ontbreken in het dossier de nodige stukken om te weten of iemand al dan niet werd aangehouden, zodat we hier telkens spreken over maximaal 1.374 personen.

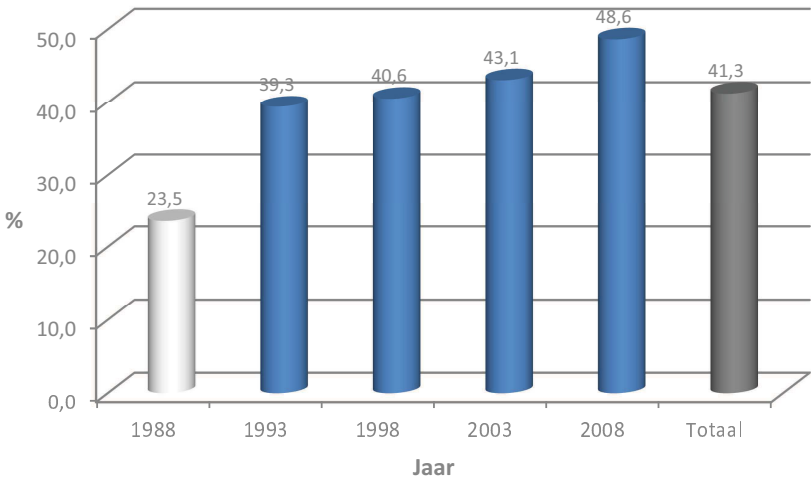
Hoewel de proportie aanhoudingen (op het totaal aantal in gerechtelijk onderzoek betrokken personen) toeneemt doorheen de tijd⁴¹, is de samenhang tussen jaar van aanmelding van de zaak bij het parket (excl. jaar 1988) en aanhouding niet significant, zoals blijkt uit de χ^2 -toets⁴² ($\chi^2 = 6,651$, $p = 0.084$).

⁴⁰ Tot deze categorie behoren alle vermogensmisdrijven die niet onder de 'ernstige' misdrijven tegen goederen zijn ondergebracht. Het betreft hier: gewone diefstal, winkeldiefstal, gewone diefstal van fiets, moto of auto, zakkenrollerij, huisdiefstal, of andere diefstal (velddiefstal, aftapping van kabel-TV/internet, ...). Ernstige misdrijven tegen goederen omvatten: afpersing, diefstal van fiets/moto en autodiefstal door middel van braak, diefstal met geweld of bedreiging al dan niet met vertoon of gebruik van wapens, diefstal met vertoon of gebruik van wapens.

⁴¹ Zie *infra* voor wat betreft de verdeling over vrijlating onder resp. zonder voorwaarden voor wie bij de onderzoeksrechter werd voorgeleid, maar uiteindelijk niet aangehouden werd.

⁴² Met deze toets wordt nagegaan of de nulhypothese (geen verband tussen twee variabelen) niet ten onrechte wordt verworpen: anders uitgedrukt, wordt hiermee onderzocht of de resultaten niet zodanig onwaarschijnlijk zijn dat de 'alternatieve' hypothese (wél verband) moet worden aanvaard. Wanneer er wordt gesproken van een significant verband, dan wil dit zeggen dat de kans dat het vastgestelde verband louter op toeval berust (en de nulhypothese onterecht wordt verworpen), zeer klein is: meestal wordt deze grens in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek op 5% bepaald (significatieniveau $p < 0.05$), soms zelfs op 10% wanneer het gaat om kleinere steekproeven.

Figuur III-2. Percentage aangehouden verdachten naargelang jaar van aanmelding bij het parket

Er is wel sprake van een significant verband wanneer het jaar 1988 mee in de analyse wordt betrokken ($\chi^2 = 20,923$; $p=0.000$). Zoals ook uit figuur III-2 blijkt, ligt het aanhoudingspercentage voor de dossiers uit dat jaar ook beduidend lager dan in de andere jaren (23,5% aangehouden personen). Het jaar 1988 werd om reeds vermelde redenen echter uit de verdere analyses geweerd, zodat we hier enkel nog de focus richten op de resultaten voor de periode 1993-1998-2003-2008. In totaal werd 41,3% aangehouden (incl. 1988), of 42,6% wanneer we het jaar 1988 buiten beschouwing laten.

Naar jaar van aanmelding verschilt het jaar 2008 (48,6% aanhoudingen) wel significant van het referentiejaar 1993 (39,3%), zoals blijkt uit de *odds ratio* (OR) die wordt verkregen bij een bi-variate logistische regressie (zie verder, voor meer uitleg over de logistische regressie en interpretatie van de *output*). Voor het jaar 2008 stellen we vast dat verdachten betrokken in een gerechtelijk onderzoek bijna anderhalf keer meer kans hebben om aangehouden te worden (vs. niet niet-aanhouding), in vergelijking met zij van wie de zaak in 1993 werd aangemeld (of in gerechtelijk onderzoek werd gesteld; $OR = 1,461$; $p=0,019$) De andere jaren verschillen op dit vlak niet statistisch significant van het referentiejaar 1993.

Tabel III-5. Bi-variate logistische regressie met jaar van aanmelding

Andere variabelen blijken eveneens een significante samenhang te vertonen met al dan niet aanhouding.

Bi-variate analyses tonen aan dat het aantal aanhoudingen op statistisch significante wijze varieert naargelang specifieke achtergrondkenmerken. Dossiers uit de gerechtelijke arrondissementen Luik, en in het bijzonder Antwerpen, omvatten verhoudingsgewijs meer aanhoudingen in vergelijking met het arrondissement Brussel: uit de bi-variate logistische regressievergelijking blijkt dat met name

Antwerpen significant meer aanhoudingen telt, in vergelijking met Brussel (*odds ratio* = 1,686; $p=0,000$); de *odds ratio* voor Luik is enkel significant op $p < 0.1$ -niveau ($p=0.087$).

Tabel III-6. Percentage aanhoudingen naargelang gerechtelijk arrondissement

	Aanhouding				
	Ja (1)	Nee (0)	Tot.	% aanhouding	
Gerechtelijk arrondissement					
Brussel	158	276	434	36,4	
Antwerpen	223	231	454	49,1	
Luik	204	282	486	42,0	
<i>Totaal (13 missings)</i>	<i>585</i>	<i>789</i>	<i>1374</i>	<i>42,6</i>	

Voorts is er vaker sprake van aanhouding wanneer volgende kenmerken aanwezig zijn:

- behoren tot het mannelijk geslacht (45,0% aangehouden tegenover 23,8% van de vrouwelijke verdachten binnen onze steekproef);
- jonger zijn dan 36 jaar;
- niet in België zijn geboren;
- niet over de Belgische nationaliteit beschikken;
- niet officieel gedomicilieerd zijn in België; en,
- een achterliggende problematiek vertonen (op vlak van psychopathologie, sociale problemen, of middelengebruik).

Tabel III-7. Percentage aanhoudingen en samenhang met achterliggende profielkenmerken

Ook bij verdenking van sommige misdrijven worden meer aanhoudingen vastgesteld, nl. ingeval van: niet-ernstige alsook ernstige misdrijven tegen goederen (er is bovendien een meer uitgesproken verschil in het laatste geval), druggerelateerde misdrijven en in zaken van 'vereniging van misdadigers'. Opvallend is daarentegen dat er minder aanhoudingen zijn wanneer er sprake is van bedrogmisdrijven en bij misdrijven tegen de eer en goede naam (al gaat het in dit laatste geval wel om kleine absolute aantallen).

Tabel III-8. Percentage aanhoudingen en samenhang naargelang misdrijfgroep

	Aanhouding		Tot.	% aanhouding	
	Ja (1)	Nee (0)			
Niet-ernstige misdrijven tegen goederen					
Nee (0)	488	694	1182	41,3	
Ja (1)	94	94	188	50,0	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Ernstige misdrijven tegen goederen					
Nee (0)	359	564	923	38,9	
Ja (1)	223	224	447	49,9	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Geweldmisdrijven tegen eigendom/goederen					
Nee (0)	555	756	1311	42,3	
Ja (1)	27	32	59	45,8	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Bedrogmisdrijven tegen eigendom					
Nee (0)	504	578	1082	46,6	
Ja (1)	78	210	288	27,1	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Opzettelijke misdrijven tegen de persoon					
Nee (0)	493	654	1147	43,0	
Ja (1)	89	134	223	39,9	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Onopzettelijke misdrijven tegen de persoon					
Nee (0)	579	776	1355	42,7	
Ja (1)	3	12	15	20,0	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Misdrijven tegen de eer en goede naam					
Nee (0)	577	762	1339	43,1	
Ja (1)	5	26	31	16,1	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Seksuele misdrijven					
Nee (0)	550	745	1295	42,5	
Ja (1)	32	43	75	42,7	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Druggerelateerde misdrijven					
Nee (0)	428	649	1077	39,7	
Ja (1)	154	139	293	52,6	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Vereniging van misdadigers					
Nee (0)	505	744	1249	40,4	
Ja (1)	77	44	121	63,6	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	
Ander misdrijf					
Nee (0)	388	512	900	43,1	
Ja (1)	194	276	470	41,3	
<i>Totaal (17 missings)</i>	<i>582</i>	<i>788</i>	<i>1370</i>	<i>42,5</i>	

Verder blijkt dat er minder aanhoudingen zijn wanneer het gaat om een 'bekend' slachtoffer, en meer aanhoudingen wanneer men vroeger al eens tot een gevangenisstraf werd veroordeeld. Het percentage aanhoudingen ligt bovendien zéér hoog indien er sprake is van medeverdachten die

vóórafgaand aan of op het ogenblik van de eigen voorleiding eveneens zijn aangehouden. Het enkele feit dat er meerdere verdachten in het geding zijn, blijkt hier niet samen te hangen met al dan niet aanhouding.

Tabel III-9. Percentage aanhoudingen en samenhang naargelang strafrechtelijke kenmerken

Onderzoekskenmerk	Aanhouding		Tot.	% aanhouding
	Ja (1)	Nee (0)		
Onderzoekskenmerk				
Nee (0)	221	375	596	37,1
Ja (1)	364	414	778	46,8
Totaal (13 missings)	585	789	1374	42,6

Ook het gegeven of er in de loop van het gerechtelijk onderzoek al dan niet onderzoeksdaten (incl. deskundigenonderzoek) ⁴³ worden gesteld, blijkt significant samen te hangen met de kans op aanhouding. Van verdachten in wiens zaak onderzoeksdaten zijn gesteld, wordt in onze steekproef 46,8% aangehouden, tegenover 37,1% van de verdachten bij wie er geen ‘specifieke’ onderzoeksdaten worden uitgevoerd.

Tabel III-10. Percentage aanhoudingen en samenhang met aanwezigheid van ‘specifieke’ onderzoeksdaten

	Aanhouding		Tot.	% aanhouding
	Ja (1)	Nee (0)		
Onderzoeksdaten gesteld				
Nee (0)	221	375	596	37,1
Ja (1)	364	414	778	46,8
Totaal (13 missings)	585	789	1374	42,6

B. Logistische regressie

Hoewel sommige kenmerken van de persoon of het dossier in meer of mindere mate samenhangen met de beslissing van de onderzoeksrechter om tot aanhouding over te gaan, blijft een belangrijke vraag echter of dergelijk verband stand houdt indien rekening wordt gehouden met mogelijke verschillen op andere achterliggende kenmerken.

Om dit na te gaan gebruiken we de techniek van de meervoudige logistische regressie. Dergelijke analyse wordt toegepast wanneer de afhankelijke variabele een categorische (i.p.v. continue) variabele is en dichotoom is gescoord (nee=0, ja=1) – hier aangehouden vs. niet aangehouden (binomiale

⁴³ Hoewel het hier bij voorlopig gehechten gaat om activiteiten die (deels) plaatsvinden na de beslissing tot aanhouding, bekijken we toch de relatie van deze variabele tot al dan niet aanhouding gezien de mogelijkheid bestaat dat de onderzoeksrechter bij zijn beslissing rekening houdt met onderzoeksdaten die gesteld dienen te worden in de loop van het gerechtelijk onderzoek.

logistische regressie) – en laat toe om na te gaan welke kenmerken, onafhankelijk van elkaar, de beslissing (of meer algemeen, een gebeurtenis) in zekere mate weten te voorspellen.⁴⁴

Omdat voor het jaar 1988 enkel gegevens beschikbaar zijn voor het arrondissement Brussel, en 'arrondissement' als variabele betrokken wordt in de analyse, werd de logistische regressie enkel uitgevoerd voor die personen die betrokken waren in een gerechtelijk onderzoek waarbij de zaak bij het parket is aangemeld (of het gerechtelijk onderzoek werd opgestart, cf. *supra*) in de jaren 1993, 1998, 2003 en 2008. Achtergrondkenmerken die met een te groot aantal *missings* kampen zijn ook niet geïntegreerd in het uiteindelijke model dat hier gepresenteerd wordt. Het is immers de bedoeling te komen tot een model dat enerzijds een zo groot mogelijke voorspellende kracht heeft, maar anderzijds ook zoveel mogelijk onderzoekseenheden uit de oorspronkelijke steekproef mee betreft in de analyse. Ook de motivering van het aanhoudingsmandaat is hier niet opgenomen, omdat dit kenmerk uiteraard enkel kan worden geregistreerd wanneer effectief tot voorlopige hechtenis wordt overgegaan; deze variabele is wel betrokken in de analyse van de duur van voorlopige hechtenis (cf. *infra*).⁴⁵

De logistische regressie werd uitgevoerd in verschillende stappen, waarbij telkens opnieuw één variabele uit de regressie werd verwijderd, nl. deze die de minst voorspellende waarde en geen significante inbreng had. Uiteindelijk werd zo een model verkregen dat nog enkel die variabelen opneemt die een significante bijdrage (op 0.05-niveau) leveren aan de te voorspellen uitkomstvariabele (hier: aanhouding). De tabel met de uitkomsten van de regressie-analyse die verder wordt gepresenteerd (zie tabel III-11), herneemt de *output* met enkel weergave van de variabelen die een bijdrage leverden aan de voorspelling van de uitkomsten (en is doorgevoerd via de enter-procedure: d.w.z. dat een geselecteerde set variabelen in de analyse wordt betrokken en voor elke waarde op deze kenmerken de kans op aanhouding wordt berekend).

Bij de interpretatie van de resultaten van de logistische regressie-analyse is in het bijzonder de exponentiële bèta-coëfficiënt ($\text{Exp}(B)$) - of *odds ratio*, ingeval het gaat om categorische variabelen met referentiecategorie - van belang. Deze parameter drukt – bij categorische variabelen zoals dit hier het geval is - de verhouding uit tussen twee kansverhoudingen, waarbij de ene kansverhouding (de *odd*: de verhouding tussen het voorkomen van de gebeurtenis vs. het niet voorkomen ervan), nl. deze van één (sub)groep binnen een bepaald kenmerk (variabele) wordt vergeleken met dezelfde kansverhouding van een vergelijkingsgroep (de referentiecategorie); bij metrische variabelen gaat het om toename in *odds* bij verhoging van één eenheid in de onafhankelijke variabele. Bedraagt de $\text{Exp}(B)$ of *odds ratio* hier 1, dan wil dit zeggen dat er geen enkel verschil bestaat tussen de betreffende groep en de referentiecategorie voor wat de kans op het voorkomen van de gebeurtenis betreft; de $\text{Exp}(B)$ is in dit geval niet significant, het kenmerk draagt met andere woorden niet substantieel bij tot de

⁴⁴ Concreet: in onze eerdere (bi-variate) analyse zien we bijvoorbeeld dat mannen vaker worden aangehouden dan vrouwen. Dit verband kan echter te maken hebben met het feit dat mannen en vrouwen op andere kenmerken wezenlijk van elkaar verschillen, en dat het juist die andere kenmerken zijn die bepalend zijn voor de beslissing om iemand aan te houden. Met andere woorden, het is in dat geval niet het geslacht dat meespeelt, maar het zijn wel een of meerdere andere kenmerken die bij mannen in grotere mate voorkomen dan bij vrouwen (of omgekeerd) en de kansen op aanhouding doen toenemen. De logistische regressie-analyse zorgt ervoor dat rekening wordt gehouden met dergelijke verschillen tussen groepen: er wordt 'gecontroleerd' voor de mogelijke (storende) invloed van andere kenmerken, of, nog anders geformuleerd, de andere kenmerken worden constant gehouden. De uiteindelijke resultaten van dergelijke analyse laten dan zien welke kenmerken, los van elkaar, voorspellende waarde blijken te hebben voor het al dan niet voorkomen van de gebeurtenis (hier aanhouding).

⁴⁵ Ook de persoon van de onderzoeksrechter is niet mee in de analyse betrokken gelet op de grote variabiliteit en de soms zeer kleine aantallen per onderzoeksrechter. In de door ons geanalyseerde dossiers gaat het om bijna 100 verschillende onderzoeksrechters.

voorspelling. Een $\text{Exp}(B)$ groter dan 1 wijst er op dat de kans (op het voorkomen van de uitkomst) van de betreffende groep groter is dan die van de referentiecategorie (de groep waarmee wordt vergeleken), een $\text{Exp}(B)$ van minder dan 1 duidt dan weer op een kleinere kans. De *odds ratio* situeert zich steeds tussen 0 en ∞ .

Deze $\text{Exp}(B)$ of *odds ratio* wijst trouwens ook op de orde van grootte van het verschil in kansverhoudingen. Deze parameter dient als volgt begrepen te worden: een $\text{Exp}(B)$ van 2,0 (voor mannen bijvoorbeeld, in vergelijking met vrouwen die in dit geval de referentiecategorie uitmaken) geeft aan dat mannen twee keer meer kans hebben dan vrouwen om de gebeurtenis mee te maken. Procentueel uitgedrukt verhoogt het behoren tot de groep mannelijke verdachten de kans op het voorkomen van de gebeurtenis (aanhouding) dan met 100% $[(2,0-1)*100]$.

Uit de resultaten van ons eindmodel, weergegeven in tabel III-11, blijkt dat voor de gehele steekproef (zonder het jaar 1988) twaalf oorspronkelijke variabelen⁴⁶ een significante bijdrage (op 0.05-niveau) leveren aan de voorspelling of een verdachte al dan niet wordt aangehouden (bij de eerste voorleiding voor de onderzoeksrechter), te weten:

- de leeftijd (bij de start van het gerechtelijk onderzoek; 2 categorieën ter vergelijking met de referentiecategorie);
- het geboorteland (2 categorieën die worden vergeleken met de referentiecategorie);
- het al dan niet beschikken over een domicilie in België;
- de al dan niet aanwezigheid van een achterliggende problematiek;
- het al dan niet vroeger veroordeeld zijn geweest tot gevangenisstraf;
- het aantal verdachten betrokken in het dossier (één vs. meerdere);
- het feit of al dan niet een medeverdachte is aangehouden;
- het gegeven of het al dan niet gaat om een misdrijf van 'vereniging van misdadigers', een ernstig of gewelddadig vermogensmisdrijf, of een bedrogmisdrijf⁴⁷;
- de al dan niet aanwezigheid van 'specifieke' onderzoeksdaten (incl. deskundigenonderzoek), en;
- het gerechtelijk arrondissement waarbinnen het gerechtelijk onderzoek werd opgestart (2 categorieën ter vergelijking met de referentiecategorie).

⁴⁶ Voor drie variabelen, nl. deze die meer dan twee categorieën bevatten (geboorteland, leeftijd, en arrondissement), worden via de logistische regressieprocedure in SPSS zgn. dummy-variabelen aangemaakt (nl. voor elke waarde die het kenmerk kan aannemen, uitgezonderd voor de vergelijkingsgroep). Dit laat toe telkens de *odds* voor elke groep te vergelijken met die van de groep die als referentiecategorie wordt aangeduid. De oorspronkelijke variabele 'leeftijd' bijvoorbeeld die drie categorieën telt, wordt omgezet in twee aparte dummyvariabelen (de leeftijdsgroep 36-45 jaar en deze van 46 jaar en ouder) die 1 of 0 scoren naargelang het kenmerk wel of niet aanwezig is.

⁴⁷ De categorie 'ernstige misdrijven tegen goederen' en 'gewelddadige misdrijven tegen eigendom/goederen', zijn in de logistische regressie samengevoegd tot één variabele, omwille van de significantie van beide variabelen, maar lage frequenties binnen de laatste categorie.

Tabel III-11. Output multivariaat logistisch regressiemodel (N=1.253; 134 *missings*; enter-procedure met enkel significante predictoren)

[illegible]

De resultaten van de multivariate logistische regressie die hier betrekking heeft op 1.253 gevallen (134 cases vallen uit de analyse weg omwille van ontbrekende waarden op één of meerdere kenmerken), dienen als volgt gelezen te worden. Wanneer scores op andere kenmerken constant worden gehouden (of: wordt gecontroleerd voor de invloed van andere voorspellende factoren), dan blijkt dat:

- oudere verdachten, en in het bijzonder verdachten ouder dan 45 jaar, minder kans hebben om aangehouden te worden (vs. niet-aanhouding) dan wie 35 jaar of jonger is ($\text{Exp}(B)=0,509$), of gespiegeld: wie 35 jaar of jonger is, heeft bijna twee keer zoveel kans om aangehouden te worden dan wie ouder is dan 45 jaar ($1/0,509 = 1,965$);
- verdachten geboren buiten België een hoger risico lopen op aanhouding dan wie in België is geboren; vooral wie buiten Europa is geboren ziet zijn kansen op aanhouding sterk toenemen, en dit ongeacht het feit of men al dan niet in België een domicilie heeft;
- wie in België gedomicilieerd is, bijna de helft minder kans heeft op aanhouding dan wie geen domicilie heeft of in het buitenland gedomicilieerd is ($\text{Exp}(B)=0,509$);
- de aanwezigheid van een of andere problematiek (middelengebruik, psychopathologie, sociale problematiek) het risico op aanhouding meer dan verdubbelt;
- één of meerdere vroegere veroordelingen tot gevangenisstraf de kans op aanhouding eveneens doet toenemen;
- de aanwezigheid van één of meerdere medeverdachten de kans op aanhouding gevoelig doet verkleinen, maar wanneer ook een medeverdachte is aangehouden (voorafgaand aan of op het ogenblik van de eigen voorleiding), neemt de kans dat men zelf ook zal worden aangehouden, zéér sterk toe (meer dan 25 keer meer kans dat men wordt aangehouden in vergelijking met de situatie waarbij er geen medeverdachte is of geen enkele medeverdachte wordt aangehouden);
- het 'risico' op aanhouding kleiner is wanneer het misdrijf waarvan men verdacht wordt een bedrogmisdrijf is (in vergelijking met wie niet van dergelijk misdrijf wordt verdacht); of, met andere woorden, het verdacht zijn van een misdrijf dat geen bedrogmisdrijf vormt, doet de kans op aanhouding toenemen (gespiegelde OR = 2,652);

- de kans op aanhouding toeneemt wanneer er sprake is van een ernstig of gewelddadig vermogensmisdrijf, alsook wanneer de kwalificatie ‘vereniging van misdadigers’ opduikt;
- de aanwezigheid van ‘specifieke’ onderzoeksdaaden (incl. deskundigenonderzoek) de kans op aanhouding doet toenemen; en
- het ‘risico’ aangehouden te worden (iets) groter is in Antwerpen en in Luik dan in Brussel.

Al deze factoren samen weten het al dan niet aangehouden worden vrij goed te voorspellen. Dat kan worden afgelezen uit de ‘Nagelkerke R^2 ’ die ook wel de pseudo R^2 (pseudo-determinatiecoëfficiënt) wordt genoemd en - in een klassieke lineaire regressie - een indicatie geeft over de hoeveelheid (proportie) variantie van de afhankelijke variabele (de uitkomstmaat) die door het model (de onafhankelijke variabelen) wordt verklaard: in lineaire regressie (cf. infra) wil een R^2 (die zich tussen 0 en 1 situeert) van 1 zeggen dat de geobserveerde (werkelijke) data zich allemaal op de geschatte regressielijn bevinden (de voorspelde en geobserveerde waarden komen perfect overeen).

Hier, in de logistische regressie, levert het *overall*-model een Nagelkerke R^2 op van 0,489 (48,9%)⁴⁸ hetgeen binnen het sociaal-wetenschappelijk onderzoek als een vrij behoorlijke score wordt bestempeld. De variabelen die in het model zijn opgenomen, vormen met andere woorden goede indicatoren aan de hand waarvan de kans op al dan niet aanhouding kan worden geschat.⁴⁹

Inspectie van de classificatietabel laat dit ook duidelijk zien: 71,0% van de (daadwerkelijk geobserveerde) aanhoudingen worden correct (als aanhouding) voorspeld (*true positive rate*; 377 op 531)⁵⁰, voor de niet-aanhoudingen bedraagt dit percentage 83,0% (*true negative rate*; 599 op 722)⁵¹. Belangrijk is hier dat er ook geen (al te grote) wanverhouding bestaat tussen correcte voorspellingen naargelang het gaat om aanhoudingen dan wel niet-aanhoudingen (zie ook Pauwels 2012: 84).

Tabel III-12. Classificatietabel op basis van logistische regressiemodel

	377		71,0
		599	83,0
			77,9

⁴⁸ Een alternatieve maat (pseudo determinatiecoëfficiënt) waarover in logistische regressie ook vaak wordt gerapporteerd is de zgn. Cox & Snell R^2 . Deze maat wordt soms gebruikt omdat wordt aangenomen dat de Nagelkerke R^2 een overschatting van de predictie inhoudt (zie Pauwels 2012: 84). De Cox & Snell bedraagt hier voor ons model 0,364.

⁴⁹ Het logistisch regressiemodel met onze 15 variabelen (9 dichotoom gescoorde en 6 dummy-variabelen) past goed bij de data, en levert een significant betere voorspelling op dan een model zonder deze variabelen (zie Mortelmans 2010: 65). Dit valt af te lezen uit de vergelijking van de -2 Log Likelihood voor het model zonder en het model mét onze variabelen. Deze -2 Log Likelihood neemt af van 1707,800 tot 1141,432 en het verschil tussen beide ($\chi^2 = 566,366$) is significant ($p = 0,000$).

Een andere aanwijzing voor een goede ‘fit’ van het model halen we uit de Hosmer en Lemeshow Goodness-of-Fit Test, waarin wordt nagegaan of er significante verschillen bestaan tussen de frequenties zoals die in de data worden waargenomen en de frequenties zoals voorspeld door het model. In ons model zijn die verschillen niet significant (de significantie is 0,347), wat erop wijst dat het model goed bij de data past (zie Mortelmans 2010: 66).

⁵⁰ Vaak ook aangeduid met de term ‘sensitiviteit’ of ‘recall’ [= $TP/(TP+FN)$], d.w.z. het vermogen om een bepaalde conditie (hier: aanhouding) correct te identificeren (zie ook: Davis & Goadrich 2006).

⁵¹ Men spreekt in dit verband ook over ‘specificiteit’ [= $TN/(TN+FP)$], d.w.z. het vermogen om een bepaalde conditie (hier: niet-aanhouding) correct uit te sluiten.

Zeker het aantal vals positieven, en in mindere mate het aantal vals negatieven, blijft in ons model relatief beperkt: voor 123 personen die in werkelijkheid niet werden aangehouden, is wél een aanhouding voorspeld (Type I-fout, of *false positive rate* van 17,0% [d.i. $100 - \text{specificiteit}$, of – cf. Tabel III-12: $FP/(FP+TN)$, nl. 123 op 722]). Omgekeerd wordt in 154 gevallen een aanhouding geobserveerd, terwijl op basis van ons eindmodel werd voorspeld dat deze personen niet zouden worden aangehouden [*false negative rate* van 29,0%, nl. 154 op 531; Type II-fout, cf. Tabel III-12: $FN/(TP+FN)$].⁵²

Tabel III-13. Visualisering juist- en vals-positieven resp. –negatieven binnen een classificatietabel

		Geobserveerd	
		Aangehouden	Niet-aangehouden
Voorspeld	Aangehouden	TRUE POSITIVE (TP)	FALSE POSITIVE (FP) (TYPE I ERROR)
	Niet-aangehouden	FALSE NEGATIVE (FN) (TYPE II ERROR)	TRUE NEGATIVE (TN)

Het model levert in totaal 77,9% correcte voorspellingen op (377 + 599 op 1.253)⁵³, wat opmerkelijk beter is dan een louter op toeval gebaseerde voorspelling waarin geen gebruik zou worden gemaakt van kennis over de in het (predictie)model opgenomen parameters. In dat geval zouden we, wanneer we evenveel zaken als aanhouding zouden voorspellen als in het predictiemodel (39,9%) en kennis hebben van de *base rate* (de mate waarin de gebeurtenis in werkelijkheid voorkomt: 42,4%), in totaal slechts 51,5% van de gevallen correct classificeren.⁵⁴

Tabel III-14. Classificatietabel bij toevalsgewijze voorspelling

	Aangehouden	Niet-aangehouden	Totaal
Aangehouden	212	434	646
Niet-aangehouden	123	531	654
Totaal	335	965	1.300

De meest optimale voorspelling die gemaakt kan worden, wanneer men kennis heeft van de marginale verdelingen van de gegevens - *base rate* (% aanhoudingen: 42,4%) en *selection ratio* (% voorspellingen als aanhouding: 39,9%) - geeft een totaal aan correcte voorspellingen van 97,5%⁵⁵. Dit

⁵² Berekent men de percentages op de rijtotalen, dan spreekt men over '*false discovery rate*' [= $FP/(FP+TP)$; 123 op 500: 24,6%] resp. '*false omission rate*' [= $FN/(FN+TN)$; 154 op 753: 20,5%], hoewel sommigen - in onderzoek naar predictie van recidive - deze *ratio*'s (berekend op de rijtotalen) formuleren als *false-positive rate* resp. *false-negative rate* (zie bijvoorbeeld Farrington & Loeber 1989: 202). De correcte voorspellingen worden hier aangeduid met de begrippen '*precision*' [= $TP/(TP+FP)$; of, *positive predictive value*: 377/500, dus 75,4%] en '*negative predictive value*' [= $TN/(TN+FN)$; 599/753, dus 79,5%]. Zie over de verschillende *ratio*'s onder meer: <http://www.cs.rpi.edu/~leen/misc-publications/SomeStatDefs.html>

⁵³ Ook aangeduid met de term '*accuracy*', of het totaal aantal correcte classificaties op het totaal aantal classificaties.

⁵⁴ Wanneer men iedereen als niet-aangehouden zou voorspellen, zou men nog een iets betere *overall*-score bereiken (nl. 57,6%). Dergelijke voorspelling is inhoudelijk gezien echter nietszeggend. In dergelijk geval is het aantal correcte voorspellingen (aanhoudingen vs. niet-aanhoudingen) immers disproportioneel verdeeld. De niet-aanhoudingen worden allemaal geïdentificeerd (100% correct). Maar bij de (geobserveerde) aanhoudingen wordt geen enkele treffer opgetekend (juist omdat men ook geen enkele casus als dusdanig voorspelt).

⁵⁵ Het is meestal niet mogelijk om 100% juiste voorspellingen te bereiken, omwille van het feit dat men vaak te maken heeft met ongelijke marginale verdelingen, nl. rij- en kolomtotalen: "(...) *the maximum possible reduction in error is less than 100% if the row and column totals are different. This is a common problem, because it is*

optimale model weet dus 46,0% extra personen correct te classificeren in vergelijking met het op toeval gebaseerde model [97,5%-51,5%].

Tabel III-15. Classificatietabel bij meest optimale voorspelling

	500		94,2
		722	100,0
			97,5

De verbetering in de voorspelling die op basis van ons (logistisch) regressiemodel (*actual correct*) kan worden verkregen in vergelijking met een toevalsgebaseerde voorspelling, (*random correct*) bedraagt 26,4 procentpunt [77,9%-51,5%]. Dit betekent finaal dat de winst (aan correcte voorspellingen) die geboekt kan worden met het predictiemodel uit onze logistische regressie in vergelijking met een predictie op basis van toeval, 57,3% uitmaakt van de extra-winst die met een optimaal instrument (*maximum correct*) bereikt kan worden $[(26,4/46,0)*100]$; d.i. de *relative improvement over chance* of RIOC-index⁵⁶; zie Loeber & Dishion 1983; Farrington & Loeber 1989].

Een andere index die in het kader van predictie-onderzoek vaak wordt gebruikt is de zgn. ROC (*Receiving Operating Characteristics*)-index (zie Goethals 2002: 499-500; Lammers, Pelzer, Hendrickx & Eisinga, 2007: 143; Davis & Goadrich 2006). Gewoonlijk wordt deze index gevisualiseerd door middel van een grafiek, waarbij op de X-as de proportie vals positieven ($1 - \text{specificiteit}$), op de Y-as de proportie juist positieven (*sensitiviteit*) worden aangeduid. De rechte diagonale lijn verwijst naar toevalspredictie; het oppervlak onder de curve bedraagt 50% van het totale oppervlak van het vierkant (dat de ruimte beslaat van 0 tot 1 op zowel X- als Y-as). De bovenste gebogen curve weerspiegelt de predictie op basis van de variabelen die in het model zijn opgenomen. Zoals de grafiek uitwijst, scoort ons predictiemodel beduidend beter dan toeval (de curve ligt duidelijk boven de rechte lijn); de zgn. AUC (*Area Under the Curve*) die de kwaliteit van de predictie aangeeft, bedraagt 0.865 (sig. 0,000) – het oppervlak onder de curve beslaat m.a.w. 86,5% van het totale oppervlak van het vierkant – wat wijst op een sterk discriminerend vermogen van het predictiemodel⁵⁷. Bij een afkappunt van 0,5 (*cut off*-waarde) – d.i. de grenswaarde die gehanteerd wordt om de personen binnen onze steekproef als ‘aangehoudene’ te classificeren op basis van de predictoren uit het model (uitgedrukt als *predicted probability*⁵⁸) – levert het predictiemodel 71,0% juist positieven en 17,0% vals positieven op (dit punt is door ons in de grafiek aangegeven waar de stippellijnen elkaar kruisen op de gebogen curve boven de rechte diagonaallijn). Een hoger afkappunt om de steekproef in te delen in aangehouden en niet-aangehouden (d.w.z. indien de grenswaarde om iemand als ‘aangehoudene’ te voorspellen, wordt verstrengd; te begrijpen als een verschuiving naar links in de grafiek) resulteert bij de voorspelling weliswaar in een kleiner

often difficult to forecast the base rate and hence to match the selection ratio to the base rate.” (Farrington & Loeber 1989: 203).

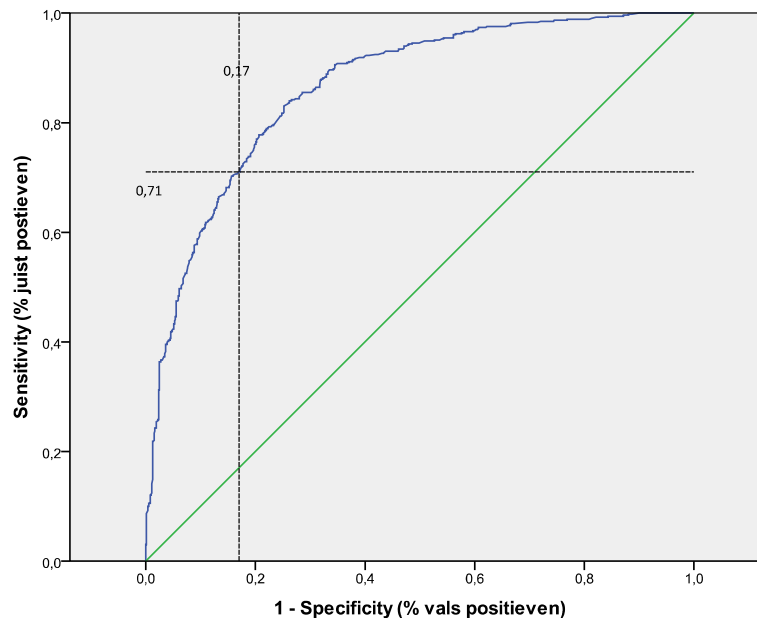
⁵⁶ RIOC = (% actual correct - % random correct)/(% maximum correct - % random correct).

⁵⁷ De ROC-index steunt, vertaald naar onze onderzoekscontext toe, op de idee dat, wanneer we toevalsgewijs twee personen nemen waarvan de ene is aangehouden en de andere niet, het model voor de aangehoudene een grotere kans op aanhouding dient te voorspellen dan voor de niet-aangehoudene.

⁵⁸ Voor elke analyse-eenheid wordt op basis van de in het model opgenomen variabelen de individuele kans op aanhouding berekend (variërend van 0 tot 1). Standaard wordt in dataverwerkingsprogramma's zoals SPSS voor de individueel voorspelde kans een afkappunt van 0,5 gehanteerd als grenswaarde om iemand in de ene of andere categorie van de afhankelijke variabele onder te brengen, d.w.z. dat iemand met een voorspelde kans van meer dan 50% hier als ‘aangehoudene’ wordt beschouwd.

percentage vals positieven (en, per definitie, een hogere specificiteit), maar doet tegelijkertijd ook het aantal juist positieven (sensitiviteit) dalen; bij toevalspredictie is de proportie juist-positieven daarentegen steeds gelijk aan het aantal vals-positieven, bij elk afkappunt. Bij een perfecte voorspelling bestrijkt de curve het gehele oppervlak van het vierkant (vanaf het nulpunt op de X-as naar 1,0 op de Y-as en vervolgens naar 1,0 op de X-as): zowel sensitiviteit (juist positieven) als specificiteit (juist negatieven) scoren in dit geval 100%.

Figuur III-3. ROC-curve op basis van het eindmodel

Het eindmodel dat hierboven werd gepresenteerd (Tabel III-11) levert de best mogelijke voorspelling op voor de kans op aanhouding op basis van de data die door ons werden verzameld⁵⁹. Alternatieve modellen zijn eveneens uitgetest, met invoeging van andere variabelen⁶⁰, maar deze modellen 1) leverden vaak een (groot) aantal bijkomende *missings* op – zodat het model op een (veel) kleinere steekproef van toepassing is – (cf. burgerlijke staat, kinderen ten laste, leefsituatie, inkomen), en/of 2) integreren variabelen die uiteindelijk geen significante bijdrage (op 0.05-niveau) aan de voorspelling opleveren. Zoals uit onderstaande tabel III-16 kan worden afgelezen zijn de variabelen ‘burgerlijke staat’ en ‘woonsituatie’ significant (op 0.05-niveau): wie gehuwd is, loopt een lager risico op aanhouding, terwijl een alternatieve woonsituatie dit risico juist doet toenemen. Het aantal extra *missings* bedraagt echter 154 resp. 364 cases.

⁵⁹ Een model met opname van alle misdrijven én geslacht levert – zonder bijkomende significante verbanden (op 0.05-niveau) - nog een hogere Nagelkerke R^2 op (0,495), met gelijkblijvende *overall accuracy* (77,9% correcte classificaties), maar het boet iets in qua correcte voorspellingen van daadwerkelijk geobserveerde aanhoudingen (sensitiviteit: 70,5% tegenover 71,0%). Cf. Tabel III-18 voor wat betreft de Exp(B)-coëfficiënten en significantie-toetsen.

⁶⁰ Deze bijkomende variabelen werden telkens elk apart toegevoegd tot het eindmodel waarna hun significantieniveau werd getoetst.

Tabel III-16. Andere predictoren in logistische regressie output

	Exp(B)	Sig.	Bijkomende missings
1998	0,834	0,379	0
2003	1,063	0,779	0
2008	1,370	0,153	0
(ref. 1993)			
Initiatief bij burgerlijke partijstelling	0,000	0,995	0
Man	1,588	0,082	3
Alternatieve woonsituatie	1,836	0,031	364
Gehuwd	0,616	0,017	154

Terwijl nog andere variabelen helemaal niet significant zijn (bijv. al de andere verschillende misdrijfgroepen, nationaliteit)⁶¹, is het geslacht van de verdachte niet significant op 0.05-niveau, maar enkel op 0.1-niveau. Het is hierbij wel van belang te onderstrepen dat het oorspronkelijke sekseffect, zoals dit in de bivariate analyses tot uiting komt (zie Tabel III-7: Exp(B) of *odds ratio* = 2,631), overeind blijft wanneer gecontroleerd wordt voor specifieke socio-biografische kenmerken (leeftijd, geboorteland, gerechtelijk verleden) én voor type misdrijf (alle misdrijven) [Exp(B) = 1,618; $p=0.029$]. Met andere woorden, dat mannen vaker worden aangehouden dan vrouwen, wordt niet volledig verklaard door voormelde socio-biografische verschillen, noch door het type misdrijf waarvan zij verdacht worden. Het significantieniveau van de variabele geslacht stijgt pas boven het 0.05-niveau uit wanneer de hele set aan variabelen uit het finale model in de analyse wordt betrokken (zie hiervoor Tabel III-17 voor het eindmodel mét geslacht, $N=1.250$, 3 bijkomende *missings* op de variabele geslacht; en, Tabel III-18 waarbij ook nog eens de uiteindelijk niet-significante misdrijfgroepen zijn opgenomen).

⁶¹ Ook wie het initiatief nam tot opstart van het gerechtelijk onderzoek (door burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter vs. op vordering van het parket of na mini-instructie) is niet significant in de logistische regressie. Dossiers waarvoor er een gerechtelijk onderzoek werd geopend via burgerlijke partijstelling (bij de onderzoeksrechter), hebben trouwens nooit aanleiding gegeven tot aanhouding ($n=184$): kennelijk gaat het hier om zaken waarvan andere kenmerken de niet-aanhouding verklaren. Het voorkomen van 0-cellen maakt bovendien geen zinvolle interpretatie mogelijk van de *odds ratio* die in de logistische regressie-output wordt weergegeven (zie Mortelmans 2010: 177-178).

Tabel III-17. Output multivariaat logistisch regressiemodel (N=1.250; 137 missings; enter-procedure met significante predictoren eindmodel en geslacht)

[illegible]

Aparte modellen zijn nog uitgedraaid voor elk jaar afzonderlijk. Naast de variabelen uit het hoger gepresenteerde eindmodel (zie Tabel III-11) zijn daarbij telkens het geslacht en elke misdrijfcategorie opnieuw in de analyse betrokken⁶². Tabel III-18 geeft de output weer voor het *overall*-model wanneer deze variabelen tezelfdertijd in de regressie worden geïncludeerd (*enter*-methode), alsook de meest relevante output voor elk jaar apart⁶³. Uit deze bijkomende analyses blijkt dat, hoewel sommige variabelen uit het *overall*-model soms slechts in één, meestal in twee van de vier bestudeerde jaren van invloed blijken te zijn, andere variabelen een grotere stabiliteit vertonen. Dit geldt met name voor wat betreft: de al dan niet aanwezigheid van meerdere verdachten, het feit of minstens één medeverdachte al dan niet is aangehouden, de afkomst van de verdachte, en de aanwezigheid van een achterliggende problematiek. Globaal genomen worden de belangrijkste tendensen uit het *overall*-model bevestigd.

⁶² Bijkomende analyses werden doorgevoerd met inbegrip van de variabele nationaliteit. Deze variabele was echter in geen enkel jaar significant, zelf niet op 0.1-niveau.

⁶³ Voor elk jaar zijn de significante waarden met $p < 0.05$ in vetdruk weergegeven. Gelet op de kleine steekproefomvang per jaar worden ook de significante waarden met $p < 0.1$ getoond (in rood, vetdruk en cursivering). Voor de totale steekproef (kolommen 2 en 3) zijn voor alle opgenomen variabelen de Exp(B) en het bijbehorend significantieniveau vermeld.

Tabel III-18. Output logistische regressie naargelang jaar van aanmelding van de zaak bij het parket (N=1.250; 137 missings; enter-procedure met alle mogelijks relevante predictoren, exclusief nationaliteit)

	OVERALL		1993		1998		2003		2008	
						,054			4,454	,067
<i>Leeftijd</i> (ref. = tot 35 jaar)										
36 tot 45 jaar	,691	,064			,374	,028			,753	,520
Ouder dan 45 jaar	,529	,009			,522	,222			,235	,011
<i>Afkomst</i> (ref. = België)										
Europees	1,687	,010	1,063	,888	2,315	,043	2,295	,060		
Buiten Europa	2,605	,000	2,452	,053	5,215	,000	3,089	,010		
<i>Domiciliëring</i>	,511	,001	,316	,019					,219	,006
<i>Problematiek</i>	2,112	,000	1,907	,088			3,877	,002	2,174	,055
<i>Strafblad gevangenis</i>	1,792	,000			2,006	,045	2,769	,007		
<i>Meerdere verdachten</i>	,235	,000	,440	,028	,136	,000	,350	,006	,142	,000
<i>Andere aanhouding</i>	26,367	,000	21,939	,000	41,591	,000	15,483	,000	53,411	,000
<i>Misdrijven</i>										
Niet-ernstig misdrijf tegen goederen	1,504	,076			2,671	,031			2,897	,079
Ernstig/gewelddadig vermogensmisdrijf	1,878	,001			4,148	,000				
Bedrogmisdrijf	,416	,000	,454	,088	,424	,056				
Opzettelijk misdrijf tegen de persoon	1,363	,161								
Onopzettelijk misdrijf tegen de persoon	,675	,592								
Misdrijf tegen de eer en goede naam	,533	,263								
Seksueel misdrijf	1,683	,109								
Druggerelateerd misdrijf	1,169	,491								
Vereniging van misdadigers	2,861	,002	5,051	,021			18,149	,023		
Ander misdrijf	,982	,913								
<i>Specifieke onderzoeksdaaden</i>	1,749	,001							2,373	,038
<i>Arrondissement</i> (ref. = Brussel)										
Antwerpen	1,969	,001			2,802	,022			3,168	,020
Luik	1,865	,001			2,215	,070			2,626	,056
Constante	,172	,000	,374	,271	,039	,000	,161	,056	,124	,077
Nagelkerke R ²	,495		,485		,612		,475		,582	
N (missings)	1250	(137)	311	(26)	396	(41)	283	(30)	260	(40)

Waar bovenstaande analyses betrekking hebben op alle personen die in onze steekproef in een gerechtelijk onderzoek waren betrokken, is ook nog een logistische regressie doorgevoerd voor enkel diegenen die ook daadwerkelijk **voor de onderzoeksrechter** zijn **voorgeleid**. In deze analyse is ook de variabele arrestatieduur (opgedeeld in drie categorieën) als mogelijk relevante variabele opgenomen kunnen worden.

In totaal is ongeveer 2/3 van de totale steekproef (jaren 1993-2008; N=1374, enkel cases met bekende informatie over al dan niet aanhouding) voor de onderzoeksrechter voorgeleid (n=920) (Tabel III-19). Het aantal voorgeleide verdachten verschilt van jaar tot jaar, maar ligt (binnen onze steekproef) hoger in 2008 (76,0%) dan in andere jaren, zeker in vergelijking met 1998 (59,4%).

Tabel III-19. Aandeel verdachten al dan niet voorgeleid voor de onderzoeksrechter, in totaal en per jaar van aanmelding (N= 1374; 13 missings)

Van de voorgeleide verdachten wordt bijna 2/3 (63,6%) ook effectief aangehouden (Tabel III-20; berekend op een totaal van 920; 5 missings). Binnen de totale groep die *niet* wordt aangehouden (n=335), bedraagt het aandeel 'onder voorwaarden vrijgelaten' verdachten ongeveer een kwart (24,5%). Dit aandeel loopt duidelijk op tussen 1993 en 2008 (evolutie van 17,4% tot 34,6%). In vergelijking met 1993 constateren we binnen onze steekproef in 2008 niet alleen een groter aandeel aanhoudingen (van 58,7% tot 64,0%), maar binnen de categorie niet-aanhoudingen ook nog eens een

groter aandeel vrijlatingen onder voorwaarden: het aandeel vrijgelaten verdachten zonder voorwaarden neemt af (van 82,6% tot 65,4% binnen de groep niet-aangehouden verdachten).

Tabel III-20. Beslissing door de onderzoeksrechter naar aanleiding van voorleiding van de verdachte, in totaal en per jaar van aanmelding (N= 920; 5 missings)

Kijken we enkel naar de invloed van de arrestatieduur – hier bedoeld als termijn die de onderzoeksrechter uiteindelijk nog rest om zijn beslissing tot al dan niet aanhouding te nemen -, dan blijkt dat er globaal geen significante samenhang is tussen arrestatieduur en al dan niet aanhouding ($\chi^2=4.977$; $p=0.083$), maar de Exp(B) of *odds ratio* toont wel een significant verband ($p=0.031$) voor wat betreft de categorie 8-16 uur: wanneer de onderzoeksrechter beschikt over een periode van 8 tot 16 uur, is er (statistisch significant) minder kans op aanhouding dan wanneer deze duur minder dan 8 uur bedraagt. Opvallend genoeg geldt dit hier voor onze steekproef echter niet bij een beslissingstermijn die de 16 uren overschrijdt ($p=0.251$; zie evenwel de *output* van de multivariate logistische regressie).

Tabel III-21. Bi-variate analyse tussen arrestatieduur (resterende termijn voor onderzoeksrechter) en al dan niet aanhouding (N=826)

	Aanhouding		Tot.	% aanhouding	
	Ja (1)	Nee (0)			
Arrestatieduur					
< 8 uur	317	133	450	70,4	
8-16 uur	160	96	256	62,5	
> 16 uur	78	42	120	65,0	
Totaal (99 missings)	555	271	826	67,2	

Een logistische regressie waarbij meerdere variabelen, waaronder (resterende) arrestatieduur in het model is opgenomen, geeft volgend beeld. De kans op aanhouding is *kleiner* wanneer het gaat om oudere verdachten, de verdachte een domicilie heeft in België en er sprake is van meerdere verdachten. De kans op aanhouding *neemt toe* wanneer de verdachte niet van Belgische afkomst is (geboorteland)⁶⁴, minstens één andere verdachte is aangehouden, het misdrijf waarvan men verdacht

⁶⁴ De variabele 'nationaliteit' is in dit model niet opgenomen. Hoewel de multicollineariteitstest voor de multivariate logistische regressie niet direct wijst op een probleem van multicollineariteit (*tolerance* > 0.1 en VIF < 10.0; zie Mortelmans 2010: 155-157), blijkt uit bijkomende bivariate analyses echter dat: 1) de variabelen 'nationaliteit' en 'afkomst' (geboorteland) voor elk van de inhoudelijk meest met elkaar corresponderende categorieën ('geboren in België' X 'Belgische nationaliteit'; 'geboren in Europa, maar niet in België' X 'niet-Belgische, doch Europese nationaliteit'; ...) zeer sterk met elkaar correleren (Pearson correlatiecoëfficiënt telkens > 0.80; steeds op significantieniveau 0,000); en, 2) elk van deze variabelen op zich ook een significant verband vertoont met al dan niet aanhouding (zelfs op 0,000 significantieniveau) (zie hierover Pauwels 2012: 154-156). De variabele afkomst is hier op biviaat niveau iets sterker gecorreleerd met al dan niet aanhouding, in vergelijking met 'nationaliteit': er is sprake van een lagere aanhoudingskans voor in België geboren verdachten (Pearson correlatiecoëfficiënt -0,241, in vgl. met -0,236 voor verdachten met Belgische nationaliteit), en een grotere kans voor verdachten geboren in Europa, maar niet in België (Pearson correlatiecoëfficiënt 0,131, in vgl. met 0,132 voor verdachten met Europese, maar niet-Belgische nationaliteit), en voor verdachten geboren buiten Europa (Pearson correlatiecoëfficiënt 0,140, in vgl. met 0,131 voor verdachten met niet-Europese nationaliteit).

Tabel III-22. Output logistische regressie bij voorleiding voor de onderzoeksrechter (N=749; 176 missings; enter-procedure met alle relevante predictoren, exclusief nationaliteit)

Nagelkerke $R^2 = 0,408$
N (*missings*) : 749 (176)

Op basis van bovenstaande analyses is vastgesteld kunnen worden welke in ons onderzoek betrokken factoren de kansen op aanhouding doen toe- dan wel afnemen. De resultaten laten toe verklaringen te vinden voor de toename van het aantal voorlopig gehechten in onze gevangenissen over de afgelopen 20 jaar, en meer bepaald de evolutie in het aantal opsluitingen onder aanhoudingsmandaat. Om daarop een sluitend antwoord te vinden moeten wij nu de evoluties bekijken binnen de totale populatie in gerechtelijk onderzoek betrokken verdachten. In zoverre gebeurlijke wijzigingen in het profiel van verdachten of zakenmerken binnen onze steekproef zich bij uitbreiding ook in de volledige populatie (van personen betrokken in een

[57]

gerechtelijk onderzoek) zouden weerspiegelen, ligt daarin de verklaring voor de geobserveerde toename van het aantal aanhoudingsmandaten over de jaren heen (zelfs bij een gelijkblijvende instroom van zaken in gerechtelijk onderzoek). Bijvoorbeeld: wanneer het absoluut aantal of - bij gelijkblijvende instroom – het relatieve aandeel niet in België geboren verdachten betrokken in een gerechtelijk onderzoek over de jaren heen toeneemt, dan valt te verwachten dat ook het totaal aantal aangehoudenen stijgt, nu geweten is dat de kans op aanhouding in dat geval groter is dan wanneer het om een in België geboren verdachte zou gaan.

Er zijn enige aanwijzingen dat veranderende dader- en dossierkenmerken, zeker ten dele, een verklaring kunnen bieden voor de groeiende instroom van beklaagden in onze gevangenissen over de afgelopen twintig jaar. We zien binnen onze steekproef zowel een (statistisch significante) toename (stijgend aandeel) van groepen die een verhoogd 'risico' op aanhouding vertonen als een afnemend aandeel van sommige minder risicovolle groepen. Tussen 1993 en 2008 is er (binnen onze steekproef) bijvoorbeeld sprake van een toenemend aandeel van verdachten die buiten Europa zijn geboren en van verdachten die vroeger al eens tot gevangenisstraf zijn veroordeeld. Anderzijds krimpen (sommige) groepen met een geringer aanhoudingsrisico, zoals zij die over een domicilie in België beschikken, verdacht worden van een bedrogmisdrijf, of in een zaak met meerdere verdachten zijn betrokken. De vraag rijst echter in hoeverre dergelijk veranderend profiel zich ook aftekent binnen de totale populatie. Hiervoor is verder onderzoek noodzakelijk.

IV. La durée de la détention préventive

Une fois une ou plusieurs décisions de détention préventive observées chez certains dans l'échantillon total, la deuxième variable dépendante étudiée dans cette recherche est la durée de maintien en détention préventive de ces personnes.

L'étude de la durée de la détention préventive a eu deux conséquences méthodologiques importantes :

- Une population se condensant sur la seule population des détenus préventivement, c'est-à-dire 652 personnes (finalement 625, après exclusion de 1988⁶⁶).
- Une variable dépendante quantitative imposant de mobiliser un autre type de régression : la régression multiple (OLS⁶⁷).

On se penchera dans le présent chapitre d'abord sur les caractéristiques de la population des personnes détenues préventivement et les relations bi-variées entre cette durée et les caractéristiques contextuelles, qu'elles soient personnelles ou liées au dossier. On présentera dans ce cadre les résultats des divers tests statistiques auxquels les diverses variables pertinentes pour l'étude de la durée de mise en détention préventive ont été soumises en vue de leur exploitation dans le cadre d'un travail de modélisation (A). Seront ensuite présentés les principaux résultats de l'analyse de régression multiple (linéaire), où le caractère significatif, indépendamment de l'influence d'autres variables, ainsi que le poids relatif de ces variables sur la variable dépendante de la durée de détention observée seront alors présentés (B). On finira l'analyse des durées de mise sous mandat dans le cadre de notre échantillon par une tentative d'explicitation de la spécificité de l'année 1998 (C).

Notons que, selon la variable et en particulier son inclusion ou non dans le travail de modélisation, on reviendra à divers endroits sur un ensemble d'hypothèses ayant motivé la recherche. Ces hypothèses seront toutefois principalement reprises dans leur ensemble au moment des conclusions.

⁶⁶ Cette population est constituée des personnes ayant eu à subir une ou plusieurs périodes de détention préventive entre leur première présentation au juge d'instruction et une éventuelle première décision au fond. Il s'agit donc de situations où le suspect a pu être mis sous mandat d'arrêt après cette première présentation, le calcul de la durée de détention préventive s'arrêtant au maximum à la date où une première décision est prise quant au fond par une juridiction de jugement. Ce faisant, on constate qu'aux 585 personnes pour lesquelles une décision de mise sous mandat d'arrêt est intervenue dans la foulée immédiate de la première présentation devant le juge d'instruction, s'ajoutent un certain nombre de mandats d'arrêt décidés par la suite.

On notera que par la suite, selon les *missings* affectant les diverses variables prises en compte dans les analyses réalisées, cette population se réduira dans des mesures diverses. Par exemple, il n'a pas été possible de disposer de la durée de détention préventive dans 12 cas, l'une ou l'autre date manquant alors que l'on était par ailleurs certain que la personne avait été placée sous mandat d'arrêt.

⁶⁷ *Ordinary Least Squares*.

A. Caractéristiques de la population étudiée et variations de la durée (moyenne) de la détention préventive selon les variables contextuelles

I. Description de l'échantillon (excl. 1988)

La population dont les caractéristiques vont être rapidement décrites ci-dessous est donc celle des personnes ayant, dans le cadre du dossier mis à l'instruction (éventuellement joint à ou disjoint d'autres dossiers), fait l'objet d'une décision de mise sous mandat d'arrêt.

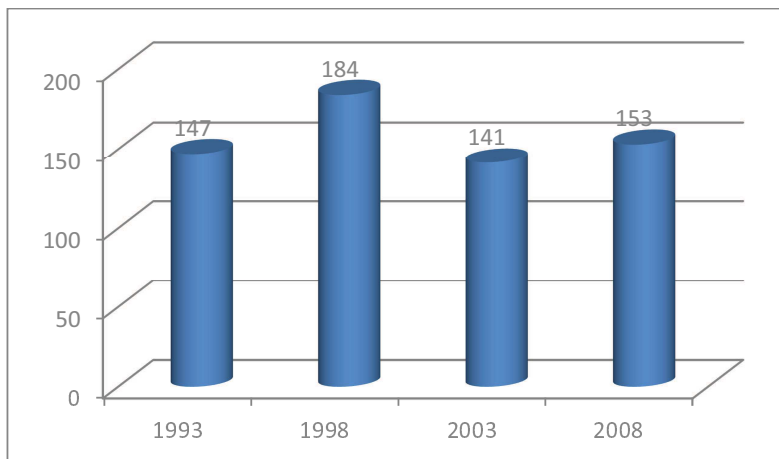
1988 ayant été exclue, l'analyse porte dès lors sur les années d'ouverture du dossier au parquet 1993, 1998, 2003 et 2008, et ce toujours dans les arrondissements de Bruxelles, Anvers et Liège.

De cet échantillon de 625 personnes placées à un moment ou à un autre sous mandat d'arrêt dans les dossiers dépouillés, un peu moins d'un tiers (28,8%) l'ont été dans un dossier ouvert à Bruxelles, 37% dans l'arrondissement d'Anvers et 34,2% dans celui de Liège.

Tableau IV-I. Répartition de l'échantillon selon l'arrondissement judiciaire

Selon les années de référence, ce même échantillon se répartit de manière relativement similaire entre 1993, 2003 et 2008, comptant environ 140 à 150 personnes (entre 22 et 25%), et 1998 comptant pour sa part plus de 180 suspects sur l'ensemble des personnes placées en détention préventive (quasi 30% de ceux-ci).

Figure IV-I. Répartition de l'échantillon selon l'année d'ouverture du dossier au parquet

Présentons d'abord l'échantillon des personnes placées sous mandat d'arrêt (que ce soit lors de la première présentation devant le juge d'instruction ou à un autre moment de l'instruction du dossier), et ce selon sa répartition en fonction d'un certain nombre de variables susceptibles de présenter des corrélations intéressantes avec la durée de détention préventive, plus particulièrement d'en prédire l'importance. Il a fallu cependant tenir compte des limites rencontrées dans le dépouillement des dossiers et l'analyse des données, imposant d'en écarter certaines (cf. *infra*, l'importance des *missings* en matière de connaissance des revenus des personnes par exemple) ou d'en recoder d'autres (cf. *infra*, les catégories d'infractions, en particulier lorsque les nombres de cas étaient trop réduits). En définitive, les variables avec lesquelles il a été possible de travailler sont :

- Le genre du suspect.
- Son âge à l'ouverture du dossier.
- Sa nationalité.
- Son origine.
- Son type de situation domiciliaire.
- Sa situation en termes d'état civil.
- Sa situation de vie.
- Le fait qu'il ait (ou non) des enfants.
- La présence (ou non) d'une problématique (sociale, psychopathologique ou d'usage de stupéfiants).
- La mention (ou non) d'une peine de prison antérieure (avec ou sans sursis) au casier judiciaire.
- La présence (ou non) de plusieurs suspects.
- La présence (ou non) d'autres suspects détenus au moment de la présentation devant le juge d'instruction.
- La présence (ou non) de divers types d'infractions (vol, violence, à caractère sexuel, liées aux stupéfiants, autres).
- La mention (ou non) d'une relation avec la victime.
- La présence (ou non) et le nombre d'actes d'enquête spécifiques ou d'expertises.
- La présence (ou non) d'une motivation dans le mandat d'arrêt renvoyant : aux faits, aux personnes, à l'intérêt de l'enquête, à la protection de la société, à d'autres motifs.

On rappellera à ce stade que notre étude envisage, en s'appuyant certes sur un ensemble d'études antérieures évoquées plus haut, de trouver plus particulièrement l'explication de la durée de la détention préventive dans :

- L'augmentation du nombre des devoirs d'enquête.
- L'augmentation de la durée des expertises (abordée grâce à la base de données réalisée sur les actes réalisés à la demande du juge d'instruction).
- La diminution du nombre de remises en liberté prononcées par les juges d'instruction et les juridictions d'instruction.
- L'augmentation de la durée entre règlement de la procédure et jugement⁶⁸.

⁶⁸ Une telle hypothèse renvoie à l'enjeu de la surcharge des tribunaux pour la question de la durée de la détention préventive. Des données récoltées dans notre échantillon, il ressort que sur les 613 suspects dont on connaît la durée de détention préventive, 367 (soit quasi 60%) le sont encore au moment du règlement définitif de la procédure (2 *missings*). Leur durée moyenne de détention préventive est de près de 137 jours, contre 51 pour ceux déjà libérés au moment du règlement définitif de la procédure. On notera d'ailleurs qu'il y a très rarement libération entre règlement de la procédure et jugement (cf. infra, le tableau IV-6 indiquant que les mises en liberté provisoire représentent 0,8% des modalités de fin de détention préventive) ; et parmi les 367 suspects en détention préventive au moment du règlement de la procédure, 326 le sont encore au moment de la première décision au fond, soit près de 89%.

La durée moyenne entre le règlement de la procédure et la première décision prise au fond est de 85 jours pour ceux détenus au moment du règlement de la procédure et de 335 jours pour les autres. Cela semble confirmer une pratique fréquemment relayée par les professionnels : celle de la fixation bien plus rapide d'un dossier si la personne est toujours en détention préventive. Par ailleurs, de manière générale, cette durée moyenne semble sensiblement plus importante en 1998 (232 jours) que celle caractérisant l'ensemble de l'échantillon (184 jours). A titre indicatif, dans la mesure où il s'agit là de données renvoyant à notre échantillon et non à la population pénitentiaire en général, on peut noter que cette durée particulièrement importante en 1998 semble depuis décroître fortement (le contexte de formulation de l'hypothèse vers le tournant du siècle semble avoir évolué, au profit de celle d'une affirmation de la pratique de fixation prioritaire des dossiers avec détention préventive).

En vertu de ces hypothèses et de la volonté de rester ouvert à d'autres pistes d'explication, ces variables et quelques autres, essentiellement contextuelles et renvoyant à la personne et aux faits dont elle est suspectée ainsi qu'aux circonstances du dossier mis à l'instruction, ont été intégrées dans la recherche et se retrouvent ici.

L'échantillon est constitué essentiellement d'hommes (93,7%), d'une très grande majorité de suspects entre 19 et 40 ans au moment de la présentation devant le juge d'instruction (81%) et d'origine Belge (38,1%) ou de nationalité Belge (36,4%). Les deux tiers restants se répartissent de manière quasi égale entre suspects originaires de pays d'Europe et hors Europe (pays de naissance). Il y a par ailleurs une proportion plus importante d'Européens non Belges que de non Européens. Les deux tiers des suspects de l'échantillon sont domiciliés en Belgique, le reste l'étant à l'étranger ou n'ayant pas de domicile indiqué.

Pour près d'un tiers des personnes placées sous mandat d'arrêt, il est fait mention dans le dossier d'une problématique, qu'elle soit sociale, psychologique ou liée à la consommation de stupéfiants.

Tableau IV-2. Présence relative de diverses variables contextuelles personnelles (I)

	N	%
Genre		
Femme	39	6,3
Homme	584	93,7
Total (2 missings)	623	100,0
Age à l'ouverture du dossier		
<= 18	38	6,08
19 - 25	214	34,24
26 - 30	127	20,32
31 - 35	96	15,36
36 - 40	69	11,04
41 - 45	36	5,76
46 - 50	19	3,04
51 - 55	6	0,96
56 - 60	6	0,96
61 - 65	3	0,48
66 - 70	2	0,32
Total (9 missings)	616	100,0
Origine		
Belgique	234	38,1
Europe (sans Belgique)	193	31,4
Hors Europe	187	30,5
Total (11 missings)	614	100,0
Nationalité		
Belge	222	36,4
Européenne	208	34,1
Non Européenne	180	29,5
Total (15 missings)	610	100,0
Domicile		
Autre pays ou aucun domicile	206	33,9
Domicile en Belgique	401	66,1
Total (18 missings)	607	100,0
Présence d'une problématique		
Non	425	68,0
Oui	200	32,0
Total	625	100,0

Leur situation de vie est dans près de 30% des cas seulement celle de cohabitant, la grande majorité n'étant par ailleurs pas mariés (81,1%) et n'ayant pas d'enfants (80,4%). Pour la moitié des suspects pour lesquels une information concernant les revenus est présente dans le dossier, il est mentionné une absence de revenus officiels⁶⁹ et 21,7% bénéficient de revenus de remplacement.

Tableau IV-3. Présence relative de diverses variables contextuelles personnelles (II)

	N	%
Situation de vie		
Autre	290	70,4
Cohabitant	122	29,6
<i>Total (213 missings)</i>	<i>412</i>	<i>100,0</i>
Revenus		
Revenus du travail	134	27,4
Revenus de remplacement	106	21,7
Sans revenus (officiels)	249	50,9
<i>Total (136 missings)</i>	<i>489</i>	<i>100,0</i>
Etat civil		
Autre	404	81,1
Marié	94	18,9
<i>Total (127 missings)</i>	<i>498</i>	<i>100,0</i>
Enfants		
Sans enfants	353	80,4
Au moins 1 enfant	86	19,6
<i>Total (186 missings)</i>	<i>439</i>	<i>100,0</i>

Presque quatre personnes sur dix placées sous mandat d'arrêt ont déjà été condamnées à une peine de prison (38,1%). Elles sont dans quasi 60% des cas suspectées dans le cadre d'un dossier les associant à d'autres personnes. D'autres personnes sont détenues dans 44% des cas avant ou dans la foulée immédiate de la première présentation (le plus souvent concomitante) du suspect devant le juge d'instruction. La victime est dans près de $\frac{3}{4}$ des cas inconnue du suspect (74,2%), mais ce constat est à relativiser en raison du grand nombre de *missings* affectant cette variable.

Dans presque 40% des cas, la détention préventive ne s'accompagne pas d'autres actes de recherche spécifiques ou d'expertise⁷⁰ enregistrés dans le cadre de notre étude. 46% s'accompagnent d'actes de recherche, et dans un peu plus de 20% de la population de notre échantillon de détenus préventivement, des actes de recherche confiés à la police sont associés à la réalisation d'une ou plusieurs expertises. Dans quasi 16% des cas, la détention préventive s'accompagne de la seule réalisation d'expertises.

⁶⁹ Voyez à cet égard néanmoins aussi la note de bas de page 39, page 39.

⁷⁰ Cf. *supra*, *Méthodologie de la recherche*, par. A.

Tableau IV-4. Présence relative de diverses variables contextuelles liées au dossier pénal

	N	%
Mention peine de prison au casier		
Pas de peine de prison antérieure	371	61,9
Peine de prison antérieure	228	38,1
<i>Total (26 missings)</i>	599	100,0
Présence de plusieurs suspects		
Non	256	41,0
Oui	369	59,0
<i>Total</i>	625	100,0
Détention d'autres suspects au moment de la présentation devant le JI		
Pas d'autre suspect détenu	349	56,0
Autre suspect détenu	274	44,0
<i>Total (2 missings)</i>	623	100,0
Mention d'une relation avec la victime		
Victime inconnue du suspect	322	74,2
Victime connue du suspect	112	25,8
<i>Total (191 missings)</i>	434	100,0
Présence d'actes de recherche et/ou d'expertises		
DP seule	238	38,1
Actes de recherche & DP	160	25,6
Expertise & DP	99	15,8
Actes & Expertises & DP	128	20,5
<i>Total</i>	625	100,0

S'agissant des faits suspectés, il y a le plus souvent présence (conjointe ou non) d'infractions graves contre les biens (39,7%), d'infractions en matière de stupéfiants (27,3%), ainsi que d'atteintes volontaires à la personne (15%), de fraudes contre les biens (14,3%) et d'associations de malfaiteurs (13,3%). Notons que dans de nombreux cas, il est encore fait mention d'autres infractions que celles entrant dans les catégories provisoires que nous avons retenues (34,2%).

Tableau IV-5. Présence relative de diverses qualifications pénales des faits suspectés

	N	%
Infractions peu graves contre les biens		
Non	518	83,3
Oui	104	16,7
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions graves contre les biens		
Non	375	60,3
Oui	247	39,7
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Violences contre la propriété/les biens		
Non	595	95,7
Oui	27	4,3
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Fraude contre les biens		
Non	533	85,7
Oui	89	14,3
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions volontaires contre la personne		
Non	528	84,9
Oui	94	15,1
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions involontaires contre la personne		
Non	619	99,5
Oui	3	,5
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions contre l'honneur et diffamation		
Non	617	99,2
Oui	5	,8
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions à caractère sexuel		
Non	587	94,4
Oui	35	5,6
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Infractions liées aux drogues		
Non	452	72,7
Oui	170	27,3
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Association de malfaiteurs		
Non	539	86,7
Oui	83	13,3
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0
Autre		
Non	409	65,8
Oui	213	34,2
<i>Total (3 missings)</i>	622	100,0

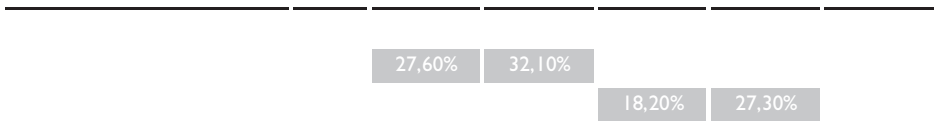
De manière plus synthétique, la présence éventuellement conjointe de ces infractions se répartit entre 43,9% de vols, 41,5% de violences, 27,3% d'infractions en matière de stupéfiants et 5,6% à caractère sexuel, s'accompagnant ou non d'une grande variété d'autres catégories d'infractions bien moins fréquentes (autre : 28,8%).

Evoquons pour terminer cette description de l'échantillon des seules personnes placées sous mandat d'arrêt dans notre échantillon général de recherche la variable traitant des modalités de fin

de détention préventive. Celle-ci constitue en quelque sorte un « événement futur » et n'est pas incluse dans un exercice de prédiction de la durée de la détention préventive tel que la régression (cf. *infra*). C'est pourquoi nous l'abordons brièvement ici.

L'examen de cette seule variable semble infirmer assez clairement l'hypothèse d'une influence des décisions de remise en liberté par le juge d'instruction et les juridictions d'instruction sur la durée des détentions préventives. Au sein des limites de notre échantillon, et donc parmi les seules personnes ayant été placées sous mandat d'arrêt, on n'observe aucune diminution vraiment notable de la proportion de personnes qui sont encore en détention préventive au moment du jugement en première instance, mais plutôt un basculement manifeste au sein même des seules modalités de fin de détention préventive intervenant sous la forme d'une libération par le juge d'instruction ou une juridiction d'instruction ; c'est-à-dire de celles sans conditions vers celles s'accompagnant de conditions.

Tableau IV-6. Evolution de l'importance relative des modalités de fin de détention préventive (prise en compte jusqu'au jugement en première instance)

Les détentions préventives qui ne sont pas encore terminées au stade du jugement (avec ou sans libération, les libérations à ce stade étant rarissimes) représentent de manière assez stable au fil des ans environ 55% des modalités de fin de détention préventive (sauf pour les dossiers mis à l'instruction en 1998, manifestant un net recul au profit des libérations sans conditions).

Difficile dans ces conditions de considérer qu'il y ait eu une réelle évolution des décisions prises (à un stade plus précoce de la procédure donc) par les juridictions d'instruction.

2. Analyse bi-variée des caractéristiques croisées avec la durée moyenne de détention préventive

Avant d'élaborer un modèle prédictif de la durée de détention préventive, on a au préalable testé les relations de ces variables à la moyenne de la durée de détention préventive. Chaque relation mise en évidence entre une variable et la durée moyenne de détention préventive est néanmoins susceptible d'être expliquée par l'intervention d'une autre variable. Par ailleurs, la moyenne est fort sensible aux valeurs extrêmes.

Au niveau bi-varié on détermine pour chaque catégorie des possibles variables prédictives les valeurs moyennes de la durée de la détention préventive et on teste si ces moyennes diffèrent les unes des autres entre ces divers groupes, et ce de manière statistiquement significative. En ce qui concerne les variables à deux catégories (groupes) il est fait usage du *independent samples t-test*, alors que pour les variables à plus de deux catégories c'est le test *One-way ANOVA* (analyse de variance, test F) qui est appliqué. Durant ce test est également appliqué un test d'homogénéité (*Levene*

statistic) : ce test permet de vérifier s'il est possible de rejeter l'hypothèse nulle de variance commune. Ce test est important pour l'interprétation des résultats obtenus. Si la statistique de Levene est statistiquement significative, alors les résultats du t-test doivent être regardés selon l'hypothèse de variance non commune (*'Equal Variances Not Assumed'*). Dans le cas contraire (statistique de Levene non statistiquement significative), on prend en compte le résultat du t-test avec *'Equal Variances Assumed'*. Le test d'homogénéité est également requis par le test *One-way ANOVA*, où l'on compare des différences de moyennes entre plusieurs groupes : avec une statistique de Levene non significative les résultats des tests post-hoc LSD et Bonferroni sont pris en compte (*'Equal Variances Assumed'*). Dans le cas contraire, on choisit le test plus robuste de Tamhane (*'Equal Variances Not Assumed'*). Tester au moyen de l'ANOVA permet non seulement d'examiner l'existence de différences entre groupes, mais également quels groupes diffèrent précisément entre eux (voy. Pauwels 2012 : 85-90; Mortelmans & Dehertogh 2007a : 219-230).

Les résultats de nos analyses portant sur les *variables comportant deux catégories* permettent de souligner que (parmi les variables significativement corrélées à la moyenne de la durée de détention préventive) les hommes subissent en moyenne des détentions préventives plus de deux fois plus longues que les femmes, et les plus jeunes environ 40 jours de plus que les plus de 40 ans. L'existence d'une condamnation antérieure à une peine de prison, mentionnée dans le casier judiciaire, s'accompagne quant à elle d'une durée plus longue d'environ une trentaine de jours. La mention d'une problématique dans le dossier, tout comme la présence d'une infraction « autre », s'accompagnent d'une durée moyenne de détention préventive d'une vingtaine de jours plus longue.

Tableau IV-7. Analyse bi-variée des variables comportant deux catégories, croisées avec la durée moyenne de détention préventive (I)⁷¹

La présence d'un quelconque acte de recherche et/ou d'expertise est corrélée à la durée de détention préventive et s'accompagne d'un doublement de la durée moyenne de détention

⁷¹ Après un examen plus approfondi de la variable « âge », il est apparu nécessaire de la recoder en faisant de 40 ans un âge pivot. En effet, les valeurs prises par la moyenne de la durée de détention préventive étaient assez proches pour les catégories d'âge allant jusqu'à 40 ans, constituant par ailleurs la très large majorité de la population des suspects placés sous mandat d'arrêt dans le cadre des dossiers dépouillés dans notre échantillon. Après 40 ans, la moyenne semble se tasser assez nettement, même si la médiane de la catégorie 41-45 ans reste assez proche de la catégorie 36-40 ans.

préventive observée dans notre échantillon, soit une soixantaine de jours de plus que lorsque la détention préventive ne s'accompagne d'aucun acte de recherche et/ou d'expertise particulier.

Tableau IV-8. Analyse bi-variée des variables comportant deux catégories, croisées avec la durée moyenne de détention préventive (II)

En définitive, à la lumière de ces tests, parmi les *variables comportant deux catégories (ou de type métrique)*, la durée moyenne de détention préventive⁷² varie d'une manière statistiquement significative selon :

- le genre ;
- l'âge ;
- la mention d'une problématique ;
- l'existence d'une condamnation antérieure à une peine de prison, mentionnée dans le casier judiciaire ;
- la présence d'une infraction « autre » ;
- la présence d'actes de recherche et/ou d'expertises ;
- le fait d'être encore en détention préventive au moment du règlement définitif de la procédure.

Au contraire, la durée de la détention de détention préventive ne varie pas de manière statistiquement significative par rapport à d'autres caractéristiques :

- le domicile ;
- la présence de multiples suspects dans le dossier ;
- la détention d'autres suspects ;
- la présence d'enfants ;
- la situation de vie ;
- l'état civil ;
- toutes les autres infractions (vol, violence, à caractère sexuel, liées aux drogues) ;
- toute motivation justifiant un mandat d'arrêt.

En ce qui concerne à présent les *variables à plus de deux catégories*, nous constatons que la durée moyenne de détention préventive diffère de manière significative selon⁷³ :

- l'année d'ouverture du dossier au parquet, mais seulement entre les années 1998 (124,7 j. en moyenne) et 2008 (85,5 j. en moyenne) (mean difference : -39,168 – Tamhane sig. : 0.039) ;
- l'arrondissement où le dossier est instruit, entre Anvers (71,2 j. en moyenne) et Bruxelles (126,1 j. en moyenne) (mean difference : -54,848 – Tamhane sig. : 0.000), entre Anvers et Liège (116,6 j. en moyenne) (mean difference : -45,351 – sig. : 0.000), mais pas entre Bruxelles et Liège⁷⁴ ;
- la nationalité (pas l'origine), mais seulement entre Belges (80 j. en moyenne) et non Européens (128,3 j. en moyenne) (mean difference : 48,300 – Tamhane sig. : 0.003) ; et donc pas entre Belges et Européens (98,8 j. en moyenne), ni entre Européens et non Européens ;
- la situation en matière de revenus, entre ceux bénéficiant de revenus du travail (73,5 j. en moyenne) et ceux bénéficiant de revenus de remplacement (117,5 j. en moyenne) (mean difference : -44,029 – LSD sig. : 0.009), ainsi qu'entre ceux bénéficiant de revenus du travail et ceux n'ayant pas de revenus (officiels) (103,3 j. en moyenne) (mean difference : -29,806 – sig. : 0.033), mais pas entre ceux bénéficiant de revenus de remplacement et ceux n'ayant pas de revenus (officiels).

On notera enfin que le recodage de la variable s'intéressant à la présence d'actes de recherche ou d'expertises, c'est-à-dire sa déclinaison entre des situations de détention préventive seule (61 j. en moyenne) ou s'accompagnant d'actes et/ou d'expertises, offre des différences significatives plus importantes et variées que la simple comparaison avec la moyenne associée à la présence de ces actes et expertises en général. La seule présence de la détention préventive diffère ainsi de manière

⁷³ Les résultats détaillés de ces tests statistiques sont repris dans le rapport technique, disponible sur demande auprès des chercheurs.

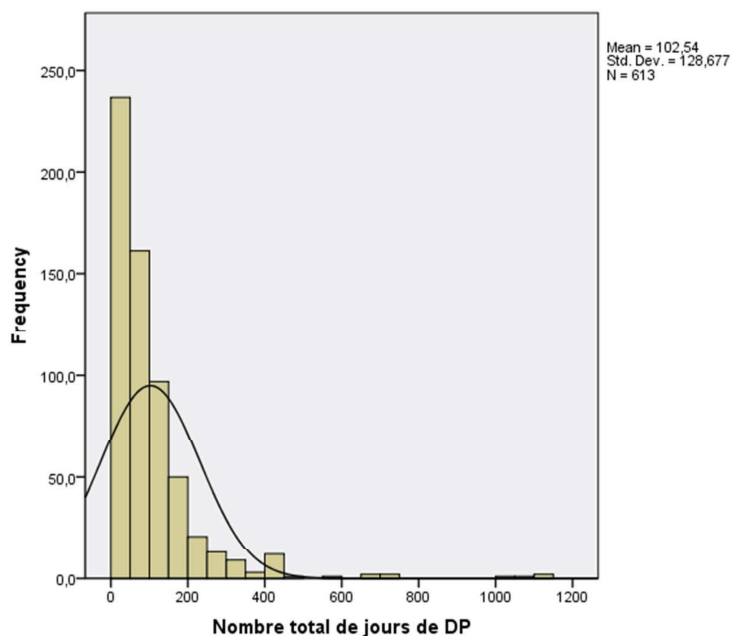
⁷⁴ Voy. De Man, Maes, Mine & Van Brakel 2009; Jonckheere & Maes 2010. Ces études soulignent qu'Anvers se caractérise relativement aux autres arrondissements par un grand nombre de mandats d'arrêt, mais de courte durée.

la durée de détention préventive (la proportion de la variance expliquée, soulignée par la valeur du R^2). Les résultats du modèle qui répond au mieux à ces objectifs, ainsi qu'aux hypothèses méthodologiques de base relatives à l'emploi de la régression linéaire, sont repris dans le tableau IV-10.

Ce modèle final concerne 544 cas : dans 12 cas des 625 cas initialement retenus dans l'échantillon des suspects placés sous mandat d'arrêt il n'a pas été possible de calculer la durée de détention préventive. 11 valeurs extrêmes (*outliers*) ont également été écartées. Un certain nombre de cas ont enfin également disparus dans le processus d'élaboration du modèle, et ce en raison de valeurs manquantes pour diverses variables reprises dans le modèle. Afin de satisfaire à l'une des hypothèses de l'analyse de régression, à savoir l'exigence de normalité (distribution standard normale) des résidus (voy. Mortelmans & Dehertogh 2007b: 179 et suiv.; Bijleveld & Commandeur 2009: 101-102 et 111), il n'a pas été possible de garder la variable dépendante sous sa forme d'origine. Celle-ci a finalement été transformée au moyen d'une transformation de type racine carrée (d'autres transformations possibles n'ayant pas offert de solution satisfaisante).

Comme cela apparaît dans la figure IV-2, la durée de détention préventive (exprimée en jours) ne connaît pas une distribution normale, ce qui (peut) influe(r) également sur la distribution des valeurs résiduelles. La plupart des détentions sont de courte durée : il s'agit ici d'une distribution des valeurs dont le centre de gravité se situe plutôt à la gauche de la moyenne ; en d'autres termes, la « queue » de cette distribution va vers la droite.

Figure IV-2. Nombre de jours de détention préventive

La transformation de type racine carrée de la variable dépendante fournit une distribution normale des valeurs des résidus (standardisés) (cf. *infra*). Malgré le fait que les paramètres d'un tel modèle avec variable dépendante transformée sont plus difficiles à interpréter, il est possible de déduire de manière univoque quelles sont les variables (indépendantes) ou prédicteurs qui ont une influence significative sur la durée de la détention préventive, ainsi que d'évaluer leur poids relatif.

Afin d'obtenir un modèle aussi optimal que possible certaines variables sont recodées différemment que pour la régression logistique : la variable « âge » est ainsi divisée en deux

catégories plutôt que trois, et les infractions sont réparties en cinq grands groupes⁷⁶. A côté de cela, un certain nombre de variables complémentaires sont reprises, dont on peut penser que – théoriquement du moins – elles peuvent influencer sur la durée de la détention préventive : le nombre d'actes de recherche spécifiques et d'expertises et les motivations formulées comme justifiant la délivrance d'un mandat d'arrêt⁷⁷.

Comme cela ressort du tableau IV-10, divers facteurs jouent un rôle dans la prédiction de la durée de la détention préventive : tant des caractéristiques personnelles que liées à l'infraction, mais également des éléments qui renvoient au motif de la détention autant qu'aux caractéristiques de l'instruction. Sont importantes pour l'interprétation d'une part, le niveau de signifiante, d'autre part la direction des coefficients de régression (non)standardisés : ces coefficients peuvent adopter des valeurs positives autant que négatives⁷⁸. Le coefficient standardisé Beta ne peut prendre que des valeurs comprises entre -1 et 1, mais il est à interpréter autrement que les rapports de chances intervenant dans la régression logistique (Exp(B)) : le signe positif signale simplement une relation positive, le signe négatif une relation négative ; c'est-à-dire que, selon ce signe, lorsque la valeur de la variable prédictive croît, la valeur de la variable dépendante augmente (+) ou diminue (-).

De manière plus concrète, il découle de la lecture du tableau IV-10 que (la racine carrée de) la durée de détention préventive augmente (de manière statistiquement significative) quand il s'agit de dossiers de Liège et Bruxelles, de suspects masculins, de suspects de nationalité non-Belge, de suspects pour lesquels une problématique est mentionnée, de suspects qui par le passé ont déjà été condamnés à une peine de prison, de personnes qui sont suspectées d'infractions à caractère sexuel ou liées à la drogue, de suspects pour l'affaire desquels plus d'actes de recherche et/ou d'expertises sont réalisés, et de suspects pour lesquels le mandat d'arrêt est basé sur des motivations qui ont à voir avec la « protection de la société »⁷⁹. La durée de la détention préventive diminue (cf. le signe

⁷⁶ Le nombre plus restreint d'unités d'analyse a résulté parfois dans de très faibles fréquences pour certaines variables d'infraction initialement encodées. Pour cette raison, un regroupement au sein de catégories plus larges d'infractions était également souhaitable.

⁷⁷ La manière selon laquelle la période de détention préventive prend fin (libération avec ou sans conditions, première décision du juge du fond, non-lieu ou internement par les juridictions d'instruction, ...) n'est, comme événement futur, pas reprise dans l'analyse de régression.

La durée de l'instruction a été prise en compte dans l'évaluation de divers modèles, mais ne présentait pas de corrélation avec la durée de la détention préventive. La présence ou non d'actes (de recherche ou d'expertise) et leur nombre sont de ce point de vue de bien plus puissants prédicteurs.

⁷⁸ Le coefficient de régression non standardisé B traduit de combien d'unités la valeur de la variable dépendante (la durée de la détention préventive) varie pour chaque augmentation d'une unité de la variable indépendante (pour des variables catégoriales ou variables *dummy*, codées comme 0 ou 1, il s'agit de la présence ou non de la caractéristique). Lorsqu'il s'agit d'une variable dépendante transformée, les coefficients de régression sont moins faciles à interpréter (en termes absolus), en raison du fait que ce ne sont pas les valeurs absolues de la variable dépendante (la durée de la détention préventive) qui sont prédits, mais bien sa racine carrée.

⁷⁹ Les diverses motivations présentes dans les mandats d'arrêt ont d'abord été encodées sous 13 catégories enrichies lors du dépouillement, mais qui ont ensuite été regroupées en 5, selon leur focalisation sur : 1) les faits eux-mêmes (leur gravité) ; 2) la situation de la personne (son passé judiciaire, l'absence de résidence fixe, de revenus, d'amélioration ou de réintégration, son usage de drogues, son état mental dangereux) ; 3) l'intérêt de l'administration de la justice (le bon déroulement des actes d'enquête, les risques de fuite ou encore de collusion avec des tiers) ; 4) l'intérêt de la société (les risques de récidive ou pour la santé publique) ; 5) d'autres enjeux. Parmi ces diverses motivations, seul l'intérêt de la société apparaît dans le modèle final, et on peut également relever que cette motivation semble devenir de plus en plus centrale au fil du temps. En effet, ce motif est mentionné de manière croissante dans notre échantillon : alors qu'il l'est déjà dans 69,7% des cas en 1993, il l'est désormais dans 94,0% des cas en 2008.

négalif du coefficient de régression) quand il s'agit de suspects plus âgés (plus vieux que 40 ans). Le prédicteur le plus important est le nombre d'actes de recherche et/ou d'expertises (cf. un coefficient standardisé Beta⁸⁰ de 0,322). En outre, la nationalité joue également un rôle important dans la prédiction de la durée de la détention préventive, tout comme l'arrondissement judiciaire (Betas d'environ 0,2)⁸¹.

Tableau IV-10. Modèle optimal de régression linéaire sur la durée de détention préventive

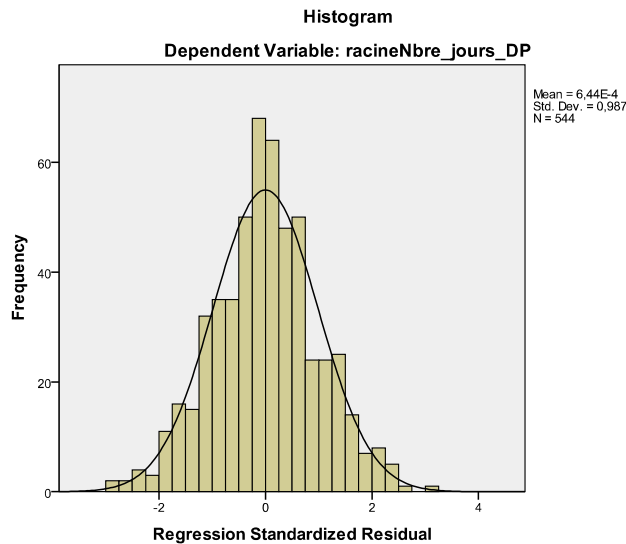
Ce modèle permet d'expliquer 29,0% de la variance totale de la (racine carrée de) détention préventive (R^2), ou 27,4% (adjusted R^2) lorsque l'on corrige les effets de hasard (ce qui dépend du nombre de variables indépendantes reprises). Le modèle satisfait – comme cela a été signalé plus haut – également aux exigences de la réalisation d'une analyse de régression. Non seulement les valeurs résiduelles de la variable transformée se répartissent de manière normale (cf. figure IV-3), mais le même constat découle de l'examen des valeurs de Skewness et Kurtosis (qui renvoient

⁸⁰ Le coefficient standardisé Beta indique le poids relatif des diverses variables explicatives dans la prédiction de la variable dépendante.

⁸¹ Le test portant sur la multi-colinéarité indique que les variables indépendantes reprises dans le modèle ne sont pas (trop) fortement corrélées entre elles de manière sous-jacente. La valeur de Tolérance se situe toujours plus haut que 0.10, et les valeurs de VIF (*Variance Inflation Factor*) prennent encore une valeur plus petite que 10 (voy. à ce propos not. Mortelmans & Dehertogh 2007b: 216-217).

respectivement au caractère asymétrique ou non, aplati ou non, de la distribution), ainsi que de celle du test de Kolmogorov-Smirnov⁸² (voy. à ce propos également : Bijleveld & Commandeur 2009: 119-123). Il a été en outre satisfait à la condition d'indépendance des résidus : ce qui signifie que la qualité de la prédiction d'une unité d'analyse n'entretient pas de lien avec celle de l'autre unité d'analyse (Durbin-Watson = 1,622; voy. Bijleveld & Commandeur 2009: 97 et 119⁸³)⁸⁴.

Figure IV-3. Résidus standardisés de la racine carrée du nombre de jours de détention préventive

Le tableau IV-10 ne montre que les résultats des variables introduites dans le modèle qui semblent finalement contribuer significativement à la prédiction de la durée de la détention préventive (celles toujours présentes au terme de la procédure backward). Une image complète des variables qui ont été introduites initialement dans la construction du modèle final (procédure enter) est donnée dans le tableau IV-11. Il semble ainsi que seules les infractions à caractère sexuel et liées à la drogue jouent un rôle dans le sens d'un accroissement de la durée de détention préventive ; de même en ce qui concerne les motivations données au mandat d'arrêt, parmi lesquelles seul le motif de « protection de la société » semble corrélé significativement dans le sens de durées plus longues

⁸² Skewness-statistic = -0,020 (SE = 0,105) ; Kurtosis-statistic = 0,144 (SE = 0,209) ; Kolmogorov-Smirnov-statistic = 0,031 (Sig. = 0,200). Les valeurs des coefficients d'asymétrie et d'aplatissement doivent être dans le voisinage de 0. Afin de savoir si ces valeurs s'écartent de manière significative de 0, on divise leur valeur par celle d'erreur type (par exemple -0,020/0,105 = -0,190). Si le résultat obtenu est plus petit que (-)1,96, alors il n'est pas question d'écart significatif par rapport à 0. Le caractère normal des résidus est également démontré par un résultat non significatif au test de Kolmogorov-Smirnov (ici, p=0,200).

⁸³ En d'autres termes, le test de Durbin-Watson permet de vérifier s'il n'y a pas d'autocorrélation entre les variables reprises dans le modèle. Pour être satisfaisant, sa valeur doit avoisiner 2 (une proximité de 0 traduisant une autocorrélation positive, de 4 une autocorrélation négative). S'il n'est pas satisfait à cette condition, cela a de graves conséquences pour la fiabilité du test statistique de la signification des coefficients de régression (Bijleveld & Commandeur 2009: 97).

de détention préventive. Il est plutôt frappant que tant la présence de plusieurs suspects que le fait que l'un d'entre eux soit détenu ne sont d'aucune importance par rapport à la durée de la détention préventive – ce qui contraste avec leur valeur prédictive par rapport à la délivrance ou non d'un mandat d'arrêt.⁸⁵

⁸⁵ Si l'on réalise l'analyse avec les mêmes variables prédictives mais avec la variable dépendante non transformée (d'origine, mais très asymétrique), il apparaît en définitive que le même groupe de prédicteurs exercent la plus grande influence sur la durée de détention préventive.

Tableau IV-11. Variables initialement introduites dans l'élaboration du modèle final (procédure : enter)

Un modèle alternatif, où la variable « domicile » est reprise dans l'analyse, donne une image semblable des prédicteurs les plus significatifs : ce modèle entraîne cependant une réduction du nombre de cas inclus dans la comparaison (N=527). De plus, la variable « domicile » n'exerce pas une influence significative sur la durée de la détention préventive, du moins pas au niveau 0.05, mais bien au niveau 0.10 (Beta = -0.086 ; Sig.=0.081).

Alors que la durée moyenne de détention préventive diffère selon l'année d'ouverture du dossier au parquet, et que l'on constate en particulier au niveau bi-varié une différence significative entre les

années 1998 et 2008 (voir *supra*), l'année n'exerce en soit plus d'influence indépendante lorsque l'on prend en compte d'autres caractéristiques contextuelles de la personne, du dossier ou de l'instruction. L'introduction de l'année dans le modèle présenté plus haut (tableau IV-11) ne donne pas de résultat statistiquement significatif : cela signifie donc que les différences initiales sont expliquées et écartées par l'influence d'autres variables.

Au contraire de l'année d'ouverture du dossier, il semble bien que la situation des revenus de la personne puisse être importante. Lorsque cette variable est reprise dans le modèle et que la variable « Présence d'une problématique » est limitée aux problèmes psychologiques et d'abus de substances, on obtient comme résultat que ceux qui bénéficient de revenus de remplacement, autant que ceux qui ne disposent pas de revenus (officiels), subissent de plus longues périodes de détention préventive. La différence observée dans l'analyse bi-variée demeure donc en définitive lorsque l'on contrôle l'influence d'autres variables. La présence d'une problématique psychologique ou d'usage de stupéfiants ne joue en l'occurrence (plus) aucun rôle significatif. L'intégration de la variable « revenus » aboutit également à ce que le caractère prédictif de ce modèle se base sur un nombre (bien) plus réduit d'unités d'analyse (passant de 544 à 430). Il n'y a en effet pas été retrouvé dans bon nombre de dossiers d'information sur la situation en matière de revenus des personnes impliquées.

En termes de poids relatif des variables prédisant des durées plus longues de détention préventive, se dessine une variété de profils de situation combinant à des degrés divers des caractéristiques personnelles et de parcours institutionnel, liées aux faits suspectés ainsi qu'aux actes d'instruction et au contexte institutionnel dans lequel ceux-ci interviennent.

En progressant des variables les moins vers les plus significatives et les plus fortement corrélées, on relève de manière assez stable, et ce quelle que soit la méthode de régression adoptée, un poids relatif croissant des variables renvoyant à :

- Des caractéristiques personnelles : présence de l'une ou l'autre problématique, chez un homme, par ailleurs relativement jeune ;
- la présence de certains types de faits suspectés : si des faits à caractère sexuel, ou liés aux drogues, sont présents dans le dossier ;
- la présence d'une motivation bien spécifique, et quasi omniprésente dès qu'il y a détention préventive : la protection de la société ;
- deux caractéristiques personnelles, mais liées à un parcours institutionnel de la personne : la mention au casier d'une peine de prison, la nationalité (non Belges) ;
- l'arrondissement judiciaire de mise à l'instruction ;
- la présence, et plus encore le nombre d'actes spécifiques, devoirs et/ou expertises, demandés dans chaque dossier par le juge d'instruction.

Notons enfin que si, parmi les variables renvoyant aux caractéristiques de l'instruction, la présence et le nombre d'actes de recherche et/ou d'expertises apparaissent comme particulièrement pertinentes, la variable de durée de l'instruction ne présente pas de corrélation significative à la durée de la détention préventive (ni dans les tests, ni dans la régression multiple). Par ailleurs, les variables comme celle traitant du type de décision de remise en liberté par certains acteurs (intervenant en la matière à certains moments spécifiques de la procédure) et celle présentant la durée entre règlement de la procédure et jugement en première instance n'avaient pas beaucoup de sens dans la perspective de l'élaboration d'un modèle prédictif de la durée de détention préventive : il semble logique que ceux qui sont encore détenus au moment du jugement en première instance subissent finalement des périodes de détention préventive plus longues, et, en plus, l'analyse d'une relation entre la durée de détention préventive et la durée entre règlement de la procédure et jugement a uniquement du sens pour les personnes encore en détention à ce stade-là. Pour ces raisons, elles n'apparaissent pas dans le modèle finalement produit.

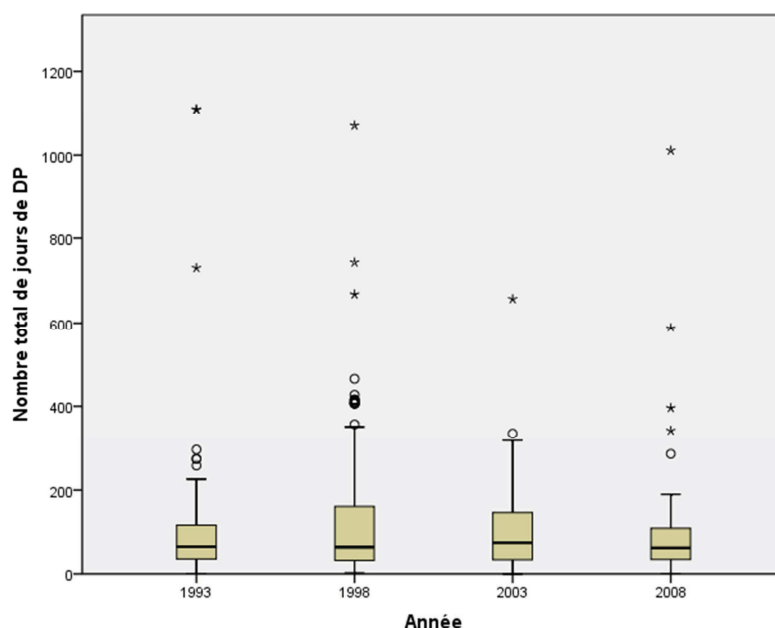
C. Différence de durée selon l'année d'ouverture du dossier

Comme cela a déjà été indiqué plus haut, la durée moyenne de détention préventive varie (au sein de notre échantillon) selon l'année d'ouverture du dossier au parquet. L'année 1998 se distingue particulièrement, avec une valeur moyenne de détention préventive relativement élevée.

Tableau IV-12. Moyenne de la durée de détention préventive par année d'ouverture du dossier au parquet (base : échantillon global)

Il semble néanmoins que la médiane soit assez similaire à celles d'autres années (c'est-à-dire les années 1993 et 2008). Cela signifie concrètement que la moyenne pour l'année 1998 est fortement tirée vers le haut par la série de valeurs se situant au-dessus de la médiane. Comme on peut le déduire du diagramme (boxplot)⁸⁶ ci-dessous, les valeurs au-dessus de la médiane pour l'année 1998 sont plus dispersées que celles des autres années (en particulier 1993 et 2008).

Figure IV-4. Boxplot du nombre de jours de détention préventive (base : échantillon global)

⁸⁶ Dans un graphe de type *boxplot* (ou *box-and-whisker plot*), la « boîte » représente l'intervalle dans lequel se situent les 50% des observations (c'est-à-dire celles situées entre les 25ème et 75ème percentiles, respectivement les bords inférieurs et supérieurs de la boîte), la médiane étant représentée par la ligne dans la boîte. Les extrémités des lignes verticales (*whiskers*, ou « moustaches ») supérieures et inférieures représentent respectivement les valeurs maximales et minimales prises par la variable, une fois exclues les valeurs extrêmes (*outliers*). Ce sont donc les plus grandes et plus petites valeurs *non-outliers*. Parmi ces *outliers*, on retrouve : les *mild outliers* (représentés par des points), qui dépassent la valeur du quartile supérieur (ou 75ème percentile) de plus de 1,5 fois l'intervalle interquartile (c'est-à-dire la différence entre les valeurs des 25ème et 75ème percentiles) ; les *extreme outliers* (représentés par des étoiles), qui dépassent de plus de trois fois cet intervalle.

Un examen plus approfondi de la répartition proportionnelle d'un certain nombre de caractéristiques des dossiers de 1998, par comparaison avec l'ensemble de l'échantillon (toutes les années, hormis 1988), peut apporter à ce niveau quelques éclaircissements.

Si l'on se limite aux cas avec une durée observée au-dessus de la valeur médiane valant pour l'ensemble de l'échantillon (médiane = 65 jours), il apparaît alors que l'échantillon de 1998 se distingue assez nettement de l'ensemble de l'échantillon sur divers plans. Ainsi, il est question en 1998 d'une plus forte représentation de : suspects dont le dossier est ouvert dans l'arrondissement de Liège, suspects avec une nationalité non-Belge, de personnes dont l'affaire implique plusieurs suspects, où d'autres suspects sont également détenus, et où les faits suspectés sont qualifiés d'infraction de vol ou « autre ». En outre, il s'agit en 1998 de dossiers (suspects) pour lesquels on compte en moyenne plus d'actes de recherche et d'expertises posés que pour d'autres années, suggérant la présence de dossiers particulièrement lourds.

De la même manière, mais moins prononcée, des différences entre 1998 et l'échantillon global sont également constatées quand on se limite aux seuls cas qui sont finalement repris dans le modèle final (N=544) et pour lesquels la durée est plus élevée que la valeur médiane qui y est soulignée (médiane = 62,5 jours). Pour ces cas les durées moyennes de détention préventive pour les diverses années apparaissent plus proches les unes des autres (voy. tableau IV-13), notamment en raison du fait que des valeurs extrêmes sont exclues du modèle de régression.

Tableau IV-13. Comparaison des populations de l'échantillon de base et du modèle final selon l'importance relative de diverses caractéristiques

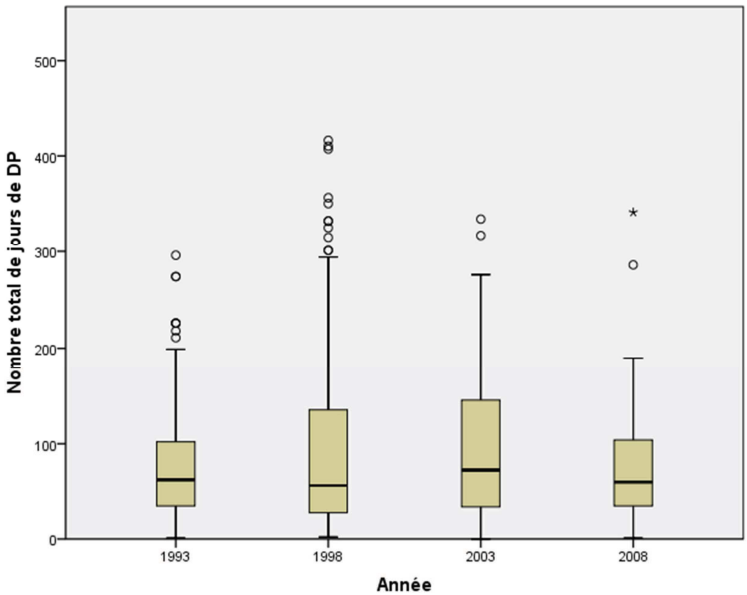
24,1	27,0
48,3	44,6
97,7	97,3
80,9	77,0
72,4	47,3
58,6	71,6
52,9	56,8
	50,0
	5,4
39,1	32,4
6,23 (moy.)	5,11 (moy.)
47,6	41,9
86,9	

La durée moyenne (plus élevée) de détention préventive en 1998 – du moins en ce qui concerne notre échantillon – semble donc pouvoir être expliquée par la présence d'un certain nombre de dossiers dans lesquels certaines caractéristiques influentes se distinguent comme étant fortement combinées.

Tableau IV-14. Moyenne de la durée de détention préventive par année d'ouverture du dossier au parquet (base : modèle final)

Comme il est apparu dans l'analyse de régression multiple présentée plus haut, le nombre d'actes de recherche et d'expertises posés constitue un des prédicteurs les plus importants de la durée de détention préventive (avec l'arrondissement et la nationalité). Pour cette raison, nous approfondissons ici encore un peu plus l'analyse sur quelques résultats pertinents concernant le type et la durée des actes de recherche et des expertises et leur relation avec la durée de la détention préventive.

Figure IV-5. Boxplot du nombre de jours de détention préventive (base : modèle final)

L'importance du nombre, mais aussi du type et de la durée des actes de recherche et/ou expertises

On l'a relevé plus haut, globalement le nombre d'actes de recherche et d'expertises demandés par le juge d'instruction est clairement corrélé significativement à la durée de la détention préventive.

Si l'on se penche sur ce qui pourrait distinguer 1998 de l'ensemble de l'échantillon (N=625⁸⁷), on peut facilement constater que 1998 se distingue en particulier en matière d'actes de recherche confiés aux services de police. 1998 se distingue en effet par une moyenne d'actes de recherche confiés à la police sensiblement plus élevée (3,3 par suspect en 1998 contre 2,1 pour l'ensemble des années), là où le nombre moyen des expertises par suspect en 1998 est au niveau de la moyenne de l'ensemble et inférieur à 1993.

⁸⁷ Comme on ne tient pas compte de personnes pour lesquelles la durée de la détention préventive ne pouvait pas être calculée (n=12), l'analyse porte ici sur 625 personnes placées sous mandat d'arrêt.

Tableau IV-15. Importances respectives du nombre d'actes de recherche et d'expertises par suspect par année

Année	Nombre d'actes de recherche							
	N	Mean	Median	Min.	Max.	Range	Std. Dev.	
1993	147	0,9	0	0	7	7	1,51	
1998	184	3,3	1	0	21	21	5,04	
2003	141	1,9	0	0	22	22	3,23	
2008	153	2,2	0	0	50	50	7,06	
Total	625	2,1	0	0	50	50	4,82	

On notera que l'évolution de ce nombre était d'ailleurs l'une des hypothèses invoquées à l'appui du constat de l'augmentation de la durée des détentions préventives. Une hypothèse formulée en contexte de leur accroissement, ce que nos données d'échantillon semblent confirmer pour 1998, tout en relativisant ce mouvement sur une période plus longue.

Revenons à présent globalement, pour l'ensemble de l'échantillon, sur le type de corrélation de chaque type d'acte par rapport à la durée de détention préventive⁸⁸. Puisqu'il s'agit de variables à deux catégories, nous avons à nouveau eu recours au *independent samples t-test*, accompagné d'un test d'homogénéité (*Levene statistic*), déjà présentés plus haut.

⁸⁸ Ne figurent pas dans les tableaux qui suivent l'écoute directe, l'infiltration et l'observation discrète, absentes de l'échantillon, ainsi que la fouille corporelle et l'observation, mises en œuvre respectivement une seule fois dans l'échantillon.

En ce qui concerne les expertises, il s'agit des :

- [83]

En ce qui concerne les actes de recherche, il s'agit des :

- perquisitions ;
- interceptions de courrier ;
- investigations de numéros et communications téléphoniques ;
- visites domiciliaires.

Ne sont donc pas corrélées à la durée de la détention préventive les expertises financières, psychologiques et toxicologiques, ainsi que, parmi les actes posés par la police, les analyses d'urine, les enquêtes sur comptes et transactions bancaires, les écoutes et un ensemble d'actes de recherche repris dans la catégorie 'autre'.

Par ailleurs, il apparaît clairement que dans notre échantillon de 1998, parmi les types d'actes dont on vient de relever la corrélation avec la durée de détention préventive, ce sont surtout les actes de recherche/expertises suivants qui sont surreprésentés par rapport à l'ensemble de l'échantillon des suspects mis sous mandat d'arrêt :

- Les perquisitions (de manière très notable) ;
- les expertises 'autre' ;
- les interceptions de courrier ;
- les commissions rogatoires.

Tableau IV-17. Importance relative de la présence de chaque type d'acte dans le dossier du suspect, selon l'année d'ouverture du dossier au parquet (N=613)

3,8%
0,5%
24,6%

18,0%
1,1%
10,4%

9,3%
28,4%
42,6%

Mais outre leur nombre, la *durée des actes de recherche et expertises* (N=1348) a-t-elle connu des évolutions notables ? Il s'agit là d'une autre hypothèse, évoquant leur lien avec celle de la détention préventive.

Globalement, en regroupant les expertises et actes de recherche spécifiques confiés à la police, on constate à nouveau le caractère singulier de 1998. De manière similaire à ce qui a été relevé à propos de la durée de la détention préventive, la durée moyenne des actes de recherche et des expertises en 1998 est plus importante que celle de l'ensemble de l'échantillon, mais ce n'est pas le cas des médianes, l'année 1998 étant même en retrait par rapport à 2003 et 2008 (cette dernière se distinguant par une variabilité des durées bien plus réduites que l'ensemble de l'échantillon).

Tableau IV-18. Variation globale de la durée des actes de recherche et/ou expertises selon l'année d'ouverture du dossier au parquet

Cette situation générale de la durée des actes de recherche et des expertises peut se décliner de manière plus spécifique encore selon leur type (actes de recherche ou expertises) et leur catégorie précise. Les durées moyennes de chaque type d'acte, ainsi que de chaque catégorie d'acte, varient non seulement fortement, mais également leur *variabilité*.

Ce faisant, le constat général d'une moyenne plus élevée en 1998, s'accompagnant d'une médiane plus proche de celle de l'ensemble de l'échantillon, se retrouve et de manière bien plus accentuée en ce qui concerne les actes de recherche confiés à la police qu'en ce qui concerne les expertises. Et si globalement *les délais sont plus importants pour les expertises que pour les actes de recherche*, 1998 se distingue également par une moyenne de durée des actes de recherche non seulement bien plus importante que pour les autres années et l'ensemble de l'échantillon, mais également que celle des expertises, à l'exception de 1993.

Tableau IV-19. Variation de la durée des actes de recherche et des expertises selon l'année d'ouverture du dossier au parquet (N=1348)

	Année	N	Mean	Median	Min.	Max.	Range	Std. Dev.	
Actes de recherche	1993	108	38,61	11,00	0	245	245	56,145	
	1998	301	113,05	14,00	0	1996	1996	308,940	
	2003	229	45,24	14,00	0	756	756	95,258	
	2008	244	47,39	14,50	0	663	663	88,076	
	Total	882	68,16	14,00	0	1996	1996	196,018	

En spécifiant un peu plus encore l'analyse au niveau des catégories d'actes corrélées avec la durée de détention préventive et plus particulièrement demandées par le juge d'instruction en 1998, on notera que :

- dans l'ensemble les durées moyennes et médianes de ces actes sont (le plus souvent légèrement) plus importantes que celles valant pour l'échantillon global, sauf pour les perquisitions et l'analyse ADN qui présentent des valeurs de tendance centrale inférieures pour 1998 que pour l'ensemble de l'échantillon (cf. *infra*, tableau IV-20). En ce qui concerne les perquisitions, il semble donc que leur nombre (et donc la taille des dossiers que l'on retrouve dans l'échantillon) soit déterminant pour la compréhension de la corrélation constatée entre leur présence et la durée de la détention préventive ;
- 1998 est marquée par une percée remarquable, parce que singulière dans l'échantillon, des interceptions de courrier, sinon absentes des dossiers des échantillons des autres années. Leur présence s'accompagne en moyenne d'un accroissement de la durée de détention préventive de plus de 200 jours (cf. *infra* tableaux IV-20 et 21).
- Parmi les expertises significativement corrélées à la durée de détention préventive seul le type « autre » est fortement surreprésenté en 1998 (8% de plus que pour la proportion dans l'échantillon global, cf. *supra*, tableau IV-17). De manière générale (pour l'ensemble

de l'échantillon), sa présence s'accompagne d'un accroissement de la durée moyenne de détention préventive de plus de 100 jours (cf. *infra* tableau IV-22).

Tableau IV-20. Variation de la durée de divers types d'actes de recherche ou d'expertise, selon l'année d'ouverture du dossier au parquet⁸⁹

⁸⁹ On relèvera que dans cet échantillon on n'a pas enregistré d'interceptions de courrier pour les autres années que 1998.

lorsque la durée des actes varie, cela semble se répercuter également sur le caractère variable de la durée de détention préventive. Celle-ci est en effet nettement plus variable dès lors que ces actes, et donc leur propre durée variable, se multiplient dans un dossier.

Du coup l'évolution de la proportion relative de ces cas de figure attestant de la lourdeur d'un dossier paraît préciser le sens à donner à la mise en évidence du caractère significatif de la présence (ou diminution, tant absolue que relative) et surtout du nombre de devoirs et d'expertises demandés par le juge d'instruction pour la compréhension des variations observées de la durée de la détention préventive.

De thematiek van de voorlopige hechtenis en, bij uitbreiding, de alternatieven ervoor maakt in ons land regelmatig het voorwerp uit van discussie tussen professionals, van parlementair debat en aansluitende wetswijzigingen. Dit gebeurt niet alleen vanuit de bekommernis over de overbevolking van de Belgische gevangenissen. Ook de fundamenteën van de democratische rechtsstaat zijn bij de voorlopige hechtenis in het geding.

De 'nieuwe' wet op de voorlopige hechtenis uit 1990 had onder meer als bedoeling het gebruik van de voorlopige hechtenis (nog meer) aan banden te leggen. Niettemin is de populatie voorlopig gehechten in de Belgische gevangenissen sindsdien almaar toegenomen. Tussen 1980 en 2014 kan meer dan een verdubbeling van deze populatie worden geobserveerd, van bijna 1.500 gedetineerden in voorlopige hechtenis tot iets meer dan 3.600 (in 2014 gaat het om 31,2% van de totale gevangenisbevolking). Niet alleen het aantal voorlopig gehechten is doorheen de tijd sterk aangegroeid, ook de alternatieven voor de voorlopige hechtenis die in 1990 werden ingevoerd, namen een hoge vlucht. Worden in 1995 bij de justitiehuisen iets meer dan 600 begeleidingsmandaten in het kader van de vrijheid/invrijheidstelling onder voorwaarden (VOV) geteld, dan is dit in 2014 al opgelopen tot bijna 5.000 mandaten. Op Europees vlak scoort België, met 29,8 gedetineerden in afwachting van een definitief vonnis per 100.000 inwoners (situatie op 1 september 2013), vrij hoog, in elk geval hoger dan de Europese mediaanwaarde (27,4), en ook boven het cijfer voor buurlanden Frankrijk (25,6) en Duitsland (13,8).

De afgelopen decennia is in Belgisch wetenschappelijk onderzoek naar de voorlopige hechtenis en alternatieven al regelmatig gerapporteerd over juridische en praktische ingrepen waarvan vermoed werd dat ze het gebruik van de voorlopige hechtenis kunnen

Le thème de la détention préventive et, par extension, de ses alternatives occupe régulièrement en Belgique l'avant-plan des discussions entre professionnels, du débat parlementaire et des modifications législatives qui en découlent. Cela ne résulte pas seulement d'un souci à l'égard de la surpopulation des prisons belges. Ce sont également les fondements de l'état de droit démocratique qui sont en jeu avec la détention préventive.

La « nouvelle » loi sur la détention préventive de 1990 avait entre-autre pour but de restreindre (plus encore) la détention préventive. La population des détenus préventifs en Belgique n'a néanmoins jamais diminué. Entre 1980 et 2014, on a même pu observer que cette population a plus que doublé, de presque 1.500 détenus en détention préventive en 1980 à un peu plus de 3.600 en 2014 (en 2014, il s'agit de 31,2% de la population carcérale totale). Non seulement le nombre de détenus préventifs s'est accru fortement au fil du temps, mais les alternatives à la détention préventive, introduites en 1990, ont également connu un envol important. Si, en 1995, les maisons de justice ont comptabilisé dans le cadre de la libération/mise en liberté sous conditions (LSC) plus de 600 mandats de guidance, ce nombre est passé, en 2014, à presque 5.000 mandats. Au niveau européen, la Belgique se situe assez haut dans le classement des pays, avec 29,8 détenus en attente de jugement définitif pour 100.000 habitants (situation au 1er septembre 2013). Un taux en tout cas plus haut que la médiane européenne (27,4), et également au-dessus des valeurs de pays voisins comme la France (25,6) et l'Allemagne (13,8).

Durant les dernières décennies, en Belgique, la recherche scientifique sur la détention préventive et ses alternatives a déjà régulièrement proposé des interventions juridiques et pratiques dont on espérait

drukken: het optrekken van de toelaatbaarheidsdrempel, de opmaak van positieve of negatieve misdrijflijsten, het beperken van de duur van voorlopige hechtenis, de invoering van elektronisch toezicht als alternatief, het werken met maximale quota, ... Daarnaast is, zowel in kwalitatief als kwantitatief onderzoek, ook aandacht uitgegaan naar factoren die meespelen bij de beslissing om onder aanhoudingsmandaat te plaatsen en/of die bepalend zijn voor de duur van voorlopige hechtenis. De focus in deze onderzoeken is echter meestal gericht op een zeer specifieke, beperkte tijdsperiode en/of een bijzonder type van misdrijf.

Het onderzoek waarover in dit rapport verslag wordt gedaan, schrijft zich in binnen dit laatste onderzoekspoor. Ook hier is – via een kwantitatief onderzoeksdesign – gezocht naar predictoren voor plaatsing onder aanhoudingsmandaat en voor de duur van voorhechtenis. Anders dan in eerder onderzoek is het blikveld echter verder opengetrokken, zowel naar *contentieux* (alle mogelijke misdrijftypes) als naar tijdsafbakening toe. De in het onderzoek bestudeerde steekproef is samengesteld op basis van strafzaken, zonder specifieke focus op één particulier misdrijftype, die in verschillende jaren (1988, 1993, 1998, 2003, 2008) in drie gerechtelijke arrondissementen (Brussel, Antwerpen en Luik) werden aangemeld en waarvoor aansluitend een gerechtelijk onderzoek werd geopend. Via dossieranalyse zijn gegevens verzameld uit 915 afgesloten gerechtelijke onderzoeken, die betrekking hebben op een totaal van 1490 individuele verdachten. Informatie werd vergaard in verband met persoonlijke kenmerken van de verdachte (geslacht, leeftijd, nationaliteit, verblijfstoestand, ...), type misdrijf en gerechtelijk verleden, en specifieke aspecten van het gerechtelijk onderzoek (bijv. aantal onderzoeksdaden, type deskundigenonderzoek, ...). Welke factoren determinerend zijn voor al dan niet plaatsing onder aanhoudingsmandaat wanneer men betrokken geraakt in een gerechtelijk onderzoek, is onderzocht via multivariate logistische regressie. Voor de

qu'elles puissent faire pression sur l'usage de la détention préventive : le rehaussement du seuil d'admissibilité, l'établissement de listes positives ou négatives de délits, la limitation de la durée de la détention préventive, l'introduction de la surveillance électronique comme alternative, le travail avec des quotas maximaux, ... Des recherches tant qualitatives que quantitatives ont également porté leur attention à des facteurs qui interviennent dans la décision de placer sous mandat d'arrêt, ou qui sont déterminants pour la durée de la détention préventive. Ces recherches sont la plupart du temps focalisées sur une période de temps spécifique et limitée et/ou un type particulier de délit.

La recherche dont il est question dans ce rapport s'inscrit dans cette dernière perspective. On vise ici également – via une approche quantitative – à identifier des prédicteurs de la mise sous mandat d'arrêt et de la durée de détention préventive. On s'écarte cependant des recherches précédemment réalisées en élargissant le centre d'attention tant en matière de *contentieux* (tous types d'infractions possibles) que de délimitation temporelle. L'échantillon étudié a ainsi été constitué à partir d'un ensemble d'affaires pénales, sans focus spécifique sur un délit particulier, qui ont été signalées au parquet durant plusieurs années (1988, 1993, 1998, 2003, 2008) dans trois arrondissements judiciaires (Bruxelles, Anvers et Liège), et pour lesquelles une instruction a été ensuite ouverte. Via une analyse de dossiers, des données ont été récoltées dans 915 dossiers d'instruction clôturés, et qui concernent un total de 1490 prévenus. Des informations ont été amassées concernant des caractéristiques personnelles des prévenus (sexe, âge, nationalité, situation de séjour, ...), le type d'infraction et le passé judiciaire, et des aspects spécifiques de l'instruction (par exemple, le nombre d'actes de recherche, le type d'expertises mises en œuvre, ...). L'analyse des facteurs déterminants pour le placement ou non sous mandat d'arrêt lorsque l'on est impliqué dans une instruction, a été réalisée au moyen d'une analyse de régression

analyse van de duur van de voorlopige hechtenis is gebruikt gemaakt van klassieke OLS - regressie-technieken (met vierkantswortel-getransformeerde afhankelijke variabele). Dossiers uit het arrondissement Brussel voor het jaar 1988 zijn uiteindelijk uit de analyses geweerd omwille van de onbeschikbaarheid of onvolledige (selectieve?) archivering van deze dossiers in de arrondissementen Luik en Antwerpen. Het jaar 2008 is genomen als laatste ijkpunt in de tijd waardoor ook geen rekening is gehouden met latere ontwikkelingen in de wetgeving, zoals het recht op bijstand door een advocaat bij verhoor (Salduz-wetgeving, in voege vanaf 2012) en de hechtenis onder elektronisch toezicht als executiemodaliteit van een aanhoudingsmandaat (in voege sedert 2014).

De belangrijkste resultaten van het onderzoek kunnen als volgt worden samengevat.

Bij de beslissing om al dan niet aan te houden blijken volgende variabelen een rol te spelen: leeftijd, afkomst (geboorteland), domiciliëring in België, achterliggende (psychische, sociale of drugs-)problematiek, gerechtelijk verleden, aantal in de zaak betrokken verdachten, aanhouding van een medeverdachte, misdrijftype, gerechtelijk arrondissement, en de aanwezigheid van 'specifieke' onderzoeksdaaden (incl. deskundigenonderzoek). De kans op aanhouding neemt toe wanneer men niet in België is geboren, er sprake is van een achterliggende problematiek, men vroeger al tot gevangenisstraf is veroordeeld, minstens één medeverdachte is aangehouden, het gaat om een misdrijf gekwalificeerd als vereniging van misdadigers of om een ernstig/gewelddadig vermogensmisdrijf, als er specifieke onderzoeksdaaden gesteld (dienen te) worden, en als de zaak is aangemeld in de gerechtelijke arrondissementen Antwerpen of Luik. Er bestaat een kleinere kans op aanhouding naarmate men ouder is, gedomicilieerd is in België, er sprake is van meerdere verdachten, en wanneer men verdacht wordt van een bedrogmisdrijf. Ook vrouwen hebben minder kans op aanhouding, maar dit effect is slechts significant op 0.1-niveau. Het logistische

logistieke multivariëe. Pour l'analyse de la durée de la détention préventive il a été fait usage des techniques de régression OLS classiques (avec une transformation par racine carrée de la variable dépendante). Les dossiers de l'arrondissement de Bruxelles pour l'année 1988 ont finalement été écartés de l'analyse en raison de l'indisponibilité ou de l'archivage incomplet (sélectif ?) de ces dossiers dans les arrondissements de Liège et d'Anvers. L'année 2008 est prise comme dernière référence temporelle, ce qui signifie qu'il n'est donc pas tenu compte de développements législatifs subséquents, telle la loi sur la présence d'un avocat durant l'audition (loi Salduz, ayant pris effet depuis 2012) et la détention sous surveillance électronique comme modalité d'exécution d'un mandat d'arrêt (ayant pris effet depuis 2014).

Les principaux résultats de la recherche peuvent être résumés comme suit.

En ce qui concerne *la décision de délivrer ou non un mandat d'arrêt* il semble que les variables suivantes jouent un rôle : l'âge, l'origine (pays de naissance), la domiciliation en Belgique, la présence de problématiques sous-jacentes (psychique, sociale ou liée à la drogue), le passé judiciaire, le nombre de prévenus impliqués dans l'affaire, la détention d'un co-prévenu, le type d'infraction, l'arrondissement judiciaire, et la présence d'actes de recherche « spécifiques » (y compris des expertises). La probabilité de détention augmente lorsque l'on n'est pas né en Belgique, qu'il est question d'une problématique sous-jacente, que l'on a été condamné par le passé à une peine de prison, qu'au moins un co-prévenu est détenu, qu'il s'agit d'une infraction d'association de malfaiteurs ou d'une infraction grave/avec violence contre les biens, si des actes de recherche spécifiques sont (ou doivent être) posés, et si l'affaire est signalée dans l'arrondissement judiciaire d'Anvers ou de Liège. La probabilité d'être détenu est plus réduite si on est plus âgé, domicilié en Belgique, et s'il est question de plusieurs prévenus, et lorsque l'on est prévenu d'une infraction de fraude. Les femmes ont également moins de chance d'être détenues, mais cet effet

regressiemodel dat hier betrekking heeft op meer dan 1.200 cases (N=1.253) weet de kans op aanhouding vrij goed te voorspellen (Nagelkerke $R^2=0,489$; totaal aantal correcte voorspellingen of *overall accuracy* van 77,9%). Opvallend is dat verschillende kenmerken géén invloed hebben, zoals de andere misdrijftypes. Wanneer enkel naar de groep verdachten wordt gekeken die voor de onderzoeksrechter is voorgeleid, blijken dezelfde bovenvermelde factoren mee te spelen bij de beslissing tot al dan niet aanhouding, met uitzondering van het geslacht, het gerechtelijk verleden, en de bedrogmisdrijven en ernstige/gewelddadige vermogensmisdrijven. De tijd waarover de onderzoeksrechter beschikt om zijn beslissing te nemen, laat zich (net) niet als significant weerhouden op 0.05 niveau. De trend die zichtbaar wordt, is dat de kans op aanhouding afneemt naarmate de onderzoeksrechter meer tijd heeft voor het nemen van zijn beslissing.

Wat de duur van de voorlopige hechtenis betreft, wijst de doorgevoerde multi-pele regressie-analyse volgende factoren aan als significante voorspellers: geslacht, leeftijd, nationaliteit, achterliggende problematiek, gerechtelijk verleden, type misdrijf, aantal onderzoeksdaaden, type motivering van het aanhoudingsmandaat, en gerechtelijk arrondissement. Uit de analyse blijkt dat de duur van de voorlopige hechtenis (gemiddeld 102,5 dagen voor de globale periode 1993-2008) – wanneer alle andere factoren gelijk worden gesteld – langer is wanneer het gaat om mannen, men niet over de Belgische nationaliteit beschikt, er sprake is van een achterliggende problematiek, men vroeger al tot gevangenisstraf is veroordeeld, men verdacht wordt van een drugs- of seksueel misdrijf, het aantal gestelde onderzoeksdaaden (incl. deskundigenonderzoek) toeneemt, het aanhoudingsmandaat wordt gemotiveerd vanuit een belang van ‘bescherming van de maatschappij’, en als de zaak is aangemeld in de gerechtelijke arrondissementen Brussel of Luik. Een kortere duur van voorlopige hechtenis wordt vastgesteld bij wie ouder is dan 40 jaar. Ook het gedomiciëerd zijn in België leidt tot een kortere hechtenisduur, maar het effect is

est à peine significatif au niveau 0.1. Le modèle de régression logistique, qui porte ici sur plus de 1.200 cas (N=1.253), permet de plutôt bien prédire les chances d’être détenu (Nagelkerke $R^2=0,489$; le nombre total de prédictions correctes ou *overall accuracy* est de 77,9%). Il est remarquable que diverses caractéristiques n’aient pas d’influence, comme les autres types d’infraction. Lorsque l’on regarde seulement le groupe des prévenus présentés devant le juge d’instruction, il apparaît que les mêmes facteurs mentionnés plus haut jouent un rôle dans la décision de détenir préventivement ou non, à l’exception du sexe, du passé judiciaire, et des infractions de fraude et des infractions graves/avec violence contre les biens. Le temps dont dispose le juge d’instruction pour prendre sa décision ne peut pas (exactement) être retenu comme significatif au niveau 0.05. La tendance qui devient visible est que la probabilité d’être détenu diminue à mesure que le juge d’instruction dispose de plus de temps pour prendre sa décision.

En ce qui concerne la durée de la détention préventive, l’analyse de régression multiple réalisée indique que divers facteurs en sont des prédicteurs significatifs : le sexe, l’âge, la nationalité, la présence d’une problématique sous-jacente, le passé judiciaire, le type d’infraction, le nombre d’actes de recherche, le type de motivation du mandat d’arrêt et l’arrondissement judiciaire. De l’analyse il apparaît que la durée de détention préventive (en moyenne 102,5 jours pour l’ensemble de la période 1993-2008) – lorsque tous les autres facteurs sont égaux – est plus longue lorsqu’il s’agit d’hommes, que l’on ne dispose pas de la nationalité belge, qu’il est mentionné une problématique sous-jacente, que l’on a été condamné à une peine de prison par le passé, que l’on est prévenu d’une infraction liée à la drogue ou d’une infraction à caractère sexuel, que le nombre d’actes de recherches (expertises comprises) augmente, que le mandat d’arrêt est motivé en raison de l’intérêt de « protéger la société », et si l’affaire est signalée dans l’arrondissement judiciaire de Bruxelles ou de Liège. Une durée de détention préventive plus courte est constatée pour les

slechts significant op 0.1-niveau. Het ontwikkelde multiële regressiemodel, gebaseerd op 544 cases, weet 29,0% van de totale variantie van de duur van voorlopige hechtenis te verklaren (*adjusted R*²=27,4%).

Wanneer de output van beide multivariate analyses met elkaar wordt vergeleken, dan blijkt dat *sommige kenmerken zowel bepalend zijn voor de beslissing tot al dan niet aanhouding als de duur van de voorlopige hechtenis*. Dit geldt bijvoorbeeld voor het gerechtelijk arrondissement, de leeftijd, het geboorteland of de nationaliteit, de aanwezigheid van een achterliggende problematiek, het gerechtelijk verleden, en de aanwezigheid van, dan wel het aantal 'specifieke' onderzoeksdelicten. Het meest opmerkelijke verschil is hier dat, bij de beslissing tot al dan niet aanhouding, de aanhouding van één of meerdere medeverdachten zeer determinerend is (in mindere mate ook het gegeven of er al dan niet sprake is van meerdere verdachten), terwijl dit gegeven helemaal niet meespeelt bij de duur van de voorlopige hechtenis. Daar geldt als verreweg belangrijkste voorspeller het aantal gestelde onderzoeksdelicten, een kenmerk dat ook – zij het minder sterk uitgesproken – meespeelt bij de beslissing tot aanhouding. Opvallend is eveneens dat andere types misdrijven van invloed blijken te zijn naargelang het gaat om de beslissing tot aanhouding dan wel de duur van voorlopige hechtenis. Seksuele en drugsmisdrijven spelen een rol bij de duur van de voorlopige hechtenis, maar hebben geen significante invloed wanneer het gaat om over al dan niet aanhouding te beslissen.

In dit onderzoek is op zoek gegaan naar predictoren die de toename in het gebruik van de voorlopige hechtenis gedurende de afgelopen decennia kunnen verklaren – in de steekproef groeit het percentage aanhoudingen tussen 1993 en 2008 van 39,3% tot 48,6%, terwijl de evolutie van de duur een grilliger verloop kent. Mogelijke verklaringen voor de toename van de beklagdenpopulatie in de Belgische gevangenis kunnen op basis van de analyses in verschillende richtingen worden gezocht. Enerzijds kan het te maken hebben met het feit dat de structuur van de populatie

personen âgées de plus de 40 ans. Etre domicilié en Belgique amène également à une durée de détention plus courte, mais l'effet est à peine significatif au niveau 0.1. Le modèle de régression multiple développé, basé sur 544 cas permet de prédire 29,0% de la variance totale de la durée de détention préventive (*adjusted R*²=27,4%).

Lorsque l'on compare l'output des deux analyses multivariées, il apparaît alors que *certaines caractéristiques sont déterminantes tant pour la décision que pour la durée de la détention préventive*. C'est par exemple le cas de l'arrondissement judiciaire, de l'âge, du pays de naissance ou de la nationalité, de la présence d'une problématique sous-jacente, du passé judiciaire, et de la présence, ou encore du nombre d'actes de recherche « spécifiques ». La différence la plus notable ici est que, en ce qui concerne la décision de détenir ou non un prévenu, la détention d'un ou plusieurs co-prévenus est très déterminante (le fait qu'il soit ou non question de plusieurs prévenus l'est également, mais dans une moindre mesure), alors que cette donnée ne joue absolument pas avec la durée de détention préventive. Là intervient, comme prédicteur de loin le plus important, le nombre d'actes de recherche posés, une caractéristique qui intervient également – quoique de manière moins marquée – à l'égard de la décision de détenir. Il est également remarquable que d'autres types d'infractions semblent être concernés lorsqu'il s'agit de la décision ou de la durée de détention préventive. Les infractions liées à la drogue et à caractère sexuel jouent un rôle en matière de durée de détention préventive, mais n'ont pas d'influence significative lorsqu'il s'agit de décider de placer ou non sous mandat d'arrêt.

Dans le cadre de l'étude, ont été recherchés des prédicteurs permettant d'expliquer l'augmentation du recours à la détention préventive durant les dernières décennies (dans l'échantillon le pourcentage de détentions s'accroît entre 1993 et 2008 de 39,3% à 48,6% alors que la durée connaît une évolution plus capricieuse). Sur base des analyses réalisées, d'éventuelles explications

waarvoor een gerechtelijk onderzoek wordt geopend, wijzigt doorheen de tijd (d.i. de input): wanneer het aantal in gerechtelijk onderzoek betrokken personen met een verhoogde aanhoudingskans (op basis van de specifieke persoons- of dossierkenmerken) toeneemt, is het aannemelijk dat ook de instroom in voorlopige hechtenis aangroeit. De geanalyseerde steekproef wijst op bepaalde vlakken op verschuivingen in profiel, doch de vraag rijst in welke mate dit ook geldt voor het totale aantal zaken die in gerechtelijk onderzoek zijn gesteld. Om op deze vraag een antwoord te kunnen bieden is verder onderzoek vereist. De beschikbare justitiële databanken zijn daartoe niet volledig toereikend, omdat tijdsreeksen op basis van geïnformatiseerde gegevensbestanden niet ver genoeg in de tijd teruggaan en bepaalde relevante informatie niet geregistreerd wordt. Eerder zal men zijn toevlucht moeten nemen tot dossieronderzoek op een representatief staal om verschuivingen in profiel vast te stellen.

Belangrijk is dat een aantal achtergrondkenmerken in dit onderzoek in zowat elk onderzocht jaar van invloed blijken te zijn voor de beslissing tot al dan niet aanhouding en in die zin stabiele predictoren genoemd mogen worden (geboorteland, aanwezigheid van achterliggende problematiek, aantal medeverdachten, aanhouding van minstens één medeverdachte). Hoewel hieruit op het eerste gezicht geconcludeerd zou kunnen worden dat er sprake is van geen tot weinig wijzigingen in aanhoudingsbeleid doorheen de tijd (en eerder wijzigingen in profiel van de instroom een verklaring kunnen bieden), werpen sommige bevindingen nog een ander, bijkomend licht op de zaak. Twee vaststellingen, die refereren aan de wijze waarop zaken worden afgehandeld eens zij in gerechtelijk onderzoek terechtkomen, zijn hier bijzonder te vermelden. Enerzijds wordt, wat de motivering van aanhoudingsmandaten betreft (dus na beslissing tot aanhouding), vastgesteld dat de 'beveiliging van de maatschappij' steeds centraler komt te staan: dit motief wordt in 2008 in 94,0% van de gevallen als

relatives à l'augmentation de la population des prévenus dans les prisons belges peuvent être cherchées dans diverses directions. D'une part, elle peut être liée au fait que la structure de la population pour laquelle une instruction est ouverte change au fil du temps (l'input): lorsque le nombre d'instructions concernant des personnes avec des chances plus importantes de détention (sur base des caractéristiques de personne et de dossier) augmente, il est probable que l'afflux de détentions préventives s'accroît également. L'échantillon étudié indique sur certains points des déplacements dans le profil, même si la question se pose de savoir dans quelle mesure cela serait valable pour le nombre total des affaires qui sont mises à l'instruction. Pour répondre à cette question, il est nécessaire de prolonger la présente étude. Les bases de données de la justice disponibles ne sont pas totalement suffisantes, car les séries chronologiques réalisées à partir des bases de données informatisées ne remontent pas assez loin dans le temps et certaines informations pertinentes ne sont pas enregistrées. Il faudra plutôt avoir recours à une analyse de dossier sur un échantillon représentatif si l'on veut établir des changements de profil.

L'important est que, pour chaque année investiguée, un certain nombre de caractéristiques semblent avoir une influence sur la décision de détenir ou non. En ce sens, elles peuvent être considérées comme des prédicteurs stables (pays de naissance, présence d'une problématique sous-jacente, nombre de co-prévenus, détention d'au moins un co-prévenu). Alors qu'à première vue, il pourrait en être conclu qu'il n'est question d'aucun, voire de peu de changement dans la politique de détention au fil du temps (et que ce seraient plutôt des changements de profil d'afflux qui pourraient offrir une explication), d'autres constatations offrent encore un autre éclairage, complémentaire, à cette question. Deux constats, qui renvoient à la manière dont les affaires sont gérées une fois qu'elles arrivent à l'instruction, sont à mentionner en particulier. On notera d'une part que, en ce qui concerne la motivation des mandats d'arrêt

motiveringsgrond aangehaald (tegenover 69,7% in 1993), en geeft, zoals de multivariate analyse uitwijst (*cf. supra*), aanleiding tot een langere hechtenisduur. Anderzijds lijkt het er ook erg sterk op dat de alternatieven voor de voorlopige hechtenis niet zozeer in de plaats zijn getreden van opsluitingen in de gevangenis onder aanhoudingsmandaat. Wanneer iemand voor de onderzoeksrechter wordt voorgeleid, worden zij veeleer toegepast ter vervanging van vrijlating zonder voorwaarden. In zaken waarbij de verdachte voor de onderzoeksrechter wordt voorgeleid, wordt niet alleen steeds vaker aangehouden, bij niet-aanhouding neemt de gewone vrijlating *zonder* voorwaarden af. Een zelfde tendens valt trouwens te bespeuren wanneer het gaat om de beëindiging van periodes van voorlopige hechtenis. Het 'alternatief' van de vrijheid/invrijheidstelling onder voorwaarden kent blijkbaar succes, maar schiet kennelijk toch zijn doel voorbij.

Andere hypothesen die een toenemend gebruik van de voorlopige hechtenis kunnen verklaren, zoals externe druk (vanuit andere actoren zoals politie, en publieke opinie en media) en ongenoegen over de strafuitvoering (met name kortere vrijheidsstraffen) zijn moeilijk na te gaan met het hier gehanteerde onderzoeksdesign. Niettemin wijst eerder – kwalitatief – onderzoek uit dat dergelijke elementen wel zeker een rol kunnen spelen.

Nu in ons onderzoek een aantal belangrijke predictoren voor de toepassing en de duur van de voorlopige hechtenis geïdentificeerd konden worden, ligt de uitdaging voor toekomstig onderzoek op dit terrein vooral in de analyse en beschrijving van mogelijke verschuivingen of evoluties in de instroom op het niveau van gerechtelijk onderzoek (meer gerechtelijk onderzoek, veranderend profiel van verdachten?) en patronen van afhandeling ervan (motivering, toepassing van alternatieven).

(donc après décision de mise en détention), que la « protection de la société » devient de plus en plus centrale : ce motif est mentionné dans 94,0% des cas en 2008 (contre 69,7% en 1993), et débouche, comme l'indique l'analyse multivariée (*cf. supra*), sur une durée de détention plus longue. Il apparaît d'autre part très clairement que les alternatives à la détention préventive ne semblent pas prendre la place des détentions en prison sous mandat d'arrêt. Lorsque quelqu'un est présenté devant le juge d'instruction, les alternatives sont plutôt mises en œuvre en remplacement de la mise en liberté sans conditions. Dans des affaires où le prévenu est présenté au juge d'instruction, il n'est pas seulement de plus en plus fait recours à la détention ; parmi les modalités de non détention, la simple mise en liberté sans conditions diminue. Une tendance similaire est en outre décelable lorsqu'il est question de mettre un terme à des périodes de détention préventive. Si l'« alternative » de la libération/mise en liberté sous conditions connaît apparemment un succès certain, elle manque manifestement son objectif.

D'autres hypothèses qui peuvent expliquer un recours croissant à la détention préventive, comme une pression externe (d'autres acteurs comme la police, l'opinion publique ou les médias) et des frustrations à propos de la mise en œuvre des peines (en l'occurrence les plus courtes peines de prison) sont difficilement abordables au moyen des modalités de recherche mis en œuvre ici. Néanmoins, des recherches antérieures – qualitatives – indiquent que de tels éléments jouent certainement un rôle.

A présent que notre recherche a permis d'identifier un certain nombre de prédicteurs de la mise en œuvre et de la durée de la détention préventive, le défi pour une recherche future dans ce domaine se situe principalement au niveau de l'analyse et de la description de possibles déplacements ou évolutions dans l'afflux au niveau de l'instruction (plus d'instructions, profil changeant des prévenus ?) et des schémas de gestion de ceux-ci (motivation, mise en œuvre d'alternatives).

V. Table des figures et des tableaux

Figuur I-1. Evolutie van het aantal opsluitingen als beklaagde (of gelijkgestelde) en de gemiddelde jaarlijkse dagpopulatie beklaagden (1980-2013).....	7
Figuur I-2. Evolutie van het aantal opsluitingen als beklaagde (of gelijkgestelde) en het aantal nieuwe begeleidingsmandaten in het kader van de vrijheid onder voorwaarden (1990-2013).....	8
Figuur I-3. Aantal opgesloten personen in afwachting van een definitief vonnis per 100.000 inwoners (SPACE I, Raad van Europa, toestand op 1 september 2010)	9
Figuur I-4. Overbezettingsgraad van de Belgische gevangenissen (jaar 2010).....	10
Figuur III-1. Aantal verdachten in de steekproef per jaar van aanmelding van de zaak bij het parket	38
Figuur III-2. Percentage aangehouden verdachten naargelang jaar van aanmelding bij het parket.	42
Figuur III-3. ROC-curve op basis van het eindmodel	52
Figure IV-1. Répartition de l'échantillon selon l'année d'ouverture du dossier au parquet.....	60
Figure IV-2. Nombre de jours de détention préventive.....	72
Figure IV-3. Résidus standardisés de la racine carrée du nombre de jours de détention préventive	75
Figure IV-4. Boxplot du nombre de jours de détention préventive (base : échantillon global)	79
Figure IV-5. Boxplot du nombre de jours de détention préventive (base : modèle final).....	81
Tableau II-1. Echantillons de dossiers et personnes par année et arrondissement.....	30
Tabel III-1. Aantal verdachten in de steekproef per gerechtelijk arrondissement.....	38
Tabel III-2. Verdeling naar achterliggende profielkenmerken (I)	39
Tabel III-3. Verdeling naar enkele achterliggende profielkenmerken (II).....	40
Tabel III-4. Verdeling naar strafrechtelijke en misdrijfgerelateerde kenmerken.....	40
Tabel III-5. Bi-variate logistische regressie met jaar van aanmelding.....	42
Tabel III-6. Percentage aanhoudingen naargelang gerechtelijk arrondissement.....	43
Tabel III-7. Percentage aanhoudingen en samenhang met achterliggende profielkenmerken	43
Tabel III-8. Percentage aanhoudingen en samenhang naargelang misdrijfgroep.....	44
Tabel III-9. Percentage aanhoudingen en samenhang naargelang strafrechtelijke kenmerken	45
Tabel III-10. Percentage aanhoudingen en samenhang met aanwezigheid van 'specifieke' onderzoeksdaaden	45
Tabel III-11. Output multivariaat logistisch regressiemodel (N=1.253; 134 missings; enter-procedure met enkel significante predictoren).....	48
Tabel III-12. Classificatietabel op basis van logistische regressiemodel	49

Tabel III-13. Visualisering juist- en vals-positieven resp. –negatieven binnen een classificatietabel	50
Tabel III-14. Classificatietabel bij toevalsgewijze voorspelling.....	50
Tabel III-15. Classificatietabel bij meest optimale voorspelling.....	51
Tabel III-16. Andere predictoren in logistische regressie <i>output</i>	53
Tabel III-17. <i>Output</i> multivariaat logistisch regressiemodel (N=1.250; 137 <i>missings</i> ; enter-procedure met significante predictoren eindmodel en geslacht)	54
Tabel III-18. <i>Output</i> logistische regressie naargelang jaar van aanmelding van de zaak bij het parket (N=1.250; 137 <i>missings</i> ; enter-procedure met alle mogelijks relevante predictoren, exclusief nationaliteit).....	55
Tabel III-19. Aandeel verdachten al dan niet voorgeleid voor de onderzoeksrechter, in totaal en per jaar van aanmelding (N= 1374; 13 <i>missings</i>)	55
Tabel III-20. Beslissing door de onderzoeksrechter naar aanleiding van voorleiding van de verdachte, in totaal en per jaar van aanmelding (N= 920; 5 <i>missings</i>).....	56
Tabel III-21. Bi-variate analyse tussen arrestatieduur (resterende termijn voor onderzoeksrechter) en al dan niet aanhouding (N=826)	56
Tabel III-22. Output logistische regressie bij voorleiding voor de onderzoeksrechter (N=749; 176 <i>missings</i> ; enter-procedure met alle relevante predictoren, exclusief nationaliteit)	57
Tableau IV-1. Répartition de l'échantillon selon l'arrondissement judiciaire.....	60
Tableau IV-2. Présence relative de diverses variables contextuelles personnelles (I).....	62
Tableau IV-3. Présence relative de diverses variables contextuelles personnelles (II)	63
Tableau IV-4. Présence relative de diverses variables contextuelles liées au dossier pénal.....	64
Tableau IV-5. Présence relative de diverses qualifications pénales des faits suspectés.....	65
Tableau IV-6. Evolution de l'importance relative des modalités de fin de détention préventive (prise en compte jusqu'au jugement en première instance)	66
Tableau IV-7. Analyse bi-variée des variables comportant deux catégories, croisées avec la durée moyenne de détention préventive (I).....	68
Tableau IV-8. Analyse bi-variée des variables comportant deux catégories, croisées avec la durée moyenne de détention préventive (II).....	69
Tableau IV-9. Analyse bi-variée des variables comportant plus de deux catégories, croisées avec la durée moyenne de détention préventive.....	71
Tableau IV-10. Modèle optimal de régression linéaire sur la durée de détention préventive	74
Tableau IV-11. Variables initialement introduites dans l'élaboration du modèle final (procédure : enter).....	77
Tableau IV-12. Moyenne de la durée de détention préventive par année d'ouverture du dossier au parquet (base : échantillon global)	79
Tableau IV-13. Comparaison des populations de l'échantillon de base et du modèle finale selon l'importance relative de diverses caractéristiques	80
Tableau IV-14. Moyenne de la durée de détention préventive par année d'ouverture du dossier au parquet (base : modèle final).....	81

Tableau IV-15. Importances respectives du nombre d'actes de recherche et d'expertises par suspect par année.....	82
Tableau IV-16. Corrélation des types d'actes de recherche et d'expertise avec le nombre de jours de détention préventive (N=613)	83
Tableau IV-17. Importance relative de la présence de chaque type d'acte dans le dossier du suspect, selon l'année d'ouverture du dossier au parquet (N=613).....	84
Tableau IV-18. Variation globale de la durée des actes de recherche et/ou expertises selon l'année d'ouverture du dossier au parquet.....	85
Tableau IV-19. Variation de la durée des actes de recherche et des expertises selon l'année d'ouverture du dossier au parquet (N=1348).....	85
Tableau IV-20. Variation de la durée de divers types d'actes de recherche ou d'expertise, selon l'année d'ouverture du dossier au parquet.....	86
Tableau IV-21. Durées de détention préventive associées à la présence de divers types d'acte de recherche (au moins un acte) dans la situation d'un suspect (N=613) (I).....	87
Tableau IV-22. Durées de détention préventive associées à la présence de divers types d'expertise (au moins un acte) dans la situation d'un suspect (N=613) (II).....	87

VI. Referenties/Références

- Aebi M. & Delgrande N. (2012). *Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I (Survey 2010)*. Strasbourg, 23 March 2012.
- Aebi, M. & Delgrande, N. (2014). *Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I (Survey 2012)*. Strasbourg, 29 April 2014.
- Aebi, M. & Delgrande, N. (2015). *Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I (Survey 2013)*. Strasbourg, 15 December 2014.
- Beyens K., Snacken S. & Eliaerts C. (1993). *Barstende muren. Overbevolkte gevangenissen: omvang, oorzaken en mogelijke oplossingen*. Antwerpen: Kluwer.
- Bijleveld, C. & Commandeur, J. (2009). *Multivariate analyse. Een inleiding voor criminologen en andere sociale wetenschappers*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Burssens, D. (2011). Voorlopige hechtenis (z)onder voorwaarden. Actoren van het gerechtelijk onderzoek in debat. In Maes, E. & Jonckheere, A. (Eds.), *De voorlopige hechtenis en haar alternatieven. Onderzoekers en actoren in debat* (pp. 57-72). Gent: Academia Press.
- Burssens, D. (2012). De voorlopige hechtenis in België. Synthese van bestaand empirisch onderzoek. *Fatik, Tijdschrift voor Strafrecht en Gevangeniswezen*, 30 (133), 17-23.
- Chomé, P. (2005). Réformette de la loi sur la détention préventive et de certaines dispositions du code d'instruction criminelle. *Journal des Procès*, nr. 507 (23 september 2005), 8-13.
- Christiaensen, S., Claes, P. & Dupont, L. (promotor) (1991). *Het strafrechtelijk vooronderzoek en de voorlopige hechtenis: een verkennend onderzoek*. Leuven: KU Leuven.
- Daeninck, P., Deltenre, S., Jonckheere, A., Maes, E. & Vanneste, C. (2005). *Analyse van de juridische mogelijkheden om de toepassing van de voorlopige hechtenis te verminderen*. Brussel: NICC.
- Daeninck, Ph. (2006). De voorlopige hechtenis, een (te lang) voorspel op de gevangenisstraf? *Limburgs Rechtsleven*, eerste kwartaal, 29-48.
- Davis, J. & Goadrich, M. (2006). *The Relationship Between Precision-Recall and ROC Curves*. Proceedings of the 23rd International Conference on Machine Learning, Pittsburgh, PA.
- De Clerck, S. (2010). *Straf- en strafuitvoeringsbeleid. Overzicht & Ontwikkeling*. Brussel, februari 2010.
- de Coninck van Noyen, S. & De Nauw, A. (1989). *De toepassing van de voorlopige hechtenis*. Brussel: VUB.
- De Man, C., Maes, E. (promotor), Mine, B. & Van Brakel, R. (2009). *Toepassingsmogelijkheden van het elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis – Possibilités d'application de la surveillance électronique dans le cadre de la détention préventive*, Eindrapport - Rapport final (onderzoeksrapport, nr. 23). Brussel: NICC.
- De Pauw, W. (2009). *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*. Brussel: VUBPress.
- Declercq, R. & Verstraeten, R. (1991). *Voorlopige hechtenis. De wet van 20 juli 1990*. Leuven: Acco.
- Dejemeppe, B. & Merckx, D. (Eds.) (2000). *De voorlopige hechtenis*. Diegem: Kluwer.
- Dejemeppe, B. (Ed.) (1992). *La détention préventive*. Bruxelles : Larcier.
- Delbrouck, L. & Daeninck, Ph. (2005). Wet op voorlopige hechtenis beantwoordt niet aan verwachtingen. *De Juristenkrant*, nr. 118 (23 november 2005), 2.
- Deltenre, S. & Maes, E. (2001). *Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis*. Brussel: NICC.
- Deltenre, S. & Maes, E. (2002a). Overbevolkte gevangenissen op de beklaagdenbank. Kan een begrenzing van de duur van de voorlopige hechtenis effectief bijdragen tot een 'ontvolking' van onze gevangenissen? *Winket, Tijdschrift van de Federatie van Vlaamse Gevangenisdirecteurs*, nr. 1, 6-31.

- Deltenre, S. & Maes, E. (2002b). Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis. *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 23 (3), 196-211.
- Deltenre, S. & Maes, E. (2004). Pre-trial Detention and the Overcrowding of Prisons in Belgium. Results from a Simulation Study into the Possible Effects of Limiting the Length of Pre-trial Detention. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, nr. 4, 348-370.
- Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGEPI) (2011). *Activiteitenverslag 2010*. Brussel.
- Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGEPI) (2013). *Jaarverslag 2012*. Brussel.
- Farrington, D. & Loeber, R. (1989). Relative improvement over chance (RIOCI) and phi as measures of predictive efficiency and strength of association in 2x2 tables. *Journal of Quantitative Criminology*, 201-213.
- FOD Justitie, *Justitie in cijfers 2009*. Brussel: FOD Justitie.
- FOD Justitie, *Justitie in cijfers 2011*. Brussel: FOD Justitie.
- Goethals, J. (2002). Predictieonderzoek. In Beyens, K., Goethals, J., Ponsaers, P. & Vervaeke, G. (Eds.), *Criminologie in actie* (pp. 495-512). Brussel: Politeia.
- Jonckheere, A., Deltenre, S., Daeninck, Ph. & Maes, E., (2007). Garantir l'usage exceptionnel de la détention préventive: du seuil de peine à une liste d'infractions comme critère de gravité ? *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, nr. 1, 50-63.
- Jonckheere, A. & Maes, E. (2010). Opgesloten of vrij onder voorwaarden in het kader van het vooronderzoek in strafzaken? Analyse van het profiel van verdachten onder aanhoudingsmandaat en vrij onder voorwaarden (VOV) op basis van justitiële databanken (jaar 2008). In L. Pauwels, S. De Keulenaer, S. Deltenre, L. Deschamps, H. Elffers, J. Forceville, J. Goethals, R. Kerkab, E. Maes, S. Pleysier, P. Ponsaers & E. Van Dael (Eds.), *Criminografische ontwikkelingen: van (victim)-survey tot penitentiaire statistiek* (pp.107-140). Antwerpen: Maklu.
- Jonckheere, A. & Maes, E. (ed.) (coll. Burssens, D., Mine, B. & Tange, C.) (2011). *La détention préventive et ses alternatives. Chercheurs et acteurs en débat*. Gent : Academia Press.
- Lammers, J., Pelzer, B., Hendrickx, J. & Eisinga, R. (2007). *Categorische Data Analyse met SPSS. Inleiding in loglineaire analysetechnieken*. Van Gorcum.
- Liégeois, Y. & Mennes, Y. (2013). Elektronisch toezicht en andere nieuwigheden in de Wet Voorlopige Hechtenis. *Nullum Crimen*, nr. 5, 333-343.
- Loeber, R. & Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency : A review. *Psychological Bulletin*, 68-99.
- Maes, E., Daeninck, Ph., Deltenre, S. & Jonckheere, A. (2007). 'Oplossing(en)' gezocht om de toepassing van de voorlopige hechtenis terug te dringen, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 28 (2), 19-40.
- Maes, E. (2009). *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf. Twee eeuwen Belgisch gevangeniswezen*. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Maes, E. & Mine, B. (2010). La surveillance électronique, alternative plausible à la détention préventive ?, *Journal des Tribunaux*, n° 6406 (129ème année), 30/2010 (2 octobre 2010), 517-519.
- Maes, E. (2010). Evolutes in punitiviteit: lessen uit de justitiële statistieken. In Aertsen, I., Beyens, K., Daems, T. & Maes, E. (Eds.), *Hoe punitief is België?* (pp. 43-83). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Maes, E. & Jonckheere, A. (ed.) (m.m.v. Burssens, D., Mine, B. & Tange, C.) (2011). *De voorlopige hechtenis en haar alternatieven. Onderzoekers en actoren in debat*. Gent: Academia Press.
- Maes, E., Mine, B., De Man, C. & Van Brakel, R. (2011). Naar elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis? Waarom de invoering ervan, vanuit het oogpunt van een vermindering van de gevangenispopulatie, misschien toch niet meteen de meest aangewezen strategie is. *Fatik, Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 29 (129), 6-14.
- Maes, E. (2012). Elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis. Enkele beschouwingen over een aantal juridisch-technische en praktisch-organisatorische aspecten. *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 33 (2), 110-124.
- Maes, E., Mine, B., De Man, C. & Van Brakel, R. (2012). Thinking about electronic monitoring in the context of pre-trial detention in Belgium: a solution to prison overcrowding? *European Journal of Probation*, 4 (2), 3-22.

- Maes, E. (2013). Over de diverse bepalingen van een 'vuilbakwet' en de hechtenis onder elektronisch toezicht als uitvoeringsmodaliteit van voorlopige hechtenis. *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 34 (2), 135-142.
- Maes, E. & Mine, B. (2013). Some reflections on the possible introduction of electronic monitoring as an alternative to pre-trial detention in Belgium. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 52 (2), 144-162.
- Michiels O., Chichoyan, D. & Thevissen, P. (2010). *La détention préventive*. Louvain-la-Neuve : Anthemis.
- Mortelmans, D. & Dehertogh, B. (2007a). *Uni- en bi-variate analyse*. Leuven: Acco Uitgeverij.
- Mortelmans, D. & Dehertogh, B. (2007b). *Regressieanalyse*. Leuven: Acco Uitgeverij.
- Mortelmans (2010). *Logistische regressie*. Leuven: Acco Uitgeverij.
- Pauwels, L. (2012). *Toegepaste statistiek met SPSS voor criminologen*. Antwerpen: Maklu.
- Snacken, S., Raes, A., De Buck, K., D'Haenens, K. & Verhaeghe, P. (1997). *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*. Brussel: VUB-NICC.
- Snacken, S., Raes, A., Deltenre, S., Vanneste, C. & Verhaeghe, P. (1999). *Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*. Brussel: VUB-NICC.
- Snacken, S. & Raes, A. (2001). *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*. Brussel: VUB, Vakgroep Criminologie.
- Tange, C. (2011). De voorlopige hechtenis: 'minst slechte' oplossing binnen het kader van het strafrechtssysteem? Analytische synthese van een rondetafelgesprek met actoren uit de strafrechtsbedeling. In Maes, E. & Jonckheere, A. (Eds.), *De voorlopige hechtenis en haar alternatieven. Onderzoekers en actoren in debat* (pp. 73-104). Gent: Academia Press.
- Tange, C. (2013). Les activités des juges d'instruction entre principe et réalité. Une exploration des enjeux de l'institution. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, nr. 7-8, 709-733.
- Van Gerven, D. (2010). De schande van de voorlopige hechtenis. Een praktijk die botst met de geest van de wet. *De Standaard*, 24 september 2010.
- van Kalmthout, A.M., Knapen, M.M. & Morgenstern, C. (Eds.) (2009). *Pre-trial detention in the European Union*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Vandermeersch, D. (2005). La détention préventive revisitée. Les modifications aux règles relatives à la détention préventive apportées par la loi du 31 mai 2005. *Journal des Tribunaux*, 477-480.
- Vandromme, S. (2005-2006). De wet van 31 mei 2005: punctuele wijzigingen m.b.t. de regeling van de rechtspleging, de voorlopige hechtenis en de onwerkzame voorlopige hechtenis. *Rechtskundig Weekblad*, 401-413.

BIJLAGE

CODEBOEK DOSSIERANALYSE

TOEPASSING EN EVOLUTIES VAN VH EN VOV
CODEBOEK

001		Naam Registrator
002	__-__-__	Datum Registratie
		Identificatie dossier gerechtelijk onderzoek
100		Vindplaats Dossier
101		Identificatienummer dossier
102		Notitienummer
103	☐	Gerechtelijk arrondissement waar de zaak werd in gerechtelijk onderzoek gesteld 1 Brussel NL 2 Brussel FR 3 Antwerpen 4 Luik
104	__-__-__	Datum creatie (hoofd)dossier op het parket
105	☐	Instantie op wiens initiatief het gerechtelijk onderzoek werd ingesteld 1 Parket 2 Onderzoeksrechter (bij <u>betrapping op heterdaad</u>) 3 Onderzoeksrechter (via <u>evocatierecht</u> in het kader van mini-instructie) 4 Burgerlijke partij
106		Naam parketmagistraat (die de vordering tot gerechtelijk onderzoek formuleerde)
107	__-__-__	Datum vordering tot gerechtelijk onderzoek door parket of inleiding GO via burgerlijke partijstelling
108		Naam onderzoeksrechter (bij wie het gerechtelijk onderzoek wordt ingeleid)
109	☐	Is er sprake van voeging van dossiers (vóór of ná de instelling van het gerechtelijk onderzoek)? 1 Ja 2 Nee

[illegible]

ID - DOSSIER

202	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 	Welke andere onderzoeksdaten werden uitgevoerd? Geef begin- en einddata weer. Het gaat enkel om onderzoeksdaten uitgevoerd <u>tijdens het gerechtelijk onderzoek</u>. Niet te registreren: identiteitscontrole, verhoor, fouillering, inbeslagname, intrekking rijbewijs, 0 Geen onderzoeksdaten 1 Plaatsbezoek 2 Huiszoeking 3 Observatie 4 Onderzoek aan het lichaam 5 Inkijkoperatie 6 Opsporen telefoonnummers, telefoonverkeer 7 Afluisteren van private (tele)communicatie 8 Direct afluisteren 9 Onderscheppen van post 10 Onderzoek bankrekeningen en -transacties 11 Infiltratie 12 Rogatoire commissie 13 Urine-analyse (als onderzoeksdaad, niet als controle op voorwaarden, noch als deskundigenonderzoek) 14 Andere:
203	☐ 	Door wie werden bijkomende onderzoeksdaten gevraagd? 1 Verdachte 2 Burgerlijke partij 3 Beide 4 Geen van beide 88 NVT

ID - VERDACHTE

		Identificatie en kenmerken verdachte
300		Identificatienummer (zie lijst steekproeftrekking)
302	☐	Geslacht verdachte 1 Man 2 Vrouw
303	__-__-__	Geboortedatum verdachte (indien onbekend: 99-99-9999)
304		Geboorteland verdachte
305		Nationaliteit verdachte (ev. onbekend of dubbele nat.)
306	a) volgens eerst beschikbare info ☐ b) nieuwe situatie na evt. wijziging ☐	Burgerlijke staat 1 Ongehuwd 2 Gehuwd 3 Wettelijk/feitelijk gescheiden 4 Weduwnaar/weduwe
307	a) volgens eerst beschikbare info ☐ b) nieuwe situatie na evt. wijziging ☐	Domiciliëring 1 Domicilie in België - vermeld postcode ! 2 Domicilie in Buitenland - vermeld land ! 3 Geen domicilie
308	a) volgens eerst beschikbare info ☐ b) nieuwe situatie na evt. wijziging ☐	Leefsituatie 1 Alleenwonend 2 Samenwonend met partner, zonder kinderen 3 Samenwonend met partner, met kinderen 4 Inwonend bij (schoon)ouders 5 Inwonend bij (schoon)broers of -zussen 6 Inwonend bij andere familie 7 Inwonend bij of samenwonend met vrienden 8 In gevangenis 9 In residentiële instelling (thuislozencentrum, psychiatrische inrichting,...) 10 Dakloos (zonder vast verblijf)
309	☐	Aantal kinderen ten laste

ID - VERDACHTE

310	☐ Indien andere:	Hoogste onderwijsdiploma 1 Geen diploma 2 Lager onderwijs 3 Secundair onderwijs 4 Hoger onderwijs buiten universiteit 5 Universitair onderwijs 6 Andere (bijv. beroepsopleidingen VDAB, ...)
311	☐	Inkomenssituatie (<u>hoofdactiviteit</u>) (De voornaamste (officiële) inkomensbron in de periode volgens eerst beschikbare info) 1 Werknemer (bij bedrijf, overheid, organisatie...) 2 Zelfstandige/vrij beroep (met eigen zaak, winkel...) 3 Werkzoekende (met werkloosheidsuitkering) 4 Leefloontrekkende 5 Vervangingsinkomen omwille van ziekte, invaliditeit, arbeidsonbekwaamheid... 6 Voltijds huisvrouw/-man zonder inkomen 7 Op (brug-/pré-)pensioen 8 Met loopbaanonderbreking/tijdscrediet 9 Andere (bijv. niet-reguliere arbeid; minderjarig, illegaal verblijf...)
312	☐ ☐	Welke achtergrondproblematieken worden vermeld tav de verdachte? (meerdere antwoorden mogelijk) (volgens eerst beschikbare info) ZIE LIJST MET ACHTERGRONDPROBLEMATIEKEN Indien geen problematiek, vermeld: "000"
313	☐	Liep de verdachte in het verleden een veroordeling op tot geldboete (als hoofdstraf!)? 1 Ja 2 Nee
314	☐	Liep de verdachte in het verleden een veroordeling op tot autonome werkstraf? 1 Ja 2 Nee
315	☐	Liep de verdachte in het verleden een veroordeling op tot gevangenisstraf, al dan niet met uitstel? 1 Ja 2 Nee 3

ID - VERDACHTE

316	☐	Liep de verdachte in het verleden een veroordeling op tot een gevangenisstraf, waarvan het effectieve gedeelte zes maanden of meer bedroeg? 1 Ja 2 Nee
317	☐ ☐	Voor welke misdrijven liep de verdachte in het verleden een veroordeling op? (meerdere antwoorden mogelijk) (nl. het gerechtelijk verleden van de verdachte) ZIE MISDRIJVENLIJST
318	☐	Wordt melding gemaakt van een jeugdbeschermingsverleden? 1 Ja, (onder andere) omwille van een MOF 2 Ja, maar geen sprake van een MOF 3 Nee

ID - VERDACHTE

		Aard en omstandigheden feiten
400	☐ ☐ ☐	Kwalificatiecode van het misdrijf (aard van het misdrijf zoals gekwalificeerd op het dossier, cf. notitienummer)
401	☐ ☐	Alle misdrijven in <u>deze</u> zaak mbt <u>deze</u> verdachte (<u>niet</u> uit het gerechtelijk verleden) ZIE MISDRIJVENLIJST Vermeld belangrijkste misdrijven zoals geformuleerd in het dossier:
402	☐	Indien een vermogensmisdrijf: op hoeveel wordt de waarde van de gestolen, te stelen, vernielde goederen of van de oplichting geschat? Vermeld de waarde die vermeld wordt in het dossier of schat zelf de waarde in. 1 ≤ € 1.000 2 > € 1.000 - ≤ € 25.000 3 > € 25.000 88 NVT 99 Geen info mbt de (mogelijke) waarde

ID - VERDACHTE

403	☐ ☐ ☐ ☐	Welke is de relatie van het (de) slachtoffer(s) tav de verdachte? (meerdere antwoorden mogelijk) (het gaat enkel om natuurlijke personen als slachtoffer) A. Minstens één SO is/was lid van hetzelfde gezin (al dan niet samenwonend) B. Minstens één SO is/was lid van dezelfde familie (maar niet van het gezin) C. Minstens één SO is een bekende van de verdachte (maar geen lid van gezin of familie) D. Minstens één SO woont in de buurt van de verdachte (indien als zodanig vermeld in het dossier) E. Van geen enkel SO wordt één van bovenstaande relaties genoemd 88 NVT (geen SO, SO onbekend, of SO is geen natuurlijk persoon) 99 Geen informatie mbt de SO's gevonden
404	☐	Is er sprake van meerdere verdachten? 1 Ja 2 Nee
405	☐	Van hoeveel verdachten is er sprake binnen het gerechtelijk onderzoek?

ID - VERDACHTE

		Procedure: de beslissing bij aanvang gerechtelijk onderzoek
500	☐ ☐ ☐ ☐	Welk motief wordt genoemd ter vordering van het gerechtelijk onderzoek? (meerdere antwoorden mogelijk) 1 Geen precieze vraag of motivatie 2 Vrijheid onder voorwaarden, énkél voorwaarden 3 Vrijheid onder voorwaarden, énkél borgsom 4 Vrijheid onder voorwaarden, voorwaarden én borgsom 5 Voorlopige hechtenis 6 Huiszoeking 7 BOM - Uitgestelde tussenkomst 8 BOM - Inijkoperatie 9 BOM - Inwinnen gegevens bankrekeningen 10 BOM - Opsporen telefoonnummers 11 BOM - Afluisteren (tele)communicatie 12 BOM - Direct afluisteren 13 BOM - Onderscheppen van post 14 BOM - Observatie 15 BOM - Infiltratie 16 BOM - Informantenwerking 17 Andere:
501	__-__-__	Datum vordering door parket m.b.t. eventuele vrijheidsberoving
502	☐	Werde verdachte voorgeleid voor de OR? 1 Ja 2 Neen ⇒ 503 t.e.m. 508 is NVT
503	☐	Aard van de (eerste) beslissing onderzoeksrechter m.b.t. een eventuele vrijheidsberoving (op moment van <u>voorleiding</u> voor de OR) 1 Vrijheid zonder voorwaarden 2 Vrijheid onder voorwaarden, énkél voorwaarden 3 Vrijheid onder voorwaarden, énkél borgsom 4 Vrijheid onder voorwaarden, voorwaarden én borgsom 5 Aanhouding (voorlopige hechtenis) ⇒ BLAD VH INVULLEN 88 NVT (de verdachte werd niet voorgeleid)

ID - VERDACHTE

504	__-__-__	Datum van de arrestatie voorafgaand aan de voorleiding
505	__:__	Uur van de arrestatie voorafgaand aan de voorleiding
506	__-__-__	Datum (eerste) voorleiding OR
507	__:__	Uur (eerste) voorleiding OR
508	☐	Werd voorafgaand aan deze beslissing een maatschappelijke enquête uitgevoerd? 1 Ja 2 Nee 88 NVT (De verdachte werd niet voorgeleid)
509	☐	Zijn één of meerdere andere verdachten aangehouden? (meerdere antwoorden mogelijk) 1 Ja, voorafgaand of op moment van voorleiding 2 Ja, op een ander moment (bvb. ná voorleiding; bvb. er vond geen voorleiding plaats...) 3 Nee
510	☐	Zijn één of meerdere mededaders/medeplichtigen aangehouden <u>in het buitenland</u>? (meerdere antwoorden mogelijk) 1 Ja, voorafgaand of op moment van voorleiding 2 Ja, op een ander moment (bvb. ná voorleiding; bvb. er vond geen voorleiding plaats...) 3 Nee
511	(a) __-__-__ __-__-__ (b) __-__-__ __-__-__ (c) __-__-__ __-__-__	Geef begin en einddata van de 1e, 2e, 3e... voorlopige hechtenis van de verdachte binnen dit dossier:

ID - VERDACHTE

512	a) keer b) keer c) keer d) keer e) keer f) keer g) keer h) keer	Hoe vaak deden zich volgende situaties voor gedurende (alle periodes van) de voorlopige hechtenis? a) Verdachte gaat in verzet of hoger beroep, mét succes; b) Verdachte gaat in verzet of hoger beroep, zónder succes; c) OR stelt vrij, mét gevolg; d) OR stelt vrij, zónder gevolg; e) RK stelt vrij, mét gevolg; f) RK stelt vrij, zónder gevolg; g) KI stelt vrij, mét gevolg; h) KI stelt vrij, zónder gevolg.
-----	---	---

ID - VERDACHTE

		Regeling van de rechtspleging en berechting
600	☐	Heeft de raadkamer, bij de eerste beslissing terzake, de regeling der rechtspleging geweigerd? 1 Ja 2 Nee
601	—-—-—	Wanneer vond de <i>definitieve</i> regeling van de rechtspleging plaats?
602	☐	Welke oriëntatie werd gegeven bij de definitieve regeling van de rechtspleging? 1 Verwijzing naar de politierechtbank 2 Verwijzing naar de correctionele rechtbank 3 Verwijzing naar hof van assisen (door KI) 4 Opschorting 5 Internering 6 Buitenvervolginstelling 7 Andere:
603	☐	Verbleef de verdachte op het ogenblik van de definitieve regeling van de rechtspleging (nog steeds) in voorlopige hechtenis 1 Ja 2 Nee
604	☐	Verscheen de verdachte 'onder de banden' voor de vonnisrechter? 1 Ja 2 Nee
605	—-—-—	Wanneer vond de uitspraak van de rechter (in eerste aanleg) plaats? Het gaat om de eerste uitspraak ten gronde <u>in eerste aanleg</u> . Dus <u>niet</u> beslissingen tot verdaging van de zitting; <u>Wél</u> eventuele vonnissen bij verstek.

ID - VERDACHTE

606	☐ bef/€ uren dagen maanden jaren ☐ uren dagen maanden jaren ☐ uren dagen maanden jaren	Welke definitieve uitspraak deed de rechter in eerste aanleg? Het gaat om de definitieve EINDbeslissing in eerste aanleg. Dus <u>niet</u> beslissingen tot verdaging van de zitting. <u>Wél</u> vonnissen bij verstek, en eventueel vonnissen <u>NA</u> verzet. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Vrijspraak Veroordeling tot effectieve geldboete (als hoofdstraf) (vermeld bedrag zónder opdecimen) Veroordeling tot geldboete met uitstel (als hoofdstraf) (vermeld bedrag zónder opdecimen) Veroordeling tot werkstraf (als hoofdstraf) (vermeld aantal uren) Veroordeling tot werkstraf met uitstel (als hoofdstraf) (vermeld aantal uren) Veroordeling tot effectieve gevangenisstraf (vermeld aantal dagen/maanden/jaren) Veroordeling tot gevangenisstraf met uitstel (vermeld aantal dagen/maanden/jaren) Opschorting Internering Andere: Opmerking: gevangenisstraf met gedeeltelijk uitstel wordt tweemaal gescoord (éénmaal als effectieve gevangenisstraf, éénmaal als gevangenisstraf met uitstel) Idem voor geldboete en werkstraf
-----	---	---

ID - VERDACHTE

		Procedure: de VOORLOPIGE HECHTENIS
704	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bij EERSTE voorlopige hechtenis (vanaf datum instelling gerechtelijk onderzoek (binnen het geselecteerde notitienummer)): Welke motiverings-gronden worden aangehaald in het aanhoudingsbevel? (meerdere antwoorden mogelijk) A. Vluchtgevaar B. Herhalingsgevaar C. Belang van het onderzoek D. Ernst van de feiten E. Gerechtelijk verleden van de verdachte F. Geen vaste verblijfplaats G. Geen werk, geen inkomsten, sociale uitkering H. Gevaar openbare gezondheid I. Afwezigheid van verbetering, geen reïntegratie mogelijk J. Druggebruiker K. Gevaarlijke geestesgesteldheid L. Andere:
705		Bij EERSTE voorlopige hechtenis: in welke gevangenis wordt de verdachte opgesloten?
707	☐	Bij EERSTE voorlopige hechtenis (vanaf datum instelling gerechtelijk onderzoek): werd een verbod van vrij verkeer opgelegd? 1 Ja 2 Nee
708	☐	Bij EERSTE voorlopige hechtenis (vanaf datum instelling gerechtelijk onderzoek): werd een maatschappelijke enquête uitgevoerd tijdens de voorlopige hechtenis? 1 Ja 2 Nee

ID - VERDACHTE

709	☐	Bij EERSTE voorlopige hechtenis (vanaf datum instelling gerechtelijk onderzoek): Wijze van beëindiging van de voorlopige hechtenis 1 Ontvluchting 2 Overlijden 3 Invrijheidstelling zonder voorwaarden 4 Invrijheidstelling onder voorwaarden, énkél voorwaarden 5 Invrijheidstelling onder voorwaarden, énkél borgsom 6 Invrijheidstelling onder voorwaarden, voorwaarden én borgsom 7 Buitenvervolginstelling 8 Voorlopige invrijheidstelling (na regeling van de rechtspleging) 9 Opschorting (beslissing onderzoeksgerecht) 10 Internering (beslissing onderzoeksgerecht) 11 Uitspraak eerste aanleg (ongeacht bevel tot onmiddellijke aanhouding)
710	☐	Indien wijze van beëindiging VH = invrijheidstelling/buitenvervolginstelling: Welke instantie besliste daartoe? 1 Onderzoeksrechter 2 Raadkamer 3 Kamer van Inbeschuldigingstelling 4 Vonnisgerecht 88 NVT

ID - VERDACHTE

711	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Indien wijze van beëindiging VH = invrijheidstelling (met/zonder voorwaarden) of voorlopige invrijheidstelling: Welke motiveringsgronden worden aangehaald in de beslissing? (meerdere antwoorden mogelijk) A. Onvoldoende ernstige aanwijzingen van schuld B. Geen vluchtgevaar meer C. Geen herhalingsgevaar meer D. Verdere aanhouding niet meer vereist in het belang van het onderzoek E. Kan beschikken over vaste verblijfplaats F. Kan beschikken over werk, inkomsten of sociale uitkering G. Geen gevaar meer voor de openbare veiligheid H. Geen gevaar meer voor de openbare gezondheid I. Teken van verbetering, reïntegratie mogelijk J. Druggebruik stopgezet K. Perspectief op behandeling geestesgesteldheid L. Andere: 88 NVT
712	☐	Indien wijze van beëindiging VH = opschorting/internerings: welke instantie besliste daartoe? 1 Raadkamer 2 Kamer van Inbeschuldigingstelling 3 Vonnisgerecht 88 NVT

ID - VERDACHTE

BIJZONDERE OPMERKINGEN MBT HET DOSSIER

[illegible]

MISDRIJVENLIJST

VERMOGENSMISDRIJVEN

NIET ERNSTIGE MISDRIJVEN TEGEN GOEDEREN

- 1.1.1. GEWONE DIEFSTAL **18A**
- 1.1.2. WINKELDIEFSTAL **12**
- 1.1.3. GEWONE DIEFSTAL VAN FIETS OF MOTO **18E**
- 1.1.4. GEWONE DIEFSTAL VAN EEN AUTO **18G**
- 1.1.5. ZAKKENROLLERIJ **18B**
- 1.1.6. HUISDIEFSTAL **14**
- 1.1.7. ANDERE DIEFSTAL (velddiefstal, aftapping van kabel-TV/internet,...) **18**

ERNSTIGE MISDRIJVEN TEGEN GOEDEREN

- 1.2.1. AFPERSING **11C**
- 1.2.2. DIEFSTAL DOOR MIDDEL VAN BRAAK **17**
- 1.2.3. AUTODIEFSTAL DOOR MIDDEL VAN BRAAK **17D**
- 1.2.4. DIEFSTAL VAN FIETS OF MOTO DOOR MIDDEL VAN BRAAK **17B**
- 1.2.5. DIEFSTAL MET GEWELD OF BEDREIGING EN WAARBIJ ER WAPENS WERDEN GETOOND OF GEBRUIKT **11**
- 1.2.6. DIEFSTAL MET GEWELD OF BEDREIGING **11A**
- 1.2.7. DIEFSTAL WAARBIJ ER WAPENS WERDEN GETOOND OF GEBRUIKT **11C**

GEWELDMISDRIJVEN TEGEN EIGENDOM/GOEDEREN

- 1.3.1. Vernieling van afsluiting/omheining **50A**
- 1.3.2. Vandalisme/vernieling **50B**
- 1.3.3. Opzettelijke brandstichting **47**

BEDROGMISDRIJVEN TEGEN EIGENDOM

- 1.4.1. Misbruik van vertrouwen **20B**
- 1.4.2. Oplichting **20D**
- 1.4.3. Heling **27**
- 1.5.1. Witwassen
- 1.5.2. Belastingsfraude

PERSOONSMISDRIJVEN

OPZETTELIJKE MISDRIJVEN TEGEN DE PERSOON

- 2.1.1. Moord met voorbedachte raade **30A**
- 2.1.2. Moord (opzettelijke doding maar zonder voorbedachtheid) **30B**
- 2.1.3. Roofmoord **30C**
- 2.1.4. Opzettelijke slagen en verwondingen **43A**
- 2.1.5. Aanranding (agressie) **43C**
- 2.1.6. Andere (kindermishandeling, burgerlijk geschil, ...)
- 2.1.7. Foltering (onmenselijke behandeling) **43F**
- 2.1.8. Gijzeling **10B**

ONOPZETTELIJKE MISDRIJVEN TEGEN DE PERSOON

- 2.2.1. Doodslag (onopzettelijk) **44**
- 2.2.2. Onopzettelijke slagen en verwondingen **46A**
- 2.2.3. Slagen en verwondingen met de dood tot gevolg **81**

ID - VERDACHTE

MISDRIJVEN TEGEN DE EER EN GOEDE NAAM

- 2.3.1. BELEDIGINGEN **53A**
- 2.3.2. WOONSTSCHENNIS/GRAFSCHENNIS **53**
- 2.3.3. AANSLAG OP DE PERSOONLIJKE LEVENSSFEER **53B**
- 2.3.4. LASTER EN EERROOF

SEKSUELE MISDRIJVEN

- 3.1.1. AANRANDING VAN DE EERBAARHEID **37B**
- 3.1.2. ZEDENSCHENNIS **37C**
- 3.1.3. VERKRACHTING **37A**
- 3.1.4. VERKRACHTING VAN EEN MINDERJARIGE ...)
- 3.1.5. AANZET TOT ONTUCHT **37E**
- 3.1.6. PROSTITUTIE **37H**
- 3.1.7. ANDERE SEKSUELE MISDRIJVEN

DRUGGERELATEERDE MISDRIJVEN

- 4.1.1. BEZIT VAN VERDOVENDE MIDDELEN (SOFT DRUGS) **60E**
- 4.1.2. GEBRUIK VERDOVENDE MIDDELEN (SOFT DRUGD) **60F**
- 4.1.3. VERKOOP VERDOVENDE MIDDELEN (SOFT DRUGS) **60G**
- 4.1.4. GEBRUIK/BEZIT VERDOVENDE MIDDELEN (HARD DRUGS) **60B**
- 4.1.5. VERKOOP VERDOVENDE MIDDELEN (HARD DRUGS) **60G**

ANDERE

- 5.1.1. VERENIGING VAN MISDADIGERS **10A**
- 5.1.2. WAPENBEZIT **36A**
- 5.1.3. BEDREIGINGEN **45C**
- 5.1.4. SMAAD **41A**
- 5.1.5. WEERSPANNIGHEID **41C**
- 5.1.6. OPSLUITING/ONTVOERING VAN MINDER- OF MEERDERJARIGEN **40A+40B**
- 5.1.7. VALSHEID **21-22-24**
- 5.1.8. VERKEERSMISDRIJVEN (ALLE TYPES) **90 TOT 99**
- 5.1.9. ANDERE
- 6.1.1. ILLEGAAL VERBLIJF
- 6.1.2. MENSENHANDEL

ID - VERDACHTE

ACHTERGRONDPROBLEMATIEKEN

MIDDELENMISBRUIK

MIDDELEN DIE WORDEN GEBRUIKT ZONDER VERMELDING VAN EEN PROBLEMATIEK

- 1.1.1. ALCOHOL
- 1.1.2. MEDICATIE (SLAAPMIDDELEN, PIJNSTILLERS,...)
- 1.1.3. CANNABIS
- 1.1.4. ANDERE ILLEGALE DRUGS (XTC, COCAÏNE, HEROÏNE,...)

MIDDELEN WAARBIJ EEN PROBLEMATIEK OF MISBRUIK WORDT VERMELD

(bvb. verslaving, rijden onder invloed, gebruik op het werk...)

- 1.2.1. ALCOHOL
- 1.2.2. MEDICATIE (SLAAPMIDDELEN, PIJNSTILLERS,...)
- 1.2.3. CANNABIS
- 1.2.4. ANDERE ILLEGALE DRUGS (XTC, COCAÏNE, HEROÏNE,...)

PSYCHOPATHOLOGISCHE PROBLEMEN

- 2.1.1. VERWIJZINGEN NAAR MOGELIJKE ONTWIKKELINGSSTOORNISSEN
(bvb. mentale retardatie, hechtingsstoornis, adhd,...)
- 2.1.2. VERWIJZINGEN NAAR MOGELIJKE PERSOONLIJKHEIDSTOORNISSEN
(bvb. weerkerend vreemd, excentriek, grillig, angstig, gespannen... gedrag)
- 2.1.3. VERWIJZINGEN NAAR MOGELIJKE PSYCHOTISCHE STOORNISSEN
(nl. verlies van contact met de werkelijkheid, bvb. wanen, hallucinaties, verward spreken en schrijven,...)
- 2.1.4. WEERKERENDE AGRESSIE
- 2.1.5. SEKSUELE PROBLEMATIEK

SOCIALE PROBLEMEN

- 3.1.1. GEZINS- OF RELATIONELE PROBLEMEN
(bvb. echtscheiding, vertroebelde relatie,...)
- 3.1.2. PROBLEMEN OP SCHOOL, OPLEIDING OF WERK
(bvb. spijbelproblematiek, jobverlies, conflicten...)
- 3.1.3. FINANCIËLE PROBLEMEN
- 3.1.4. HUISVESTINGSPROBLEMATIEK OF OPVANGPROBLEMEN
- 3.1.5. ANDERE SOCIALE PROBLEMEN

Collection des rapports et notes de recherche
Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's

Actualisée en juin 2015 – Geactualiseerd in juni 2015

- N° 38 MINE, B., ROBERT, L. (prom.), MAES, E. (prom.), *Recidive na een rechterlijke beslissing. Nationale cijfers op basis van het Centraal Strafregister/La récidive après une décision judiciaire. Des chiffres nationaux sur la base du Casier judiciaire central*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, Brussel/Bruxelles, mei/mai 2015, 62 p. + bijl./annexes.
- N° 37 RAVIER, I., *L'évolution des signalements de mineurs pour faits qualifiés infraction : quelles pistes de compréhension ? Partie 1.Objectivation des tendances*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, mei/mai 2015, 56 p.
- N° 36 JONCKHEERE, A., *Le rôle et l'organisation des greffiers d'instruction.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, september/septembre 2014, 76 p.
- N° 35 MAHIEU, V., LEMONNE, A. (dir.), VANNESTE, C. (dir.), *Projet de recherche portant sur le développement d'un outil d'aide à la décision en matière de violences entre partenaires. Projet réalisé dans le cadre d'une collaboration avec l'équipe de l'Institut Thomas More Kempen.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, april/avril 2014, 99 p.
- N° 34 DACHY, A., BOLIVAR, D., LEMONNE, A. (dir.), VANNESTE, C. (dir.), *Implementing a better response to victims' needs. Handbook accomplished in the framework of the project « Restorative justice, Urban Security and Social Inclusion : a new European approach » JUST/2010/JPEN/1601. Financed by Criminal Justice Programme EU 2008-2010*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2012, 103 p.
- N° 33 MINE, B., ROBERT, L., JONCKHEERE, A. (dir.), MAES, E. (dir.), *Analyse des processus de travail de la Direction Gestion de la détention et des directions pénitentiaires locales dans le cadre de la formulation d'avis et de la prise de décisions en matière de modalités d'exécution des peines/Analyse van werkprocessen van de Directie Detentiebeheer en lokale gevangenisdirecties in het kader van de advies- en besluitvorming inzake bijzondere strafuitvoeringsmodaliteiten*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, février/februari 2013, 370 p.
- N° 32b GILBERT, E., MAHIEU, V., GOEDSEELS, E. (prom.), RAVIER, I. (prom.), *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters/jeugdrechtbanken in MOF-zaken*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Onderzoeksrapport, Brussel, september 2012, 189 p.
- N° 32a GILBERT, E., MAHIEU, V., GOEDSEELS, E. (dir.), RAVIER, I. (dir.), *Recherche relative aux décisions des juges/tribunaux de la jeunesse dans les affaires de faits qualifiés infractions*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, septembre 2012, 189 p.

- N° 31 MAHIEU, V., VANDERSTRAETEN, B., LEMONNE, A. (dir.), *Evaluation du Forum national pour une politique en faveur des victimes/ Evaluatie van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Rapport final/Eindrapport(bilingue)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, Brussel/Bruxelles, février/februari 2012, 220 p. + annexes.
- N° 30 ADELAIRE K., REYNAERT J.-F., NISEN L., *Recherche relative au système de rémunération de l'aide juridique de deuxième ligne*, MINCKE C., SHOENAERS F. (dir.), Centre de recherche et d'interventions sociologiques de l'Université de Liège / Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, septembre 2012, 156 p + annexes.
- N° 29 JEUNIAUX, P., RENARD, B. (dir.), *Les dépenses en matière d'expertises génétiques dans le système pénal belge, de 2000 à 2010*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, janvier 2012, 185 p.
- N° 28 JONCKHEERE, A., *La (mise en) liberté sous conditions : usages et durée d'une mesure alternative à la détention préventive (2005-2009). Note de recherche dans le cadre de l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, février 2012, 12p.
- N° 27 ROBERT, L., MAES, E. (dir.), *Wederopsluiting na vrijlating uit de gevangenis*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Brussel, 27 januari 2012, 151p. + bijl.
- N° 26 DEVRESSE (dir.), M.-S., ROBERT, L., VANNESTE, C. (dir.), coll. HELLEMANS, A., *Onderzoek inzake de classificatie van en de vraag naar regimes binnen de strafinrichtingen/Recherche relative à la classification et à la question des régimes au sein des établissements pénitentiaires*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2011, 276 p.
- N° 25 MINE, B., VANNESTE, C. (dir.), *Recherche relative aux conditions de faisabilité d'une articulation des bases de données statistiques sous la forme d'un « Datawarehouse »*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, décembre 2011, 220 p.
- N° 24b BURSENS, D., VANNESTE, C. (dir.), *La médiation pénale. Note de recherche dans le cadre de l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, mai 2011, 38 p.
- N° 24a BURSENS, D., VANNESTE, C. (dir.), *Bemiddeling in strafzaken. Onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de justitiehuisen*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Brussel, mei 2011, 38 p.
- N° 23 DE MAN, C., MAES, E. (dir.), MINE, B., VAN BRAKEL, R., *Toepassingsmogelijkheden van het elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis – Possibilités d'application de la surveillance électronique dans le cadre de la détention préventive*, Eindrapport - Rapport final, Brussel/Bruxelles, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, december/décembre 2009, 304 p. + bijlagen/annexes.
- N° 22 HEYLEN B., RAVIER I., SCHOFFELN J., VANNESTE C. (dir.), *Une recherche évaluative d'un centre fermé pour mineurs, le centre « De Grubbe » à Everberg/Evaluatieonderzoek van een*

gesloten instelling voor jongeren, centrum « De Grubbe » te Everberg, Rapport final/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2009, 193 p.

- N° 21b JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, de databank van de justitiehuisen. Analyse van de gegevens betreffende het jaar 2006*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, februari 2009, 111 p.
- N° 21 JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice. Analyse de données relatives à l'année 2006*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2008, 141 p.
- N° 20b GOEDSEELS E., DETRY I., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique des données disponibles en matière de protection de la jeunesse et de délinquance juvénile, Premier rapport, Analyse du flux des affaires entrées au niveau des parquets de la jeunesse en 2005*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 112 p. + annexes.
- N° 20a GOODSEELS E., DETRY I., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de productie en wetenschappelijke exploitatie van cijfergegevens aangaande jeugddelinquentie en jeugdbescherming, Eerste onderzoeksrapport, Analyse van de instroom op de jeugdparketten voor het jaar 2005*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, juli 2007, 116 p. + bijlagen.
- N° 19b LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, juli 2007, 356 p. + bijlagen.
- N° 19a LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'évaluation des dispositifs mis en place à l'égard des victimes d'infraction*, Rapport final, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 354 p. + annexes.
- N° 18 MAES E., i.s.m. het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen (DELTENRE, S. en VAN DEN BERGH, W.), *Strafbecijfering en -uitvoering in België anno 2006. Analyse van de actuele praktijk en voorstelling van enkele alternatieve denkpistes*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 26 september 2006, 37 p. + bijlagen.
- N° 17 MAES E., *Proeve van werklasmeting van de toekomstige strafuitvoeringsrechtbanken. Een simulatie-oefening op basis van data in verband met de strafuitvoeringspraxis tijdens het jaar 2004*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 13 december 2005 (met aanvulling d.d. 19 mei 2006: tabel in bijlage), 10 p. + bijlagen.
- N° 16b JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de wetenschappelijke exploitatie van het gegevensbestand betreffende de justitiehuisen – SIPAR*, Eerste rapport (vertaling uit het Frans), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2006, 83 p.
- N° 16a JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique des bases de données existantes au sein des Maisons de justice – SIPAR*, Premier rapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2006, 77 p.

- N° 15b RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Het statuut van de deskundige in strafzaken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2005, (gedeeltelijke vertaling, april 2006), 86 p.
- N° 15a RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Le statut de l'expert en matière pénale*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2005, 405 p.
- N° 14 GOOSSENS F., MAES E., DELTENRE S., VANNESTE C. (dir.), *Projet de recherche relatif à l'introduction de la surveillance électronique comme peine autonome/Onderzoeksproject inzake de invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, octobre/oktober 2005, 204 p. + bijlagen/annexes.
- N° 13 DAENINCK P., DELTENRE S., JONCKHEERE A., MAES E., VANNESTE C. (dir.), *Analyse des moyens juridiques susceptibles de réduire la détention préventive/Analyse van de juridische mogelijkheden om de toepassing van de voorlopige hechtenis te verminderen*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, mars/maart 2005, 367 p.
- N° 12 RENARD B., DELTENRE S., *L'expertise en matière pénale – Phase 1: Cartographie des pratiques*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, juin 2003, 138 p. + annexes.
- N° 11 DELTENRE S., MAES E., *Analyse statistique sur base de données de condamnations: plus-value et applications concrètes/Statistische analyse aan de hand van de veroordelingsgegevens: meerwaarde en praktijkvoorbeeld*, Notes de recherche/Onderzoeksnota's, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2000-2002.
- N° 10 MAES E., *Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998)*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, september 2001, 15 p. + bijlagen.
- N° 9 DELTENRE S., MAES E., *Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis/Simulations de l'impact de quelques modifications législatives en matière de détention préventive*, Onderzoeksnota's/Notes de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2001.
- N° 8b VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Eindrapport (vertaling), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, dec. 2001, 206 p. + bijlagen.
- N° 8a VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juin 2001, 205 p. + annexes.
- N° 7 RENARD B., *L'usage du polygraphe en procédure pénale; analyse procédurale, Note d'étude – Partie III de l'avis pour le Ministre de la Justice et le Collège des Procureurs généraux sur l'usage du polygraphe en procédure pénale belge*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, septembre 2000, 59-80 p.
- N° 6 MAES E., DUPIRE V., TORO F., VANNESTE C. (dir.), *De V.I.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe V.I.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling/Les commissions de libération conditionnelle en action. Recherche sur le fonctionnement des commissions de*

libération conditionnelle créées dans le cadre de la nouvelle réglementation sur la libération conditionnelle (lois des 5 et 18 mars 1998), Eindrapport/Rapport final de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, augustus/août 2000, 355 p. + bijlagen/annexes.

- N° 5 MORMONT, C. (DIR.), VANNESTE, C. (DIR.), TORO, F., MARSDEN, E., SNIJDERS, J., *Etude comparative dans les 15 pays de l'Union Européenne relative au statut et modalités de l'expertise des personnes présumées ou avérées abuseurs sexuels*, Rapport final de la recherche co-financée par la Commission Européenne et le Ministère de la Justice belge, Programme européen STOP, Université de Liège et Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, octobre 1999, 192 p. + résumés en néerlandais (11 p.) et anglais (11 p.).
- N° 4 RENARD B., VANDERBORGHT J., *Recherche Proactive, révélateur d'une approche nouvelle? Etude relative à la recherche proactive dans le cadre de la lutte contre la criminalité organisée Proactieve Recherche, exponent van een vernieuwde aanpak? Onderzoek naar de proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Rapport final de recherche/Eindrapport, Bruxelles/Brussel, septembre/september 1999, 386 p.
- N° 3 SNACKEN S. (dir.), DELTENRE S., RAES A., VANNESTE C., VERHAEGHE P., *Recherche qualitative sur l'application de la détention préventive et de la liberté sous conditions/Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Vrije Universiteit Brussel, Bruxelles/Brussel, 1999, 244 p.
- N° 2 SNACKEN S. (dir.), DE BUCK K., D'HAENENS K., RAES A., VERHAEGHE P., *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Vrije Universiteit Brussel, Brussel, 1997, 174 p.
- N° 1 DE BUCK K., D'HAENENS K., *Electronic Monitoring*, Studienota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, 1996, 40 p.

**Direction Opérationnelle de Criminologie
Operationele Directie Criminologie**

**TOUR DES FINANCES/FINANCIETOREN
7ème étage / 7de verd. – bte/bus 71**

**Bd du Jardin Botanique / Kruidtuinlaan 50
B-1000 Bruxelles/Brussel**

<http://incc.fgov.be> <http://nicc.fgov.be>